

El nacionalisme valencià a la Transició

Els casos del PNPV i la UPV (1978-1983)

IGNASI ESCANDELL GARCIA

**Màster Interuniversitari en història contemporània
Universitat de València
Curs 2011-2012**

**Directors del projecte:
Teresa Carnero Arbat
Ferran Archilés Cardona**

El nacionalisme valencià a la transició:
Els casos del PNPV i la UPV (1978-1983)

Ignasi Escandell Garcia

Màster Interuniversitari d'Història Contemporània, 2011-2012

Directors del projecte: Teresa Carnero Arbat, Ferran Archilés Cardona

Disseny de la portada: Maria Valls Gandia

*Sempre serà millor que ens recorden
com a troians que no com a budini,
uns esclaus reportats de Heròdot,
molt bells sembla, alts, rossos i d'ulls blaus
però dels quals ho ignorem tot,
com fantasmes en la història.*

Ferran Garcia-Oliver

Índex:

I.	Introducció	Pàg. 5
	Plantejament i hipòtesis inicials	Pàg. 6
	Justificació	Pàg. 9
II.	Projecte	Pàg. 11
	Estat de la qüestió	Pàg. 12
	Metodologia	Pàg. 29
	Fonts primàries	Pàg. 31
III.	Investigació	Pàg. 38
	La creació d'un nou nacionalisme valencià: el cas del PNPV	Pàg. 39
	Una nova etapa per al nacionalisme. El cas de la UPV	Pàg. 64
	Conclusions	Pàg. 80
IV.	Annexos	
	Annexos	
	Bibliografia	

I. Introducció

El que es presenta a continuació no és més que el primer pas d'un camí més llarg. Es presenta ací una memòria de final de màster, corresponent al curs 2011-2012 del Màster Interuniversitari en Història Contemporània que no és pas un monogràfic sobre el tema, ja que aquestes pàgines intenten ser les bases per a futurs estudis relacionats amb la qüestió ací tractada i que podrien aportar millores en el coneixement respecte a la problemàtica que en aquestes pàgines s'estudiarà. El conjunt d'aquest document es presenta amb dos parts diferenciades entre elles. La primera correspon a la part tècnica de l'estudi, basant-se en l'estat de la qüestió, el marc conceptual i teòric i la metodologia. En la segona part s'analitzaran els aspectes relacionats amb la temàtica principal d'aquest treball, plantejant una hipòtesi de partida que pogués servir de cara a una futura tesi doctoral. L'objectiu d'aquest treball és doncs, poder assentar les bases per a que posteriorment es procedisca a plantejar una investigació més completa, relacionada amb el tema exposat. Per tant, aquest treball és la primera pedra d'una futura investigació, on es podrà veure una interpretació dels esdeveniments i com aquestos produeixen hipòtesis, les quals han de ser tractades, contrastades i analitzades.

Plantejament i hipòtesis inicials

La qüestió de fons que sempre està present en aquest treball és: hi havia un espai polític per al nacionalisme valencià? En quin grau d'importància es trobava la qüestió identitaria a la transició? Respondre a aquestes preguntes ens portarà a l'estudi de diversos processos en els que estaran integrats tant la població i els partits nacionalistes del territori valencià com les decisions preses a Madrid. El primer procés al qual s'ha de prestar atenció és la configuració interna dels partits nacionalistes ací tractats. Molt important esdevindrà saber quin era el seu ideari polític i el seu marc d'actuació. Tanmateix, els trets de caràcter social també són uns dels factors importants per a la creació d'una base política nacionalista tant per al *Partit Nacionalista del País Valencià* primer, com per a la *Unitat del Poble Valencià* després: és important saber si hi havia demanda de nacionalisme valencià per part d'una ciutadania o si aquesta demanda es creà a partir de la irrupció del nacionalisme polític. Estava creada l'esclatxa nacionalista? O simplement s'intentà dur a terme i no es pogué realitzar? A nivell polític, quina era la influència del nacionalisme? Per què? Aquestes preguntes són la base per poder entendre millor l'estudi de la derrota del nacionalisme polític valencià entre les dates 1978 i 1983.

Seria també interessant saber quines eren les bases polítiques tant del PNPV com de la UPV per així, endinsar-se en l'estructuració interna dels partits i conèixer millor les necessitats, les demandes i les propostes per part d'un sector polític encara no definit ni assentat, tot i que el valencianisme renaixerà durant la dictadura franquista a la dècada dels seixanta, produint-se una unió dels mots democràcia i qüestió nacional. Clar està, no tots els demòcrates eren valencianistes, però sí tots els nacionalistes eren demòcrates. I molt tindrà a veure el context dels seixanta i setanta. La subsidiarietat i la desconexió portarà a grups d'intel·lectuals de la cultura valenciana (d'arrel pancatalanista) a un aprofundiment en el que a les perspectives polítiques es refereix. A més, la necessitat de dur a terme una convergència democràtica farà possible el contacte entre forces fins el moment antagoniques i que solament tenien un punt d'unió: l'antifranquisme. Així, l'estat espanyol i més específicament per al tema tractat ací, el País Valencià, s'inserien dins del nou marc europeu de democràcia en la que, abans d'analitzar el PNPV i la UPV, s'haurà de fer un repàs del que foren les polítiques nacionalistes fins a eixe moment en democràcia, estudiant el paper tant de les elits

nacionalistes de la primera part de la transició com dels partits previs a la fundació dels dos grups polítics ací analitzats.

L'estudi de les fonts primàries tenen a aquest treball una gran importància per entendre millor les posicions del moment i quines eren les bases de cada un dels partits polítics que formaven l'elit política valenciana. Articles de premsa, així com les fonts orals són la base d'aquest treball encara que no solament aquestes dos: l'ús de diferents arxius de caràcter polític respecte als partits són també pilar fonamentals per a l'estudi. Propaganda electoral, congressos i arxius oficials recolzaran la investigació des d'un principi.

El que s'intenta demostrar a aquest treball és, a partir de les preguntes realitzades anteriorment, desenvolupar la idea de que paper del nacionalisme valencià a la transició fou mínim, sobretot a nivell polític, que és el tema que ací es tractarà a partir dels dos partits ja citats. El que es vol és argumentar que a nivell polític, el valencianisme estava al seu punt més baix, per la mancança d'una escletxa en la que situar-se tant políticament com electoral. La problemàtica residirà, segons la hipòtesi de partida, en quatre aspectes fonamentals. Són les ací denominades *hipòtesis del fracàs*. La primera d'aquestes és en si la mancança d'una via política. L'absència de l'escletxa nacionalista, a més de ser una opció política arriscada és un dels factors de fracàs. El segon d'aquestos factors del fracàs és la impossibilitat de fer front als dos grans partits dominants tant al País Valencià com a l'estat espanyol. Aquestos imposaran un model centralista al que, a més, cal sumar-li l'anticatalanisme del moment (tant polític com social), discurs que afectarà negativament els esforços per a l'assentament d'una identitat diferenciada al País Valencià. El tercer punt important per acceptar la idea de fracàs resideix en l'absència d'un model estatutari propi, impossibilitant també la idea de la identitat valenciana com a tal. Per últim, un quart factor que impossibilitarà l'augment d'un sentiment nacional i, en definitiva, dels partits nacionalistes, és la mateixa condició humana. Les aclaparadores victòries socialistes a territori valencià crearan una dependència extrema de les seues polítiques, comptant constantment amb un transvasament de gent cap a les seues postures. Açò és, deixar de banda uns ideals per a poc a poc anar esgrimint-los en favor d'una condició social, laboral o econòmica millor dels individus al costat del partit governant a la Generalitat.

Pel que fa a les hipòtesis més concretes relacionades tant amb el PNPV com amb la UPV, aquestes tenen el seu punt de partida en la idea de que podem subdividir el nacionalisme en la transició en una *primera etapa del nacionalisme* i en una *segona etapa del nacionalisme*. La primera seria aquella derivada dels primers nacionalismes a la transició (UDPV i PSPV), entre els anys 1975 i 1978. El seu fracàs provocarà el que ací s'ha denominat *la segona etapa*, on la importància del nacionalisme polític cau sobre el Partit Nacionalista del País Valencià i, més específicament, en el seu màxim dirigent, Francesc de Paula Burguera. La hipòtesi de partida és que l'intent d'omplir l'espai valencianista deixat pels dos partits nomenats anteriorment, quedà reduït a fracàs. Inclús més que a l'anterior etapa. Per tant, en base a la investigació, el nacionalisme polític no solament no millorava, sinó que a més, tampoc era capaç de reconstruir les seues bases, probablement pel caràcter precipitat de la seua creació. Així es tancaria *la segona etapa*, emmarcada als anys 1978-1982 i, en definitiva, la transició. Serà en aquest 1982 quan s'inicia el que he denominat *la tercera etapa del nacionalisme valencià*. En aquesta, el PNPV fa la impressió que dilueix el seu programa polític en favor de la creació d'una coalició on reunir a tots els nacionalistes del País, la Unitat del Poble Valencià. Probablement aquesta coalició marca el final de la segona etapa i l'inici de la tercera, però al treball s'intentarà també exposar el com de la seua creació, el funcionament intern i la seua posada en funcionament a través de les eleccions, tant generals com autonòmiques i locals. La hipòtesi que recau sobre la UPV és que les seues postures són més clares i sòlides que, en un principi, portaran al nacionalisme valencià a iniciar un llarg recorregut, cosa que comporta la idea de que el fracàs del nacionalisme polític valencià a partir de meitat dels anys vuitanta, ja no seria tan evident. De totes maneres, aquesta afirmació esdevindrà més detallada en estudis posteriors, que ens ajudaran a entendre el desenvolupament del valencianisme polític; de si aquest es pot considerar també un fracàs o no als anys vuitanta i noranta del segle XX.

Justificació

Primerament caldria destacar que hi ha dos mèrits essencials a tenir en compte des d'un principi per a entendre l'elaboració d'aquest projecte. El primer d'aquests és que no es pot trobar cap treball d'investigació de caràcter acadèmic sobre les dos conformacions polítiques ací tractades, fent aquesta obra una possible via per poder desenvolupar-los. La segona de les justificacions té a veure sobretot amb l'ús de les fonts, completament inèdites fins al moment i que mai han estat consultades fins al moment de la realització d'aquest treball final de màster, adquirint una gran importància per la desconexió fins al moment de dit fons documental, situat a la seu del *Bloc Nacionalista Valencià*. El que aquest treball intenta és iniciar l'estudi acadèmic de la cultura del nacionalisme polític valencià durant els anys de la transició basant-se en dos formacions polítiques per a, en un estudi més extens, poder completar aquesta recerca analitzant l'últim quart de segle del nacionalisme valencià de caràcter polític, el qual no ha tingut pràcticament una continuació als estudis. Una pregunta a tenir sempre present pel que fa als estudis és el per què no s'ha estudiat el nacionalisme polític a la transició. Ben cert és que molt ha de veure el fracàs d'aquest a nivell electoral, però també és cert que dit revés ha estat vist en retrospectiva i no des de postures analítiques.

Al llarg del segle XX, el protagonisme de l'estat espanyol en la història universal es pot afirmar que ha sigut relativament reduït. Solament es podrien remarcar dos moments que han estat presents als manuals i a la historiografia internacional, sent el primer d'aquests la Guerra Civil i no per importància de l'estat, sinó per convertir-se en el camp de batalla de diferents ideologies europees. Al mateix temps, la segona de les etapes remarcades (en un segon plànol) és l'ací tractada transició democràtica cap a un règim monàrquic i parlamentari. El tret principal per a cridar l'atenció cap a fora de les fronteres estatals fou el fet de que el canvi es realitzà baix la direcció i el control de les institucions franquistes i d'una part de l'elit política dominant en estes mateixes. Es tractà doncs d'un canvi que formalment es produí dins de la legalitat establerta pel general Franco i que no trencà amb l'autoritari dret constitucional del franquisme, raó que explica la no intervenció de les Forces Armades i la seua acceptació (tot i que a contracor) dels canvis això sí, exceptuant l'intent de cop d'estat del 23 de febrer del 1981.

El procés de transició a la democràcia a l'estat espanyol ha estat analitzat en molts dels seus aspectes, tal i com la bibliografia dedicada al tema evidencia. És interessant veure com després de més de trenta anys d'aquest procés, encara hui es continua reflexionant sobre el tema i gràcies a això, oferint-se noves perspectives que tal volta caldria interpretar i analitzar. Que aquest període democràtic en el que ens trobem actualment és el més llarg que ha conegut l'estat espanyol en l'època contemporània, no és l'únic motiu que fan dels estudis de la transició un tema d'interès general, ja que el procés de modernització dels anys vuitanta va incorporar l'estat espanyol a una modernitat i un esquema internacional nou en el que Europa es trobava immers des de temps anteriors a la transició democràtica espanyola.

Ara, més de trenta-cinc anys després de l'inici del procés, probablement es pot veure amb més perspectiva el que fou aquella època. Els motius que mouen aquest treball tenen molt a veure en l'evolució que ha pres el valencianisme als últims quinze anys, que deriva clarament de l'objecte d'estudi ací tractat, sent aquest els inicis del que actualment comença a consolidar-se políticament. Aquesta acceptació no té cap tipus de registre ideològic. La rellevància del tema ha estat argumentada i amb criteris de caràcter historiogràfics, teòrics i socials. És ara i des de fa poc més de deu anys, quan els estudis sobre la transició democràtica al País Valencià estan començant a tenir certa repercussió, igual que el nacionalisme actual al País Valencià. En aquest treball el que es vol és donar una visió de la problemàtica identitaria entre els anys 1978 i 1983 per entendre millor les postures de les elits i en definitiva dels partits per a, en estudis posteriors, continuar amb la investigació per així completar una anàlisi del nacionalisme valencià als darrers vint-i-cinc anys del segle XX. Probablement la historiografia més generalista no ha donat l'interès requerit al País Valencià en els moments de la transició, i d'ací la idea de que s'ha de completar aquesta mancança historiogràfica que poc a poc es va reduint. A més, com ja s'ha dit i com es pot veure a l'actualitat, les noves forces de caràcter exclusivament valencianes estan ara en el punt màxim des de la seua creació, aspecte a tenir en compte en la necessitat d'indagar en el seu passat per a poder entendre millor el seu pas per la democràcia. Fa la impressió que aquest augment del nacionalisme polític a l'actualitat haja impulsat els estudis i l'interès, sobretot els relacionats amb els inicis. I ací el que es tracta és d'intentar oferir l'inici d'un estudi que pot ajudar a omplir la mancança historiogràfica respecte al tema.

II. Projecte:

Fins al moment, s'ha definit un problema: Quins models nacionalistes del País Valencià es proposaven entre els anys 1978 i 1983? També caldria fer-se una altra pregunta relacionada amb quina era la interacció tant entre els propis individus com entre els diferents grups polítics. En aquesta secció és on s'intentarà, a través dels diferents mecanismes dels quals es disposa, presentar el propi projecte d'investigació, gràcies al denominat *estat de la qüestió*, en el qual es presenten els antecedents del tema, especialment el seu tracte historiogràfic i els diferents enfocaments des dels quals ha sigut abordat, incloent la bibliografia més rellevant i sempre comentada. També s'ha de fer una reflexió teòrica i metodològica sobre el desenvolupament de la investigació; una relació de fonts a emprar, indicant el rendiment que s'espera d'aquestes i la seua localització. Aquestes diverses consideracions són el que constituïran un primer pas cap a la definició d'una futura tesi doctoral.

Estat de la qüestió

En aquest apartat el que s'intentarà serà dur a terme una explicació de la situació actual respecte als dos punts sobre els quals versa aquest treball: la transició i el nacionalisme valencià a partir de l'aparició de *Nosaltres, els valencians* de Joan Fuster l'any 1962. A més, es faran referències tant a les teories del nacionalisme com als llenguatges polítics i a les cultures nacionalistes. Solament així es podran entendre els marcs teòrics sobre els quals gira el nacionalisme polític de la transició al País Valencià. El que intenta aquest estat de la qüestió és mostrar les diferents visions que es tenen sobre un mateix tema, tant a partir de llibres ací analitzats com d'autors, tant nacionals com internacionals, que han tractat el tema. Servirà doncs, per establir el primer contacte amb el que és el cos d'aquest treball.

Nou nacionalisme valencià

Als anys seixanta es produí el canvi a una segona etapa del nacionalisme valencià per l'aparició de l'obra de Fuster *Nosaltres, els valencians*¹, on l'autor ordenava i redactava les seues idees que venia exposant des dels anys cinquanta sobre *el fet nacional valencià* i que ara es publicaven atenent a un context social i ideològic concret. Aquesta obra de Fuster es configura com una síntesi història que narra el desenvolupament del poble valencià a través dels *fets*, les *indecisions* i els *problemes*. És segurament el primer treball d'anàlisi tant històric com sociològic del País Valencià. Mentre que els fets es remeten a fets històrics relacionats amb l'època medieval i fins al segle XVII, les indecisions narren la història del País Valencià des del punt de mira de Joan Fuster als segles XVIII i XIX, on cita per primera vegada la problemàtica entre el particularisme regional i el provincial². Per últim, l'autor analitza els problemes, que per a ell en són fonamentalment tres: la mancança d'una realitat completa d'estat unitari centralista, la manca també d'una solvent industrialització valenciana durant el segle XIX i, per últim, el provincialisme valencià. Aquestes teories de Fuster són actualment estat de debat entre els historiadors que, a diferència dels sorgits al si del fusterianisme, han vist en *Nosaltres, els valencians*, diferents errors que analitzen. És el cas sobretot

¹ FUSTER, J.: *Nosaltres, els valencians*, Barcelona, Edicions 62, 2010.

² SOLVES, J.: *El pensament nacionalista valencià*, Paiporta, Denes, 2003, Pàg. 73.

del professor Ferran Archilés³, qui veu a l'autor suecà com a un fill del seu temps que, tot i criticar el nacionalisme espanyol, es veu afectat per aquesta corrent, sobretot pel que fa a l'essencialisme lingüístic. Ferran Archilés revisa les tesis fusterianes atribuint la mancança d'un valencianisme fort al predomini d'un regionalisme espanyolista que Fuster, sempre analitzant comparativament amb Catalunya, acceptava *una imatge estàtica de l'economia valenciana*⁴. Archilés, en canvi defensa que si el País Valencià no compta amb un sentiment nacionalista fort (de caràcter valencià) és perquè tant econòmicament com social ha esdevingut com a principal la idea combinada entre regionalisme valencià i nacionalisme de caràcter espanyol, ben assentat entre una burgesia agrària dedicada a l'exportació de la taronja i que Fuster no va tenir en compte a l'hora de definir el País Valencià com un territori imminentment agrari⁵. A més, l'autor defensa la teoria de que la societat no es pot definir com arcaica i, com Fuster, arriba a la conclusió objectiva de que al País Valencià no ha hagut nacionalisme valencià per la identificació amb l'espanyolisme a través del regionalisme, tot i que seguint vies diferenciades entre ambdós autors. Probablement, a partir de Joan Fuster, i com anomena Manuel Alcaraz⁶, s'enceta el denominat *paradigma fusterià*, model de gran importància a la transició.

Però també es poden trobar altres obres que tracten el tema del fet identitari valencià a partir de les propostes fusterianes que han iniciat un debat respecte al valencianisme. En aquest apartat el que s'ha intentat fer és una anàlisi de la qüestió nacional valenciana als últims vint anys del segle XX. Seguint amb una línia cronològica a partir de Joan Fuster i del denominat paradigma fusterià, és ara quan cal destacar la figura primerament de Joan Francesc Mira per a després, tractar la temàtica relacionada amb l'anomenada *tercera via*, que donarà pas en aquest estat de la qüestió als estudis tant d'Alfons Cucó com de Francesc de Paula Burguera i, en última instància, tractar de nou la temàtica nacionalista posterior a la tercera via ací citada, tractant de nou a Joan Francesc Mira. Primerament, per ordre cronològic cal destacar l'obra de Mira, *Crítica de la nació pura*⁷, on l'autor fa una reflexió acurada de les qüestions fonamentals que envolten el concepte de nació a partir de l'exemple del País

³ ARCHILÉS, F.: *Una singularitat amarga: Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana*, Catarroja, Afers, 2012.

⁴ ARCHILÉS, F.: *Una singularitat...* Pàg. 234.

⁵ Per saber-ne més: LLUCH, E.: *La via valenciana*, Catarroja, Afers, 2003.

⁶ ALCARAZ, M.: *Cuestión nacional y autonomía valenciana*, Alacant, Institut Juan Giner Albert, 1985.

⁷ MIRA, J. F.: *Crítica de la nació pura*, València, Eliseu Climent, 2005.

Valencià. Així i tot, com diu l'autor, no és un llibre escrit expressament per als valencians, com si ho serà, anys després, *Sobre la nació dels valencians*⁸. Mira es basa en que tota societat està necessitada d'un cos simbòlic, com ara la bandera, i d'uns mites històrics per així cohesionar un grup. Veu en la pertinença a un grup un fet subjectiu i conscient i, finalment, de caràcter ideològic⁹. Així Mira entra de ple en la definició de nació, formulant una sèrie de reflexions al voltant de la idea de nació a través de la història, rebutjant les tesis de Renan i diferenciant entre la nació cultural i la nació política, tot i que acceptant que la primera no pot sobreviure sense la segona. Per a ell, *la nació cultural és el resultat de l'existència d'un poble amb trets comuns [...] la nació política és un fet de consciència induïda, i un fet de lleialtat més o menys voluntàriament assumida*¹⁰. El concepte de nació, per a Mira té el seu origen a Europa a l'edat mitjana per la relació entre aristocràcia, burgesia (com a habitants de les ciutats) i un tercer factor a tenir en compte: la cultura de la pagesia, distinta a cada territori europeu. I és ací d'on segons mira, procedeix la divisió europea en nacions. Finalment l'autor defensa que aquestes diferències es basen sobretot en la temàtica lingüística: d'ací que tots els imperialismes europeus hagen imposat la llengua a totes les nacions dominades. Per a Mira, tots els nacionalismes europeus de caràcter modern, han estat nacionalismes lingüístics.

A partir de la irrupció del fusterianisme hi hagueren altres publicacions als anys vuitanta que, contraposant-se a aquestes línies, aparegueren en aquesta formant la resposta a les teories de l'autor suecà i donant peu al que s'ha denominat com *tercera via del valencianisme*. Entre aquestes obres s'han de citar sobretot dos obres: *De impura natione*¹¹ i *Document 88*¹². El primer d'aquests dos documents és la primera resposta ferma al fracàs electoral de les idees nacionalistes basades en les tesis de Joan Fuster. El motiu de l'obra és aquest, rebatre les idees de l'autor suecà i la seua implantació a les polítiques de la democràcia, duguent a terme un repàs al debat sobre la identitat del País Valencià, sobretot del sorgit a partir de la figura del propi Fuster i de la intel·lectualitat valenciana a les darreres dècades. Guanyadora del premi Joan Fuster d'assaig l'any 1986 sota el títol *El valencianisme, un joc de poder*, a aquesta obra polèmica els seus

⁸ MIRA, J. F.: *Sobre la nació dels valencians*, València, Eliseu Climent, 1997.

⁹ MIRA, J. F.: *Crítica de...* Pàg. 55.

¹⁰ MIRA, J. F.: *Crítica de...* Pàg. 109.

¹¹ MOLLÀ, D. i MIRA, E.: *De impura natione*, València, Eliseu Climent, 1986.

¹² COLOMER, A., COMPANYY, R., FRANCH, V. i NADAL, M.: *Document 88*, València, Eliseu Climent, 1988.

autors proposen establir un diàleg entre els denominats catalanistes i els *blaveros*. Els autors, en tot moment culpen a l'autor suecà (i als seus seguidors) per la seua intransigència vers les postures valencianistes que no coincideixen completament amb les seues. Tant Mollà com Mira parlen del *nosaltisme*, el qual divideix i fa perdre força al País Valencià, mentre que les dos grans ciutats de l'estat (Madrid i Barcelona) es disputen el protagonisme. Aquest *nosaltisme*, terme creat a partir d'aquesta obra, està dividit en dos grups. El primer, de caràcter fusterià, basat en un component catalanista, urbà, modern i industrial. El segon de caràcter ratpenatista, que rebutja la concepció tan pancatalanista de Joan Fuster¹³. D'aquestes dos postures, els autors critiquen sobretot la primera i al seu autor, el qual ha produït, segons l'obra, l'esclatxa a la societat valenciana a base d'un programa ple d'errors¹⁴. Per als autors, Fuster ofereix un regionalisme català a canvi del regionalisme espanyol, a més d'una visió del fet identitari valencià molt marcat per l'esquerra que, segons els autors, no cala entre la gent per ser un missatge massa racional, rebutjant el caràcter social del ratpenatisme, radicalitzant el fenomen anticatalanista. Tant per a Mollà com per a Eduard Mira, el nacionalisme valencià estarà derrotat si no és purament valencià, obviant la vessant pancatalanista i basant-se en les noves teories de la modernització i la industrialització.

La segona obra ací tractada, *Document 88* coincideix amb la primera en pràcticament tots els aspectes. Guanyadora dels Premis Octubre de l'any 1987 (en un principi declarat desert), l'obra és el recull de quatre textos de quatre autors que, en síntesi, intenten desqualificar aquelles corrents de pensament en favor de la creació d'un imaginari nacional a partir de l'elecció d'uns determinats elements, obviant altres que no interessin i seguint amb el camí iniciat per Damià Mollà i Eduard Mira respecte a les necessitats de diàleg entre les dos corrents identitàries valencianes. En aquest sentit, al primer punt, Vicent Franch i Ferrer critica el fusterianisme i *Nosaltres, els valencians*, obra que veu com a origen de tota la problemàtica nacional valenciana per servir com a base del nou nacionalisme i la qual obvia els esforços anteriors¹⁵. Agustí Colomer defensa també en un segon apartat també la idea de crear un nou nacionalisme sense lligams amb el catalanisme, l'esquerra i la figura de Fuster, és a dir, un nacionalisme que tots quatre autors citen com *de concòrdia*. Al tercer tema de l'obra, Miquel Nadal

¹³ Per saber-ne més: http://sociologiaipolitica.blog.cat/2006/06/21/lessencialisme_ens_uneix/, article del sociòleg Vicent Flor (30-X-2012).

¹⁴ MOLLÀ, D. i MIRA, E.: *De impura natione*, Pàg. 126.

¹⁵ COLOMER, A., COMPANYY, R., FRANCH, V. i NADAL, M.: *Document 88*, Pàg. 40.

basa els seus arguments en que Joan Fuster s'equivocava i, com es veu també a *De impura natione*, sobretot ho feia en el que els autors veuen com una intransigència. Per a Nadal, el que cal és dur a terme una nova corrent de pensament identitari per a replantejar un consens entre els valencians. En l'últim punt, Rafa Company critica també el concepte de denominació científica de la llengua, aprofundint en la problemàtica i proposant *un tractat d'Unió Lingüística i la creació d'una Acadèmia de la Llengua en comú*¹⁶.

Seguint amb l'estudi de la qüestió valenciana, s'ha de destacar l'obra *País i Estat: la qüestió valenciana*¹⁷ d'Alfons Cucó, comprenent-la dins del context espanyol. Allò original a destacar del text és l'intent de l'autor de deixar de costat la ideologia política per parlar d'explicacions. Cucó comença l'obra afirmant que la voluntat que es troba al seu text és la de suggerir un nou diàleg entre els valencians. Després de fer un repàs del que ha significat el valencianisme des de la Renaixença afirma que als últims anys ha hagut un augment d'interés i de sensibilització de molts ciutadans del País Valencià, però que no s'ha vist dita conscienciació entre la dreta, que ha propiciat una escletxa civil que perjudica el procés nacional¹⁸. El llibre de Cucó es presenta com una reflexió històrica sobre el fet nacional valencià, a mode de l'obra de Fuster, partint de l'acceptació que la qüestió identitaria valenciana ha de ser analitzada tenint en compte les relacions entre el País Valencià i l'estat espanyol. Per a ell, la qüestió valenciana és, en certa mesura, també espanyola. Com s'ha afirmat des de les postures nacionalistes, el País Valencià ha estat una societat nacionalment poc estable ja des d'època Medieval, com afirmava Joan Fuster també. Al mateix temps, el centralisme espanyol també serà un problema per als interessos nacionals dels valencians. Cucó el que fa és acceptar el fracàs de l'administració central i de l'escola. És aquest acció la que provoca la reacció de l'anticentralisme, localitzat sobretot a les classes populars de la perifèria de l'estat. Cert és que el debat anticentralista burgès mai va qüestionar Espanya com a espai de poder i marc de mobilitat. Segons l'autor, més que una oposició a l'estat, el que hi hagué fou una oposició a una determinada forma de fer política, de caràcter centralitzada i unitària. En aquest sentit, Alfons Cucó insisteix en la idea de que la contestació al centralisme fou plural (no solament entre nacionalitats de la perifèria, sinó inclús dins d'un mateix nacionalisme) i de classe. Explica l'autor que per al cas

¹⁶ COLOMER, A., COMPANYY, R., FRANCH, V. i NADAL, M.: *Document 88*, Pàg. 283.

¹⁷ CUCÓ, A.: *País i Estat: la qüestió valenciana*, València, Eliseu Climent, 1989.

¹⁸ CUCÓ, A.: *País i Estat...* Pàg. 19.

valencià, la modernització la du a terme la burgesia a través de grups econòmics conservadors, fent que la classe dominant valenciana s'organitze territorialment segons províncies per marcar les àrees d'influència. D'ací l'absència de qüestionament respecte a l'estat centralista, que inclús sortí encara més refermat. A més, els representants tant culturals com polítics de les classes populars no oferiren alternatives a aquesta divisió que impedí la creació d'un espai polític valencià.

Després de fer un repàs històric des del segle XIX fins a la Segona República, Cucó explica a la seua obra que, durant el franquisme apareix, després de la publicació de *Nosaltres, els valencians*, una campanya vers el valencianisme que més ha d'obeir a qüestions personals que no pas a ideològiques¹⁹. El llibre explica que a partir de la dècada dels seixanta apareix un grup de joves que es mou entre el nacionalisme i l'esquerra antifranquista, sobretot dins de les esferes universitàries i a nivells comarcals i que no van mostrar cap símptoma d'unitat ideològica. És ací on veiem per part de l'autor, una crítica a Fuster per considerar el País Valencià com una problemàtica aïllada respecte al tema identitari, sense tenir en compte la relació amb l'estat espanyol. L'autor conclou que aquesta unitat del valencianisme únicament es produí a meitat dels anys setanta, quan el valencianisme impregnà els partits democràtics.

Una altra obra a tenir en compte d'entre aquests anys vuitanta i principis dels noranta és la realitzada per Francesc de Paula Burguera, *És més senzill, encara: digueu-li Espanya*²⁰. En aquest, l'autor conta la seua versió personal respecte a la seua experiència amb el valencianisme. en el text predomina la idea d'intentar explicar diferents moments de la seua història política, així com posicionar-se respecte als debats i els fets que tingueren lloc al País Valencià tant al final del franquisme com a inicis de la transició i la democràcia. Tot i que la narració té un caràcter personal, s'ha escollit aquesta obra per tractar-la a l'estat de la qüestió pel seu caràcter històric gràcies a la documentació que el llibre aporta. És aquesta obra de Burguera la que tanca aquesta trilogia sobre la qüestió valenciana als anys vuitanta. L'autor, des d'un principi afirma que l'obra no representa cap enfrontament amb l'obra de Josep Guia, *És molt senzill: digueu-li Catalunya*²¹, publicada uns anys abans. Burguera ens mostra ja des d'un principi que l'obra fa una anàlisi crítica; defensa que el País Valencià ha perdut en tres

¹⁹ CUCÓ, A.: *País i estat...* Pàg. 295.

²⁰ BURGUERA, F.: *És més senzill, encara: digueu-li Espanya*, València, Eliseu Climent, 1991.

²¹ GUIA, J.: *És molt senzill: digueu-li Catalunya*, Barcelona, El Llamp, 1985.

ocasions la oportunitat de recuperar la seua identitat cultural: la Renaixença, la segona república i la transició. Segons l'autor, si la ciutadania valenciana no les ha aprofitat, és perquè *el poble valencià no té consciència de ser-ho*²². L'autor afirma que el poble valencià ha perdut la seua catalanitat i ha assumit sense més problemes el sentiment d'espanyolitat que caracteritza el provincialisme i el regionalisme del que parlava Fuster. El que fa Francesc de Paula Burguera és fer un recorregut personal des dels anys de postguerra fins als anys vuitanta; des de la clandestinitat fins a la democràcia. Però el més interessant és que situa la transició a la democràcia com al moment clau per a les aspiracions valencianistes, perquè és durant aquest període quan les disputes de caràcter cultural passen a tenir la seua importància política on destaca sobretot, la campanya anticatalanista de la dreta. És ara quan l'autor cita la creació d'un nou instrument per part de la dreta per deslegitimar l'esquerra; el blaverisme, al qual s'apunten tant els partits de dreta provinents de Madrid com alguns mitjans de comunicació. D'entre aquests, Burguera en destaca dos: la UCD i Las Provincias, els quals seran en certa mesura els instigadors de la violència al carrer.

En una segona part del llibre, Burguera destaca els resultats electorals fins les eleccions del 1989 i posant l'èmfasi als partits nacionalistes i a les enquestes realitzades tant pel CIS com per OTR/IS. Amb açò, el que pretén l'autor és destacar la poca consciència nacional que hi ha al País Valencià. Ara bé, com cita burguera, *el fet nacional del qual els valencians se senten partícips [...] és el fet nacional espanyol*²³. Ho compara amb Catalunya o el País Basc, on les forces polítiques nacionalistes tenen suport per la consciència de poble arrelada entre la societat. En aquesta part del llibre, Francesc de Paula Burguera accepta, com ho fa Joan Francesc Mira, que al País Valencià la consciència nacional valenciana ha estat improvisada des de dalt, des dels partits o des de la intel·lectualitat, sense tenir la seua base en la pròpia societat, com si ocorre a Catalunya o el País Basc. Finalment, a l'últim capítol de l'obra de Burguera, aquest es dedica a deixar paleses les seues opinions sobre les crítiques que els formuladors de la tercera via fan sobre Joan Fuster, reivindicant la seua figura i, sobretot, deixant molt clara la seua conclusió respecte del nacionalisme valencià: *Senten*

²² BURGUERA, F.: *És més senzill...* Pàg. 9.

²³ BURGUERA, F.: *És més senzill...* Pàg. 204.

*cap necessitat de canviar nacionalment els nostres conciutadans? [...] En absolut. [...] Pense que és més senzill, encara: digueu-li Espanya. Què hi farem!*²⁴.

Ja a la dècada dels noranta, aparegué de la mà de Joan Francesc Mira l'obra *Sobre la nació dels valencians*, on l'autor duu a terme una continuació amb ampliacions del seu text anterior ací analitzat. En aquesta obra, l'autor adapta les seues tesis al cas valencià per així, arribar a conclusions sorprenents per als seus seguidors. Afirmar des d'un principi que *a les societats normals, no hi ha elecció, sinó simple adhesió a una passió i a una ideologia dominants*²⁵. Segons aquestes idees, l'autor afirma que la idea de País, a finals del segle XIX i principis del XX hi existia, però no la de nació perquè aquesta idea estava arrelada al *poble*, i no als grups dominants, a diferència del que sí passava a Catalunya. Tot i això, Mira parla del canvi dels anys seixanta i setanta, on un nou nacionalisme elaborà un projecte nou: la idea de fer país a partir de dos vessants, la catalana i la valenciana, ambdues lligades entre si per desenvolupar-se en aquest nou àmbit. Per a Mira, l'estatut d'autonomia del 1982 no culminà el procés, sinó que el congelà però, això sí, construint un àmbit institucional eficaç. I és que l'autor afirma que la societat ha aconseguit cert grau de consciència respecte a la identitat, punt clau i de partida per a un nou valencianisme que, tot i això, continua amb els anteriors dèficits i confusions pel que fa a la definició col·lectiva. En tot cas, el que Mira preveu és que el poble valencià acabarà amb una autopercepció com a nacionalitat com a mínim, en termes constitucionals.

A partir d'ací l'autor es pregunta si ser valencians significa ser alguna cosa, analitzant el que significa *ser valencià*. En una segona part de l'obra Mira interpreta la història per entendre el present del País Valencià. respecte a la història, elabora una teoria sobre la impossibilitat de *deixar de ser*, com anomena l'autor, per causes pròpies: la llengua, la mateixa història i el projecte comú de país. Respecte a la llengua, diu que la problemàtica no resideix en la incompatibilitat de les dos llengües oficials al País Valencià, sinó en que aquestes no han viscut de manera pacífica. Creu que la societat castellanoparlant ha de ser bilingüe, com sí ho és la valencianoparlant. Per a Mira, mai s'ha deixat de ser valencià, però sempre s'ha estat sota una altra identitat: o bé l'espanyola, o bé la catalana. Això sí, marca diferències entre aquestes dos nacionalitats, ja que la primera nega la possibilitat d'una identitat valenciana, mentre que la segona

²⁴ BURGUERA, F.: *És més senzill...* Pàg. 255.

²⁵ MIRA, J. F.: *Sobre la...* Pàg. 14.

no. Amb els trets particulars Joan Francesc Mira té una idea ben clara: no hi ha ja cap element de consens sobre el conjunt de fets referencials i diferencials que identifiquen la cultura valenciana. Ací, el problema no està en la coexistència, sinó en el domini castellà²⁶. El problema es basa en que hi ha discrepàncies entre els símbols, encara que acaba afirmant l'autor que la personalitat dels valencians és el fruit de la història. Mira afirma que *es pot parlar de nacionalitat catalana o que es pot instal·lar una perspectiva valenciana, simplement valenciana, ni que siga com a hipòtesi de partida*²⁷.

Aquesta obra de Mira fa un important repàs de la història del territori valencià a través de la seua gent, acceptant la teoria de que els valencians tenen un moment en la seua creació com a poble i mostrant-se contrari a la idea de la dualitat originària del País Valencià que si estarà present a l'hora d'acceptar la ja citada comunitat superior. En el pas dels segles, s'hi afegiria la idea de la comunitat unitària espanyola, imposada per Ferran VII i que bloquejarà la modernització pròpia: València passava doncs de centre a perifèria amb l'abolició dels Furs. A partir d'aquest moment, el poble valencià es veurà únicament com a poble espanyol, i més si es té en compte el comportament de la classe dirigent valenciana, acceptant aquesta premissa i creant la idea de l'anticatalanisme. D'ací que Mira accepte amb total normalitat que el nacionalisme valencià ha de ser d'esquerres. I la irrupció de Fuster en el panorama teòric així ho demostrarà, oferint una visió del País Valencià diferent a la mostrada fins al moment. Segons l'autor, l'aparició de Fuster farà que la discussió sobre el País se situe al mateix debat tant cultural com ideològic i polític. Aquesta centralitat de la identitat és un nou fenomen mai vist fins el moment, essent el major èxit del nou nacionalisme que es crea als seixanta. Mira creu que aquesta qüestió que nasqué de la mà de Fuster, continua encara vigent: *què som els valencians?*²⁸. Mira afirma que els valencians se senten, moralment espanyols, però no accepta la idea que subjectivament també es consideren. Per això, l'autor diu que cal una nova idea de l'estat espanyol, advertint que aquesta postura implica un espanyolisme cultural fort. De no ser així, segons el propi Mira, queda una altra possibilitat (irreal): ser part de Catalunya. En tot cas, afirma l'autor que el debat sortit a partir dels anys seixanta i entorn a la figura de Fuster, no ha estat estèril, tot i que sí ha tingut un mínim impacte polític.

²⁶ MIRA, J. F.: *Sobre la...* Pàg. 91.

²⁷ MIRA, J. F.: *Sobre la...* Pàg. 121.

²⁸ MIRA, J. F.: *Sobre la...* Pàg. 214.

Cultura política i nacionalisme

El que s'intenta en aquest bloc és desenvolupar de manera clara la temàtica referida a les cultures polítiques i, en un segon apartat, al nacionalisme com a teoria i les diferents corrents que s'hi poden trobar dins d'aquesta. Molt importants seran els estudis de Gabriel Almond i Sidney Verba per a fer referència al concepte de cultura política, mentre que, pel que respecta a les teories nacionalistes, són diversos els autors que ací es destacaran per marcar les corrents d'investigació referides a la teorització de la ideologia nacionalista.

Pel que fa a la cultura política s'ha de citar tant a Almond com a Verba, els quals formularen el concepte dins de la ciència política i accepten el seu significat com a *conjunt de valors, creences i actituds respecte al sistema polític del moment entre els membres d'una determinada societat*²⁹. Aquest concepte implica que cada societat posseeix la seua pròpia cultura política, tal i com afirmen els autors, que és la que proporciona als membres del col·lectiu el sentit d'identitat i un sentiment de pertànyer a un sistema concret. Per als autors, les cultures polítiques són producte d'experiències passades que es transmeten a través de l'aprenentatge, mitjançant diferents esferes de socialització (família, escola, servei militar, mitjans de comunicació i partits polítics). Tant Almond com Verba admeten que tot i que les persones són subjectes polítics individuals, aquests sempre actuen dins d'una cultura política, sent condicionats per aquesta, compartint doncs diferents codis de valors³⁰. Per tant, s'està partint de la idea de que els actors polítics són individus autònoms i diferenciats però que, al mateix temps, tenen un sistema de valors i creences en comú.

Respecte aquests dos teòrics de la cultura política, s'ha de tenir en compte un punt sobre el concepte original que convé destacar. Almond i Verba afirmen la existència de cultures polítiques de caràcter general, dedicant-les, com s'ha vist, una gran part del seu estudi. Però també es refereixen a l'existència del que s'ha denominat *subcultures polítiques*, enteses com actituds especials cap a una conducta política en determinats sectors, com corrents o tendències existents al si d'un sistema polític³¹, com ara la dicotomia dreta-esquerra. Al mateix temps, en un segon lloc, els autors parlen de

²⁹ ALMOND, G., VERBA, S.: *La cultura cívica: estudios sobre la participación política democrática en cinco naciones*, Madrid, Euramérica, 1970, Pàg. 179.

³⁰ ALMOND, G., VERBA, S.: *La cultura cívica...* Pàg. 196.

³¹ ALMOND, G., VERBA, S.: *La cultura cívica...* Pàg. 195.

que pot existir una subcultura de caràcter revolucionari que no accepti el sistema polític, sobretot a partir de meitat del segle XIX. Sorgiren, segons ells, com a conseqüència del fracàs de les elits dominants del moment. Aquest concepte, conjuntament amb el de cultura política en si, van ser objecte de diferents crítiques. Es criticà el seu individualisme teòric. En concret, es criticà la idea de cultura com a sistema de valors, acceptant per part dels contraris a aquestes tesis la idea de que són els interessos (i no els valors) els que mouen l'acció política. Tot i això, el concepte de cultura política mai s'ha deixat d'emprar, tenint un renàixer a partir dels anys vuitanta amb Ronald Inglehart i els lligams amb l'antropologia, reorientant l'enfocament i augmentant les corrents en favor d'una redefinició de l'objecte ací tractat.

Respecte al nacionalisme, aquest constitueix un dels fenòmens polítics més complexos per analitzar, i més si tenim en compte la multidisciplinarietat de l'estudi. En relació a la temàtica nacionalista, podem trobar diferents grups de teories explicatives relatives al nacionalisme. Unes fan èmfasi en el caràcter històric i ideològic del nacionalisme, essent dins d'aquest grup important les aportacions d'Elie Kodourie, Isaiah Berlin, Hans Khon i Anthony Smith. Altres teories remarquen la consideració del nacionalisme com un fenomen sorgit de la modernització dels Estats, sobretot de caràcter econòmic. Entre els autors que es poden trobar dins d'aquesta corrent destaquen Ernest Gellner i Benedict Anderson. Una tercera corrent de pensament accepta el nacionalisme com a fenomen polític de caràcter fonamental on convergeixen dos elements bàsics: el paper de l'estat i la lluita pel poder. En aquest apartat s'ha de destacar la figura de John Breuilly. El que s'intentarà en aquest estat de la qüestió, és analitzar detalladament els tres tipus d'enfocaments del nacionalisme que ací s'han nomenat prèviament.

El primer tipus d'explicacions se centra en el caràcter històric-ideològic del nacionalisme. És el cas de les formulacions teòriques del britànic Elie Kedourie, qui es basa en que els individus es troben dividits en nacions, que aquestes es diferencien per certs trets i *que la única legitimitat governamental és l'autogovern nacional*³².

Per a l'autor és evident que el significat de nació, tot i que s'empra abans de la Il·lustració, no és fins a aquesta quan es pot considerar nació com un terme modern. L'autor britànic defensa l'estudi històric-ideològic del nacionalisme, manifestant-se

³² KEDOURIE, E.: *Nacionalismo*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985, Pàg. 1.

críticament a la explicació global de Gellner, al qual acusa d'economicista. Tot i que molts s'han mostrat en contra de les teories de Keodurie (sobretot els nacionalistes), també és cert que hi ha, dins del camp de la politologia, veus a favor, que rebutgen les tesis de Gellner basant-se en França i Anglaterra, on afirmen que el sentiment de nació hi era abans de l'aparició de la indústria. El que aquestos defensors del britànic no responen és a la idea de Breuilly (i de Gellner) de que els estats adopten el nacionalisme per ser un recurs útil per modernitzar la societat³³.

En aquestes explicacions, a més de Kedourie i Khon, s'ha de destacar la figura d'Anthony Smith, qui introduí a l'estat espanyol l'interès per la definició del fet nacional des d'una perspectiva diferent a la de l'historiador amb el seu llibre *Las teorías del nacionalismo*³⁴, interessant per la seua publicació al moment transicional. Per a Smith, el nacionalisme no ha de veure tant en els factors tant lingüístics o de conflicte de classes, sinó que la importància resideix tant en factors culturals com polítics i, per tant, el nacionalisme no es troba lligat a una classe social concreta (Smith exposa la burgesia). L'autor el que fa és diferenciar entre nacionalisme, nació i moviments nacionalistes. El seu punt de partida és el denominat nacionalisme policèntric, concebut com una ideologia per aconseguir l'autogovern i la independència en favor d'un grup³⁵. En canvi, per a un nacionalista etnocèntric, el poder és independent del grup cultural, és a dir, contraposa les idees del nacionalisme policèntric. Anthony Smith reflexiona sobre els debats al si de la nació i del nacionalisme, plantejant la idea de nació com un artefacte cultural, rebutjant les explicacions que accepten la modernització com a causa de l'aparició dels nacionalismes i acceptant la importància del nacionalisme a les societats prèvies a la modernitat³⁶. La idea de Smith és basa en veure la nació com una creació cultural, és a dir, que no són produïdes a través de processos socials.

La segona teoria tracta el nacionalisme com a resultat de la modernització industrial té com a màxim exponent a Ernest Gellner. Per a ell, les nacions no són una necessitat universal. L'autor uneix els termes nació i estat, acceptant la relació necessària entre ambdós termes, afirmant que *estan fets l'un per a l'altre, que una sense l'altra són alguna cosa incompleta i tràgica. No hi ha cap dubte de que l'estat ha*

³³ BREUILLY, J.: *Nacionalismo y Estado*, Barcelona, Pomares-Corredor, 1990, Pàg. 45.

³⁴ SMITH, A.: *Las teorías del nacionalismo*, Barcelona, Península, 1976.

³⁵ SMITH, A.: *Las teorías...* Pàg. 240.

³⁶ Per saber-ne més: SMITH, A.: *La nació en la història*, Catarroja, Afers, 2002 i SMITH, A.: *Els orígens ètnics de les nacions*, Catarroja, Afers, 2008.

*emergit sense ajuda de la nació*³⁷. Açò per a ell és degut a, en primer lloc, un creixement industrial que transforma les relacions de producció i, en definitiva, la pròpia estructura econòmica i social dels estats. En segon lloc, tracta l'alfabetització general i l'igualitarisme cultural com a causes del naixement del nacionalisme. Per últim un tercer element que Gellner observa és la homogeneïtat cultural resultant del procés d'industrialització, així com de les necessitats centralitzadores del sistema educatiu. *Es pot entendre la peremptorietat del nacionalisme i les seues arrels, que no hi són a la naturalesa humana, sinó en certa classe d'ordre social*³⁸, afirma Gellner.

La posició de l'autor txec per tant, parteix de la teoria de que les nacions són una creació, de caràcter artificial, i que ni els estats nacionals són el destí final dels grups ètnics o culturals. Gellner marca la realitat en les cultures, que normalment es troben agrupades, superposades o fins i tot, mesclades. Aquesta teoria fou acceptada pels postcolonialistes, a favor de la creació de nous estats a partir del trencament de l'ordre tradicional. La posició modernitzadora del nacionalisme, com defensa Gellner, s'enriqueix gràcies al discurs de Benedict Anderson, qui considera la nació com una comunitat imaginada on *ni els membres de la nació més petita mai no arribaran a conèixer la major part de la resta dels seus compatriotes [...] tanmateix, en la ment de cada un viu la imatge de la seua comunitat*³⁹.

La tercera de les explicacions és aquella que considera el nacionalisme com una forma política. La seua argumentació es basa en primer lloc, en la construcció de la idea de que al món modern, la necessitat resideix en el control estatal. Des d'aquest punt de vista, Breuilly desenvolupa una divisió entre estats nació a partir de la idea de que una oposició nacionalista manté tres classes de relacions amb l'estat: O bé intenta separar-se de l'estat; o tracta d'accedir al poder del mateix per reformar-lo; o busca la unió amb altres estats⁴⁰. Per a Breuilly, la construcció de la nació juga un paper important en la ideologia nacionalista, convertida en un fenomen identificador de la política d'una comunitat que s'intenta coordinar front a un estat ja existent, fet particularment important en aquelles comunitats on la societat es troba mal articulada o on aquesta articulació és nul·la. A més, les premisses bàsiques sobre les que es construeix la ideologia nacionalista són la idea de que la societat governada solament pot ser definida

³⁷ GELLNER, E.: *Naciones y nacionalismos*, Madrid, Alianza, 1988, Pàg. 19.

³⁸ GELLNER, E.: *Naciones...* Pàg. 52.

³⁹ ANDERSON, B.: *Comunitats imaginades*, Catarroja, Afers, 2005, Pàg. 24.

⁴⁰ BREUILLY, J.: *Nacionalismo y...* Pàg. 22.

en termes de cultura pròpia. Tot i que els estudis de Breuilly poden ajudar per classificar els diferents nacionalismes (unificadors, reformistes i separatistes), així com per entendre el paper socialitzador de la ideologia nacionalista, es troben algunes problemàtiques alhora d'analitzar-los, destacant sobretot la manca de factors no polítics als seus estudis (economia, cultura, grups socials, el paper dels intel·lectuals o la mobilització social).

El que està clar és que resulta molt difícil definir el nacionalisme com una ideologia i com un moviment social i polític. Així, es podran observar nacionalismes unificadors, com són els casos d'Alemanya i Itàlia, els disgregadors, com pot ser l'antiga Unió Soviètica, els secessionistes com els arrelats a Escòcia, Catalunya o el País Basc, els de reincorporació, on destaca l'Ulster, els nacionalismes interiors que acaben amb un estat ja existent, com ara Iugoslàvia o Txecoslovàquia i, per últim, els reformadors, nascuts al si de crisis, com el feixisme, el nazisme o, més pròxim a nosaltres, el franquisme. Tots aquestos tipus de nacionalisme són tractats per Andrés de Blas a l'obra *Enciclopedia del nacionalismo*⁴¹, qui defineix el nacionalisme *com una ideologia i com a moviment polític [...] l'estudi dels casos concrets ha de fer-se amb les pretensions d'una teoria general orientada a complementar millor que a substituir*⁴². Així i tot, es poden trobar definicions més precises, com ara la realitzada pel professor Xosé M. Núñez Seixas, que divideix el nacionalisme nascut al si d'Europa en dos punts: els estats nació forts, amb una llarga trajectòria, i els estats nació dèbils per tenir un caràcter recent⁴³. Per a l'autor, el nacionalisme és *la ideologia i moviment sociopolític que defensa i assumeix que un col·lectiu territorial definit és una nació i, per tant, dipositari de drets polítics col·lectius*⁴⁴. Núñez Seixas tracta, igual que Michael Billig⁴⁵, els punts claus de la nacionalització (com poden ser l'exèrcit, la educació, la política simbòlica i la mobilització política), acceptant que el nacionalisme a l'estat espanyol no és diferent al de la resta d'Europa.

⁴¹ BLAS, A.: *Enciclopedia del nacionalismo*, Madrid, Tecnos, 1997.

⁴² BLAS, A.: *Enciclopedia...* Pàg. 342.

⁴³ NÚÑEZ SEIXAS, X. M.: "Nation-Building, Naciones fuertes y nacionalismos débiles. Algunas reflexiones a vuelapluma", a ARCHILÉS F. i CARNERO, T. (coord.): *Europa, Espanya, País Valencià. Nacionalisme i democràcia: Passat i futur*, València, PUV, 2007, Pàg. 85-98.

⁴⁴ ARCHILÉS, F.; CARNERO, T.: *Europa, Espanya...* Pàg. 86.

⁴⁵ BILLIG, M.: *Nacionalisme banal*, Catarroja, Afers, 2006.

Transició

En aquest apartat s'intenta donar cos a les diferents teories respecte als moments transicionals, basant-se primerament en la teorització per a després, especificar més concretament en el cas espanyol. Els processos de transició a la democràcia, han sigut analitzats per molts professionals. El que ací es pretén és, mitjançant l'estat de la qüestió, intentar dur a terme una explicació d'algunes de les teories al respecte per així, poder establir un marc cronològic i conceptual que ens ajude a interpretar l'estudi ací tractat. Molta importància tindran sobretot l'obra *La tercera ola. La democratización a finales del siglo XX*⁴⁶ del professor Samuel Huntington, per a qui les transicions queden enquadrades tant per l'inici del procés de dissolució d'un règim autoritari com per l'establiment d'algun tipus de democràcia, d'algun altre règim autoritari o pel sorgiment d'una alternativa revolucionària⁴⁷. El que ací s'intentarà és dur a terme una organització de l'estat de la qüestió tractant en si els diferents tipus de transicions polítiques cap a la democràcia.

Dins dels models de transició política cap a la democràcia, destacar a Huntington, qui parla del context favorable trobat a l'estat espanyol al moment transicional. L'autor exposa la seua teoria de la bola de neu, en la que accepta que diverses transicions iniciades en un període de temps relativament curt afavoreixen el canvi. Els exemples més clars que hi nomena són, a més de l'espanyol, la *Dictadura dels coronels* a Grècia i la *Revolució dels clavells* a Portugal⁴⁸. Però més enllà de les anàlisis globals de Huntington, s'ha de tenir en compte a tant a Rustow, que accepta que les transicions no poden tenir un model estàtic, com a Morlino, qui distingeix entre el final d'un règim i l'inici d'un altre. Per a aquest últim, *entre un estat i un altre hi ha una fase de pas, en la que el règim no ha eixit encara de l'estat anterior i encara no ha entrat el següent*⁴⁹. Rustow assenyala que, per a entendre que s'ha iniciat un procés transicional solament cal veure als governants autoritaris, els qual comencen a modificar les pròpies regles⁵⁰ en favor d'un canvi que Morlino divideix en quatre categories. La primera és el desenvolupament entès com un canvi necessari del sistema. La segona

⁴⁶ HUNTINGTON, S.: *La tercera ola. La democratización a finales del siglo XX*, Barcelona, Paidós, 1994.

⁴⁷ HUNTINGTON, S.: *La tercera ola...* Pàg. 19.

⁴⁸ HUNTINGTON, S.: *La tercera ola...* Pàg. 42.

⁴⁹ MORLINO, L.: *Cómo cambian los regímenes políticos*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985, Pàg. 117.

⁵⁰ RUSTOW, D.: "Conclusiones tentativas sobre las democracias inciertas" a O'DONELL, G. i SCHMITTER, P.: *Transiciones desde un gobierno autoritario*, Barcelona, Paidós, 1994, Pàg. 20.

característica és la modernització, la qual és caracteritzada per marcar un punt i apart amb l'etapa anterior, diferenciant-se d'aquesta i ampliant la participació mitjançant noves estructures. La tercera categoria versa sobre el creixement i està relacionada amb el punt anterior al tractar dit creixement com a canvi continuat i el qual no es transforma per la modernització. Per últim, cita Morlino la desestructuració del règim anterior per la seua decadència⁵¹.

Els períodes de transició, pel seu marc geogràfic i històric, tenen característiques individualitzades. A més aquestes etapes intermèdies entre dos règims, també són específiques segons la naturalesa i el període autoritari anterior. Quan un règim canvia, la gran majoria de la població adopta una actitud neutral, sense identificar-se amb cap dels bàndols. Açò sobretot passa, segons Rustow, quan el sistema de partits del nou règim no ha sigut capaç de consolidar-se, ja siga per la problemàtica interna o per l'oposició a organitzar i participar cap procés polític des del vell règim, marcant el nou sistema des de la seua creació. Huntington defineix tres models de transició a la democràcia, seguint aquests passos: *transformacions*, *reemplaçaments* i *traspàs*. Aquest autor afirma que a les transformacions, aquells que tenen el poder autoritari són els mateixos que participen principalment en el seu final i canviant cap a un sistema democràtic. És aquest el cas de la transició espanyola, la qual podem situar dins d'aquest model. El model de reemplaçament implica per a l'autor un procés de transformació diferent, tenint en el règim autoritari una gran reticència als canvis i, per tant fent-los possible solament amb una oposició forta, açò és, unint diferents grups, que siga capaç de derrotar al govern. La problemàtica que destaca Huntington és que, a l'arribada del nou poder al govern, aquest comença a tenir problemes en la seua definició. Per tant, en aquest reemplaçament trobem tres moments; la lluita pel derrocament, el derrocament i, per últim, la lluita després del derrocament. Aquest exemple, com es pot veure, no s'adequa a la transició democràtica espanyola. Per últim, Huntington assenyala al model de traspàs del poder que la democratització es produeix per l'acció combinada tant del govern com de l'oposició. Pel que fa a l'acció del govern, aquest està integrat equilibradament tant per conservadors com per reformistes i, per tant, es mostren partidaris de la negociació però sense ser ells els iniciadors⁵². Per contra, dins de l'oposició, trobem també tant a demòcrates moderats com a

⁵¹ MORLINO, L.: *Cómo cambian...* Pàg. 77.

⁵² HUNTINGTON, S.: *La tercera ola...* Pàg. 120.

antidemocràtics radicals, tenint una equiparació de poder que afavoreix la negociació. Aquest model que Huntington no situa a l'estat espanyol, té elements similars als produïts a partir de les eleccions de juny del 1977.

Metodologia

Quins models de nacionalisme podem trobar a la política valenciana? Quina era la seua definició? Les respostes a aquestes qüestions que ací s'intenten resoldre, passen per considerar el discurs nacionalista com una ferramenta de caràcter polític. Es busca doncs analitzar els discursos dirigits a la societat valenciana, així com les conseqüències a través de les eleccions (locals, autonòmiques i generals). Es tracta doncs, de comprendre la producció de discursos i dels grups relacionats amb aquests. S'han tractat prèviament tres conceptes clau per a l'entesa d'aquest treball: *nacionalisme*, *transició* i, per últim, *nou nacionalisme valencià*. Tres conceptes per evitar els problemes donats a partir de la indefinició. A continuació el que es tractarà de fer és exposar la metodologia a emprar per tractar el tema ací remarcat, remarcant el marc teòric que s'utilitzarà, els processos polítics que s'investigaran, els factors a tenir en compte i, finalment, les fonts disponibles que s'empraran.

Com s'ha pogut comprovar a la reflexió teòrica, el marc general al que es fa referència en aquest treball és el del nacionalisme valencià i la transició democràtica. Tot i que s'accepten els pressupostos d'aquests enfocaments, no obstant el que es pretén és aplicar a un camp precís aquests dos aspectes a tenir en compte; al del discurs identitari nacionalista per part dels partits polítics d'arrel fusteriana. Per a l'estudi dels discursos nacionalistes i el seu calat entre l'electorat, s'ha proposat una anàlisi dels marcs de referència. A partir d'aquest marc, s'analitzarà per una part la creació d'unes opcions polítiques de caràcter nacionalista i, posteriorment, s'estudiaran els seus discursos, tant a nivell intern com de cara al públic. Es durà a terme una identificació de grups mitjançant els projectes identitaris, tractant de delimitar el moment en el que s'apela al discurs nacionalista com a agent polític, estudiant el seu abast. El factor a tenir en compte en aquesta investigació serà l'anàlisi de *qui* emet aquests discursos i, una vegada identificats els emissors d'aquestes postures, es prestarà atenció al seu calat entre la societat valenciana; si aquesta s'adequa al projecte identitari o no. Una altra variant a tenir en compte és els diferents processos que afecten a la societat en el seu conjunt, canvis polítics del moment ací tractat, canvis estructurals, socials etc. l'abast dels quals és important entendre per assabentar-se de com s'ajusta la societat als mateixos.

Per realitzar aquesta anàlisi es disposa de fonts documentals però, gràcies a la proximitat històrica dels esdeveniments, també tindran gran importància les fonts orals, accedint a testimonis protagonistes dels processos ací estudiats. Interessen sobretot aquells documents destinats al públic en el que es projecta el discurs identitari. Com s'ha assenyalat a la reflexió teòrica, també es tindran en compte diferents documents interns dels partits polítics. Pel que respecta a l'actuació del nacionalisme polític a la transició democràtica al País Valencià, hi ha una gran documentació sobre l'actuació, els missatges i les bases que, com s'ha citat ja, pot tenir un gran recolzament en les fonts orals.

Fonts primàries

Per a dur a terme una investigació històrica, s'ha de disposar dels documents pertinents. Aquests, tanmateix, han de ser interpretats de manera clara i amb un mètode conegut, ací explicat prèviament. El que cal ara és exposar els arxius on es poden trobar els documents necessaris per a la realització d'aquesta investigació. El tema en qüestió implica l'ús d'un gran ventall de fonts entre les que es pot trobar des de documents oficials fins a entrevistes personals, passant per documents propis de cada partit polític ací tractat. Al tractar un tema tan específic com és el nacionalisme valencià, s'ha hagut de recórrer a una base documental privada, que té inclús més pes que els arxius de domini públic, ja siguen estatals o autonòmics. Per a començar a parlar de les fonts primàries de caràcter privat, s'ha de fer una breu explicació de com s'ha arribat fins a aquestes. Un dels principals problemes per a tenir l'accés ha sigut la no uniformització de les mateixes: tots els documents trobats fins la data no han estat ni digitalitzats ni organitzats, tot i que sí pertanyen a un conjunt complementat entre si. A continuació, es poden veure les diferents fonts documentals a les quals s'ha tingut accés per a poder realitzar aquest estudi.

Fons documental del BNV:

Es tracta dels arxius que es poden trobar a la seu de l'actual partit *Bloc Nacionalista Valencià*. Són 71 interessants carpetes que contenen documents relacionats tant directament com indirecta, amb el tema d'interès ací plantejat. És, com es pot comprovar, un fons documental extens i que no ha estat catalogat temàticament ni cronològica. És ací on més informació primària s'ha extret per poder dur a terme aquest treball. L'arxiu, al no estar catalogat, ha sigut dividit en quatre grans parts que fan referència als temes que interessen a aquest treball. La primera part està relacionada amb les publicacions als mitjans de comunicació que fan referència al PNPV entre el 1978 i 1982. La segona de les parts, és el que s'ha titulat com a *Bases de Convergència*, on es veu el funcionament intern tant del PNPV com de la UPV. El tercer punt fa referència a la unió política entre els valencianistes i, per últim, el quart punt és en sí els documents trobats referents al naixement de la UPV i a la seua estructura interna.

El primer d'aquestos ha estat denominat com *La presència del PNPV als mitjans de comunicació*. Aquesta carpeta es pot dividir en tres, segons la seua cronologia; de 1978 a 1981; el 1982 i, finalment, el 1983. És interessant saber el tracte rebut per part del partit nacionalista, sobretot perquè el seu màxim dirigent, Francesc de Paula Burguera, era columnista a diferents diaris, tant a nivell valencià com estatal. Destacables són els textos que es poden trobar sobre la temàtica valencianista entre els anys 1978 i 1982 als periòdics valencians com són el *Levante-EMV* i *Las Provincias*. Cert és que no solament hi ha referències pel que fa a la temàtica política, ja que l'àmbit cultural i social també està molt present als textos tant de Burguera com de la resta de periodistes que tracten al Partit Nacionalista del País Valencià, per tant, també són publicacions a tenir en compte per desenvolupar una aproximació al model nacionalista del PNPV i de la UPV entre els anys 1978 i 1983.

El segon apartat és el denominat *Bases de Convergència i Pla de Treball del PNPV al 1979*. En aquesta carpeta és on es tracta d'una manera nominal, tot i que ací de caràcter anònima, la correspondència interna que es feia arribar a tots els militants del primer nucli nacionalista, ço és, el PNPV. Aquesta font és interessant per saber quines eren les formes, així com per veure el punt de vista dels valencianistes respecte a les polítiques dels diferents governs centrals. També és interessant per veure quines eren les relacions amb alguns dels nacionalistes independents no afiliats a cap dels partits valencianistes, sinó que la seua col·laboració era a mode d'ajuda econòmica o logística, sobretot per part de sectors pròxims al socialisme i al comunisme valencià.

El tercer dels punts és l'anomenat *Inicis del Pacte*, on es poden veure les diferents reunions, a través del secretariat, que hi tenen lloc per dur a terme una entesa entre els diferents partits nacionalistes del País Valencià. També es té accés a la correspondència entre els partits de la futura coalició. A més, entre aquestos documents, també es fa referència tant a les necessitats primàries de la nova formació com a les diferents objeccions que es fan entre els diversos grups de la coalició, formada per el PNPV, EUPV i AEPV i que donaran lloc a la Unitat del Poble Valencià. Es parla ací de les estructures internes, del funcionament en sí de la coalició i del model organitzatiu tant per a les diferents comarques com per a les ciutats i per als diferents grups socials pròxims al sector valencianista. S'està doncs, davant una de les parts més importants per entendre el nacionalisme valencià a la transició democràtica espanyola i, al mateix temps, per interpretar aquest treball, que versarà sobretot en el mateix funcionament

intern i com aquest es reflexat a les esferes polítiques. Molta importància prendrà doncs el paper dels llibres d'actes de congressos, els documents pamfletaris i diferents publicacions a revistes pròpies que, tot i tenir una durada més bé curta en el temps, sí que serveixen per analitzar les prioritats i el llenguatge emprat pels nacionalistes.

Per últim, es troba el que s'ha denominat *La coalició de la UPV*. En aquest apartat es fa referència a la coalició en sí, on es pot tenir el primer contacte amb la ideologia general del grup de forma clara i ben formulada. Tanmateix, no solament es troba aquest aspecte, sinó que també molts documents van dirigits a la propaganda política als mitjans de comunicació. Escrits, publicacions i notícies sobre la UPV són ací tractades per saber més dels anys 1982 i 1983. Pel que fa a la ideologia, sobretot es destaquen els anomenats *Els 21 punts de la UPV*. En ells, es veu una declaració d'intencions a nivell polític en el que el nacionalisme és el punt clau, conjuntament amb la societat i la cultura d'arrel valencianista. I respecte a la temàtica periodística, es destacaran sobretot els dos diaris més influents del País Valencià, com s'ha fet també amb el PNPV; el Levante-EMV i Las Provincias. En aquest apartat de l'arxiu, també es troben documentades diferents accions dutes a terme per la nova coalició, com ara la crida per part del partit a participar en diferents actes socials de caràcter valencianista, relacionats amb el 9 d'octubre o amb la simbologia pròpia del País Valencià. Aquestos escrits referent a accions determinades serviran per entendre una mica millor tant el seu funcionament intern com les diferents bases sobre les quals descansa l'ideari de la UPV.

Diari de Sessions de Ple de les Corts Valencianes

En aquestos documents es pretén trobar els diferents moviments polítics a nivell valencià que hi tingueren lloc als anys de la transició. Tanmateix, la primera sessió data de l'agost del 1982 i, per tant, no hi trobem cap altra data anterior a aquesta que es puga relacionar amb l'esdevindre de la política valenciana de forma oficial. Sobretot seran importants els anys 1982 i 1983, on es veu reflexada clarament la composició política del País Valencià. També és interessant entendre mitjançant aquestos documents oficials, el problema autonòmic i les seues disputes, ben reflectides als textos ací citats. Aquestos diaris de Sessions de Ple de les Corts Valencianes són d'accés públic i gratuït per mig de la pàgina oficial de les Corts Valencianes a la xarxa. Es tracta d'un fons documental del que solament es pretenia extraure notícies polítiques de caràcter oficial

respecte al context però que, amb l'estudi previ d'aquest material, han aparegut noves informacions interessant per a la realització d'aquest treball final de màster, sobretot relacionades amb la contextualització.

Butlletí Oficial de les Corts Valencianes

Aquest document oficial és la publicació de determinades disposicions i actes d'inserció. Al mateix temps, en un àmbit estatal, es troba el BOE, també tractat ací, però d'una manera residual, que també publica les lleis votades al Parlament estatal. Per tant, el BOCV servirà per a assabentar-se dels nous reglaments autonòmics a partir del gener del 1982 i així, estudiar les postures que hi prenen els diferents partits polítics respecte a un tema en concret, i posant especial èmfasi en les postures nacionalistes sobre els temes tractats al Butlletí Oficial i, en definitiva, a les Corts Valencianes. La cronologia utilitzada en aquest fons documental no va més enllà del 1983, per tant, es tracta d'una font primària que és d'especial interès i aporta interessants dades respecte a la qüestió política, sobretot pel que fa al tema autonòmic i identitaria.

Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana del 1982

Si es parla de política valenciana, òbviament el tema estatutari ha de ser tractat amb especial atenció pel significat que li atorga al País Valencià tant dins de l'àmbit estatal com d'autogovern valencià. Al mateix temps, l'ús d'aquesta font primària pot ajudar a entendre diferents postures respecte a una mateixa temàtica, comparant les diferents demandes que es fan a partir dels grups polítics, ja tinguen representació o no a les Corts, com és el cas del nacionalisme valencià. També és un excel·lent font primària per poder comparar-la amb altres tipus d'estatuts, ja siga a nivell estatal, com pot ser el gallec (aprobat un any abans) o el basc (de l'any 1979) com amb altres models estatutaris per al País Valencià, com el defensat primerament pel PNPV i després, per la UPV. Tampoc cal oblidar les arrels d'aquest Estatut, les quals es basen en el Projecte d'Estatut de l'any 1979. Les vies per poder accedir a l'autonomia són importants en aquest treball per poder entendre en què es convertí el País Valencià i en què no esdevingué, ja que dit accés estarà marcat per l'article 143 i no per la via 151 com a altres territoris com Catalunya, Galícia, Andalusia i el País Basc. Tota aquesta

informació respecte a l'Estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana de l'any 1982, es pot trobar a la xarxa gràcies a la digitalització dels documents per part dels organismes oficials, com ara la pàgina web de les Corts Valencianes, on trobem a més altres modificacions, com la LOTRAVA (de l'any 1987).

Arxiu de la democràcia de la Universitat d'Alacant

Arxiu situat a la Universitat d'Alacant amb una gran quantitat d'informació respecte a la transició democràtica a les comarques d'Alacant. Des de l'any 2004, aquest arxiu està recopilant tota la informació possible sobre els moments de la transició, sumant-los als arxius ja catalogats des de l'any 1936. El fons està format sobretot per diferents donacions particulars i per part d'associacions i que dona lloc a una gran varietat de manuscrits, documents originals i còpies, documents inèdits o publicacions, retallades de premsa, fotografies i documents audiovisuals. La seua temàtica va més enllà de la que en aquest treball es busca, tenint també diferents classificacions per temàtiques: culturals, polítiques, econòmiques, socials. Respecte a l'organització interna, es pot trobar el fons documental en dues grans seccions. La primera és el subfons documental provinent de les donacions, mentre que la segona són les col·leccions com a tal, segons la tipologia documental. A destacar el seu fons documental respecte a la transició a la ciutat d'Alacant, d'on podem extraure diverses informacions sobre el perquè de l'absència de nacionalisme a la capital, però d'un gran arrelament a les comarques del nord d'Alacant. Tot i que aquesta font primària s'analitzarà de manera residual, ben cert és que la seua comprensió pot ajudar a entendre les divergències territorials. A més, és necessari l'estudi d'aquest arxiu per entendre la província d'Alacant i sobretot, el paper del nacionalisme valencià.

Hemeroteca diari Levante-EMV

Una de les fonts més importants, conjuntament amb els documents interns dels dos partits polítics analitzats ací, pel seu paper a la transició. D'aquesta font es poden extraure diferents escrits respecte al tema nacionalista, i ja no solament notícies de caràcter polític, sinó també diferents assajos per part d'autors com Francesc de Paula Burguera, columnista habitual al diari, Andreu Banyuls o Josep Lluís Blasco, que

tracten el tema valencianista des d'una altra perspectiva. Tanmateix, els diferents enfrontaments que hi podem veure a les *Cartes al director*, també poden ser d'una gran utilitat, sobretot per conèixer les postures oposades al nacionalisme. No obstant, els diferents noticiaris respecte al dia a dia de la política valenciana també serveixen per contextualitzar el moment transicional valencià, sobretot per al període ací tractat, del 1978 al 1986. Aquestos documents microfilmats poden ser tractats gràcies a la biblioteca històrica amb la que compta la Universitat de València a l'edifici de La Nau i, al mateix temps, per tractar algunes notícies relacionades amb els partits nacionalistes es pot fer ús, com ja s'ha citat abans, del fons del Bloc Nacionalista Valencià.

Hemeroteca diari Las Provincias

A l'igual que el fons documental del diari Levante-EMV, aquesta també és una important font pel que fa al seu caràcter de periòdic situat més al costat dels conservadors, sobretot a partir de finals dels anys setanta. Més que per assabentar-se del context, l'estudi de Las Provincias serveix per establir diferències entre les opcions polítiques, ja que es poden veure clarament les tendències, tant dels redactors com dels lectors. D'entre els autors dels escrits dins d'aquest diari, es pot trobar amb Xavier Casp o Miquel Adlert, els quals acabarien sent assidus al periòdic i amb gran influència vers el nacionalisme valencià. Aquest fons es troba a l'edifici de La Nau de la Universitat de València i, al mateix temps, també dins del ja citat Arxiu del Bloc Nacionalista Valencià, on s'arrepleguen les publicacions relacionades amb el Partit Nacionalista del País Valencià i la Unitat del Poble Valencià.

Altres hemeroteques

Tot i que no prenen la mateixa importància que els altres dos periòdics ja citats, sí seria necessari remarcar aquestes fonts primàries. Destacables són els papers trobats a l'hemeroteca del diari *El País*, de caràcter estatal i on Francesc de Paula Burguera també hi col·laborava periòdicament. A la seua pàgina web es pot tenir tota la informació requerida. Un altre diari a tenir en compte, és el *Mediterráneo* que, tot i no tenir accés a la seua hemeroteca, sí que es pot trobar com a una de les fonts a tenir en compte dins de l'Arxiu del Bloc Nacionalista Valencià. Francesc de Paula Burguera

també era col·laborador d'aquest diari entre els anys que es tracten a aquest treball final de màster. Per últim, una altra publicació a tenir en compte és el diari *Avui*, de Catalunya. D'aquesta es pot extraure la visió que s'hi tenia del País Valencià en termes polítics a la transició democràtica. A més, molts dels seus col·laboradors eren valencians o, si més no, pròxims al nacionalisme valencià del moment.

Fonts orals

Pilar fonamental a la investigació a realitzar és el de les fonts orals. Al tractar-se d'un tema històric en el que molts dels seus protagonistes encara poden narrar els fets, aquests testimonis resulten imprescindibles per a la realització de l'estudi. Es tracta d'un tipus especial de font a la que s'ha d'aplicar uns mètodes específics i que, al mateix temps, afronta unes limitacions de les que cal ser conscient. En aquest apartat es buscarà als testimonis directes d'aquell procés polític, sobretot per la vessant nacionalista. Es tractaria doncs, d'actors d'aquell model valencianista, l'accés als quals es realitzarà mitjançant diferents contactes en els actuals partits polítics o a les diferents associacions valencianistes, ja que molt d'aquests han deixat d'estar a primera línia política, però continuen dins del panorama polític ja siga col·laborant als propis partits nacionalistes o com a membres de diferents plataformes socials o culturals.

La primera d'aquestes entrevistes és a un dels militants del PNPV, Francesc Pérez Moragón. La segona està relacionada amb la UPV, amb una entrevista a un dels seus dirigents; Pere Mayor. Per últim, la tercera entrevista que es considera necessària, remarca el paper d'altres factors de caràcter nacionalista que s'engloben en aquesta dinàmica de la coalició. A més, s'ha intentat que el protagonista no fóra provinent de la ciutat de València, essent un dels màxims representants del valencianisme a Castelló: Vicent Pitarch. Amb aquestes entrevistes s'ha volgut tenir un ampli ventall de postures polítiques i també un espectre territorial més gran, per a no dur a terme així un treball que no solament parle de *la ciutat de València com a melic del País Valencià*, tal i com es pregunta Francesc de Paula Burguera al diari Levante el 1978⁵³.

⁵³ BURGUERA, F.: "Valencia, ¿lejana y sola?" a FERRANDO, A. i FURIÓ, A.: *Francesc de P. Burguera: l'obsessió pel país*, València, PUV, 1998, Pàg. 60-66.

III. Investigació

Este treball és l'elaboració d'una anàlisi crítica d'una mostra de fonts, tant primàries com secundàries. Sobretot destaca l'ús de les fonts primàries, ja que aquest treball final de màster versa sobre l'estructura interna de dos dels partits nacionalistes més importants a la transició valenciana, de com aquestos es desenvolupen a la política i a la societat del moment, quines eren les seues bases ideològiques i sobretot, saber la seua repercussió. Aquestos aspectes són la base de la investigació, que pretén traure a la llum diferents problemes tant teòrics com de contingut. Al llarg del procés formatiu del Màster, s'han elaborat diferents treballs personals en la línia del que ací es tracta, tot i que no de manera directa: han sigut desenvolupats a diferents assignatures, però sempre tenint variables i per tant, han sigut ara incorporades a aquestes pàgines per completar l'estudi. Es tracta d'una investigació sobre el *Partit Nacionalista del País Valencià* i de la coalició en la que després s'englobarà, la *Unitat del Poble Valencià*. D'aquestos dos partits es tractaran els seus projectes polítics, les seues bases, el seu funcionament i la seua exteriorització del programa a través de diferents elements de difusió.

En tot moment, el que s'ha pretès en aquest treball és que hi haja una dialèctica entre la investigació concreta i la reflexió teòrica. Els treballs realitzats amb anterioritat i que tracten també aquest tema han servit per assenyalar possibles camins que puguen portar cap al plantejament d'hipòtesis. Com es podrà comprovar, al final d'aquest apartat d'investigació, el lector es podrà trobar amb la hipòtesi de partida per a un projecte de tesi doctoral. Clarament es tracta d'una hipòtesi a comprovar però la formulació de la qual ha fet necessària tota la recerca i reflexió plasmades a aquest projecte.

La creació d'un nou nacionalisme valencià. El cas del PNPV

La primera aproximació realitzada ha sigut al projecte nacionalista valencià, tractant-se d'un estudi d'algunes de les caixes trobades al fons documental de l'actual partit *Bloc Nacionalista Valencià*. La anàlisi se centrarà en les iniciatives valencianistes per part del Partit Nacionalista del País Valencià i també en el seu funcionament intern als anys de la formació entre 1978 i 1982. A més, caldria destacar com aquest partit i les seues accions es projecten cap a una societat i una població en un constant procés de canvi i en un moment històric on s'obrien múltiples possibilitats per a una nova organització social.

El que s'ha de fer doncs és, primerament, dur a terme una contextualització teòrica sobre l'estat de la política espanyola, on es tractarà en termes generals la situació del moment. Un segon punt ens portarà al diagnòstic sobre la situació del nacionalisme valencià a les primeres eleccions democràtiques al Parlament estatal, al juny del 1977, ajudant-se de la comparació amb altres nacionalismes polítics. El tercer tema a tractar serà ja el PNPV en si des de l'any 1978, estudiant la seua teoria política i el seu funcionament a través del *Pla de Treball*. Molt relacionat amb les seues bases i funcionament, es tractaran en un quart punt tant les eleccions generals de l'1 de març del 1979 com les municipals del 3 d'abril del mateix any així com els posicionaments interns, redactades a les *Bases de Convergència* i, finalment, a un cinquè apartat, els darrers mesos del Partit Nacionalista del País Valencià abans d'integrar-se en una nova coalició.

Contextualització teòrica prèvia.

Als primers anys dels setanta es van desenvolupar dos idees al si dels grups antifranquistes. La primera d'aquestes era la necessitat de dur a terme accions conjuntes per desestabilitzar un règim que ja estava en una profunda recessió i que en aquestos anys acabaria per ensorrar-se. La segona de les idees era, després d'aquest enfrontament vers el franquisme, dur a terme alternatives de caràcter global per a produir la tan esperada sortida democràtica. Com cita Josep Maria Felip, en aquestos inicis dels

setanta és quan quallà la deia del *trencament democràtic*⁵⁴. Un trencament democràtic que es pot emmarcar dins d'un context més ampli; el Mediterrani. En comparativa internacional, la transició democràtica de l'estat espanyol es pot aproximar a les denominades terceres onades democràtiques, donades al sud d'Europa. La caiguda del règim franquista es pot doncs, englobar dins d'aquest marc, on també hi tenen cabuda territoris com el portuguès i el grec, que sortiren d'aquests anys amb una forta problemàtica econòmica i una democràcia no consolidada. A l'estat espanyol, mentrestant, no s'havia consolidat la democràcia però també és cert, tampoc ho estava el sector en favor de dotar al franquisme d'una continuïtat i, ni molt menys, el sector bunquerià. Sobretot per dos fets històrics que marcaran la política final de la dictadura i l'inici de la democràcia. El primer d'aquests fets és la desaparició d'una figura continuïsta com ho era fins a la seua mort l'almirall Carrero Blanco, mort a un atemptat l'any 1973. A partir d'aquest escapçament, l'idea d'un franquisme sense Franco, era ja pràcticament impossible. El segon dels fets és, lligat amb les posicions antifranquistes, la creació, l'any 1974 de la *Junta Democrática de España*, que presentava a totes les forces democràtiques amb una aliança en favor d'un canvi on tenien cabuda tot tipus d'ideologies. En aquest clima començava a gestar-se un sistema de partits, sobretot entorn a les forces d'oposició, tant les noves com les procedents de l'associacionisme de la dictadura.

Així doncs, després de la mort de Franco, s'encetava la coneguda com a transició democràtica, que començà a prendre forma després del relleu d'Arias Navarro per Adolfo Suárez a l'estiu del 1976. Les elits continuaven provenint del vell règim, però aquest canvi suposava la posada en escena d'un home menys reticent al canvi i a les reformes. A més, amb la seua elecció com al primer president del govern democràtic de l'estat espanyol, al juny del 1977, es donava per tancada la primera part de la transició. Però inclús als mesos previs a les primeres eleccions en quaranta anys, l'ambient entre la societat era ja de llibertat; no s'havia encetat encara el procés democràtic, però es caminava cap a la democràcia. D'aquestes eleccions sorgí una elit política que tenia la necessitat d'integrar més que de enfrontar-se. Així, si s'analitzen els resultats de les primeres eleccions generals i dividint els vots en dos bàndols diferenciats entre els reformistes-postfranquistes (bàsicament l'UCD, però també AP i

⁵⁴ FELIP, J. M.: "1975-1976: Los años previos a la Transición democrática valenciana" a Francesc ROMEU i Benito SANZ: *Memoria histórica de la Transición y la democracia valenciana*, Galapagar, Fundación Jaime Vera, 2006, Pàg. 114.

altres grups polítics afins al règim) i els rupturistes (sobretot els grups antifranquistes com els socialistes, els comunistes i els nacionalistes), es pot desprendre un resultat interessant per entendre millor la territorialització del vot. Tal i com es pot veure a l'Annex 1, el vot rupturista s'assentarà d'una manera clara a zones com Catalunya, les dos províncies més al nord del País Basc (Biscaia i Guipúscoa) i, en certa mesura, a Cadis. En aquestes tres zones, la política rupturista arrebegà dos de cada tres vots. Al mateix temps, es troba un segon espai en el que la victòria fou per al rupturisme, però on també el reformisme estava present. És el cas de les províncies de Sevilla, Còrdova, Jaén i Màlaga per Andalusia, Àlaba al País Basc, Madrid i, exceptuant Castelló, el País Valencià. Pel que fa al vot reformista, tingué una gran implantació a la resta de territoris, sobretot a Galícia, les Illes Canàries i Castella i Lleó, exceptuant territoris on es produí un empat tècnic entre les dos corrents (Astúries i Aragó). Pel que desprenen aquestos resultats, es pot observar un predomini bastant important de reformistes i postfranquistes, sobretot a territoris menys desenvolupats industrialment i amb una cultura molt arrelada a la tradició i al camp, mentre que els territoris socioeconòmicament més dinamitzats (i també culturalment i demogràfica) es situaren en l'òrbita rupturista.

D'entre aquestes zones destaquen per damunt de la resta dos; el País Basc i Catalunya, com a màxims referents del nacionalisme no espanyol. Mentre que al primer d'aquestos dos territoris el vot nacionalista arribà pràcticament al 40% (sobretot gràcies al resultat obtingut pel PNB, amb un 29% dels vots), a Catalunya la coalició del *Pacte Democràtic per Catalunya* obtenia un 17% dels vots, igualant el percentatge d'UCD. Al vot del PDC caldria sumar-li el percentatge nacionalista i independentista d'ERC⁵⁵, que obtingué pràcticament un 5% dels vots emesos a Catalunya⁵⁶. En aquest sentit, caldria remarcar que, si més bé a la democràcia espanyola que s'estava creant hi havia cert consens generalitzat respecte a temes com la monarquia, els drets, el sistema electoral o les institucions governatives, també s'ha de posar èmfasi en els desencontres pel que fa al tema territorial i al reconeixement d'altres nacionalitats. De fet, brilla per la seua absència el consens sobre el tema, i aquesta problemàtica arriba fins als nostres dies. Tot i el debat sobre l'estructura territorial, s'ha de reconèixer l'estat de les autonomies, però

⁵⁵ Per saber-ne més: CULLA, J. B. (coord.): *El pal del paller: Convergència Democràtica de Catalunya (1974-2000)*, Barcelona, Pòrtic, 2001 i LO CASCIO, P.: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya 1980-2003*, Catarroja, Afers, 2008.

⁵⁶ <http://www.historiaelectoral.com/e1977.html#aut> (23-IX-2012)

també, les limitacions existents relacionades amb el que Anselm Bodoque anomena la *no consideració de la realitat plurinacional i l'escassa assumpció de la realitat autonòmica per les elits centrals de poder*⁵⁷.

El primer nacionalisme de la transició: la UDPV, el PSPV i Burguera.

A les acaballes del franquisme, eren molts els grupuscles valencianistes creats a l'interior de les universitats, un dels factors més importants per a l'entesa d'aquests primers anys pel seu significat com a espai de sociabilitat⁵⁸ en matèria cultural que, amb l'arribada de la transició esdevingueren de caràcter polític. És el cas del *Partit Socialista del País Valencià*, continuador del *Grup d'Acció i Reflexió Socialista* (al mateix temps, continuador del PSV⁵⁹). Ambdues estructures havien estat creades i constituïdes per Joan Josep Pérez Benlloch. Aquest primer PSPV, conjuntament amb la UDPV foren les dues opcions polítiques netament valencianes que es presentaren a les eleccions del juny de 1977. Molt interessant en aquest aspecte és el treball de Xavier Ferré respecte al tema⁶⁰, on fa un repàs en dos parts sobre el fet identitari valencià tant abans com després de l'aparició de *Nosaltres, els valencians* a partir tant de diferents grups socials com dels dos partits polítics ací citats.

Respecte a la Unió Democràtica del País Valencià, aquesta solament va obtenir 48.463 vots entre les tres circumscripcions valencianes, un 2'6% de l'electorat, no tenint doncs representació al Parlament⁶¹. Aquest fracàs de la democràcia cristiana de caràcter valencià va fer que el seu màxim dirigent, Vicent Ruiz Monrabal admetés en públic que *en Valencia ha fallado el valencianismo. Los valencianos han votado la imagen que les llegaba de Madrid*⁶². Havien sigut el partit purament valencià que més vots havia aconseguit, però no els suficients com per a poder ser una peça decisiva en el desenvolupament de la transició valenciana i passades les eleccions, finalment la crisi

⁵⁷ BODOQUE, A.: *Partits i conformació d'elits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià. Working Papers 183*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2000, Pàg. 7.

⁵⁸ Per a saber-ne més: RODRÍGUEZ TEJADA, S.: *Zonas de libertad: Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universitat de València. Vol. II.*, València, PUV, 2009.

⁵⁹ Per saber-ne més: FERRÉ, X.: *No tot era Levante Feliz. Nacionalistes valencians (1950-1960)*, Benicarló, Alambor, 2000.

⁶⁰ FERRÉ, X.: *Abans i després de "Nosaltres els valencians"*, Barcelona, Curial, 2001.

⁶¹ PRATS, L. B.: "Nació, Transició i democràcia cristiana. La UDPV entre els anys 1974 i 1978", *Revista Afers*, núm. 67 (2010), Pàg. 637.

⁶² "Duro golpe a los partidos autonomistas", *El País* (17-VI-1977).

interna del partit va dividir la UDPV; la corrent principal (no en número de persones, sinó en la importància d'aquestes a nivell intern) passà a engreixar les files d'UCD, com el mateix Vicent Ruiz Monrabal, qui acabarà obtenint un tercer lloc en les llistes per València a les eleccions estatals del 1979, tot i que seguint amb les sigles del seu partit, condició *sine qua non* per al pacte. Acceptaven així el que *Las Provincias* titulà *El pinchazo de la UDPV*⁶³. En altres sectors de la democràcia cristiana predominà el sentiment nacionalista i, un any després, ocuparien llocs importants dins del Partit Nacionalista del País Valencià. El 1978 fou l'any de l'última aparició de la UDPV com a partit, signant el manifest en favor de la senyera quadribarrada en un dels moments més importants de l'inici de la denominada *Batalla de València*.

Pel que fa a l'altre sector nacionalista que es presentà a les eleccions de l'any 1977, el PSPV, aquest encara obtingué uns resultats més negatius, amb poc més de 29.000 vots a les circumscripcions de Castelló i València⁶⁴. Aquesta desastre electoral no serà pas per no presentar-se a la circumscripció d'Alacant, sinó tal i com indica la historiografia⁶⁵, per la problemàtica prèvia i l'escissió amb el PSP. A més, s'ha de dir que la derrota del PSPV (aplicable també a la UDPV) no vingué per la qüestió identitaria als seus postulats; la batalla anticatalanista havia començat certament, però si més no, serà més endavant quan prenga una força considerable entre els sectors més conservadors de la política i de la comunicació⁶⁶. De fet, el PSPV, en aquestos moments continuava tenint una base de caràcter nacionalista i amb clar arrelaments amb el catalanisme fusterià. No ho amagaven: Ernest Lluch, encara a les files del PSPV abans de passar al PSC, escrivia a la revista *Dos y Dos* que *la presència dels socialistes en la lluita per l'arrelament dels Països Catalans és antiga i cal dir, sense cap mena de pretensió, que en el camp polític, la iniciativa ha estat nostra i que afirmem la voluntat que continuem essent-hi*⁶⁷. Però si aquestes contundents paraules en favor del pensament nacionalista del PSPV eren pronunciades a l'abril del 1977, dotze mesos després s'aprovava per un 89% dels vots al III Congrés del PSPV l'entrada dins del PSOE, escenificant el final del projecte únicament valencianista per part del Partit

⁶³ "El pinchazo de la UDPV", *Las Provincias* (16-VI-1977).

⁶⁴ Per problemes amb la Junta Electoral, no arribaren a hora de presentar la seua candidatura per la circumscripció d'Alacant.

⁶⁵ Vegeu SANZ, J.: *La cara secreta de la política valenciana. De la predemocràcia al Estatuto de Benicassim*, València, Fernando Torres-Editor, 1982 i MARTÍ, J.: "Valencianistes socialistes i socialistes valencianistes. Els camins del PSPV", *Revista Afers*, núm. 67 (2010), Pàg. 595-618.

⁶⁶ Un clar exemple dels mitjans de comunicació que s'adhereixen al moviment anticatalanista és el diari *Las Provincias*.

⁶⁷ BURGUERA, F.: *És més senzill...* Pàg. 154.

Socialista del País Valencià, final del qual alguns no volgueren ser partícips i que abandonaren les files del PSPV per a, anys després recolzar el nacionalisme de la Unitat del Poble Valencià⁶⁸.

Amb aquestos resultats electorals s'obria un nou temps per al valencianisme. Cap la possibilitat de pensar que el nacionalisme valencià es pot dividir en dos etapes dins la transició democràtica, essent aquesta primera etapa finalitzada l'any 1978 amb la desaparició de l'àmbit polític de la UDPV i de la integració del PSPV a la federació del PSOE de València. D'ací que s'haja plantejat el títol d'aquest apartat com a primer nacionalisme de la transició, ja que es pot fer una diferenciació amb el nacionalisme posterior. Però parlar de la derrota electoral del nacionalisme valencià a les primeres eleccions democràtiques de l'estat espanyol ens porta a l'estudi d'altres fracassos nacionalistes en termes electorals al 1977. És el cas del galleg que, en comparativa amb el valencià, hi té més similituds que diferències pel que fa als resultats d'aquell any gràcies als estudis duts a terme respecte al tema⁶⁹ i que situen en el mateix marc els resultats electorals tant del País Valencià com de Galícia pel que fa al nacionalisme que, a terres gallegues aconseguí uns resultats similars. El BN-PG (Bloque Nacional-Popular Galego) solament obtingué el recolzament del 2% (22.771 vots) de la població gallega per a les eleccions al Parlament estatal, resultat molt semblant a l'obtingut pel PSPV, amb qui compartia un programa polític que, tot i fer referència a un altre territori, sí tenia molts aspectes similars. El BN-PG tenia com a punt base la idea de que la sobirania política de Galícia correspon al seu poble "*nació la qual podrà federar-se a nivell d'Estat, sota condicions mínimes que no reduisquen les facultats d'auto-organització i autogovern*"⁷⁰. A més dels trets federalistes que el lligaven amb el PSPV, també tenien en comú el seu pensament socialista i inclús, els orígens de la seua creació, provenint els dos partits d'antigues unions nacionalistes d'esquerres i de caràcter universitari. La diferència es pot trobar a partir de l'any 1978, quan el PSPV s'integrarà al PSOE, mentre que el BN-PG continuarà essent una força exclusivament gallega que, a les eleccions generals de l'1 de març de 1979, tot i no obtenir representació al Parlament, sí va rebre un suport interessant per començar a crear una base

⁶⁸ És el cas de Vicent Ventura qui, tal i com explica Pere Mayor a l'entrevista amb l'autor (21-IV-2012), va fer una donació per valor de 10.000 pessetes.

⁶⁹ Vegeu QUINTANA, X. R.: *Un longo e tortuoso camino. Adaptación, crise e cambio no BNG 1971-2009*, Vigo, Galaxia, 2010, Pàg. 51-65, i VILLARES, R.: "Transición democrática y autonomía en Galicia: Unos años decisivos", a ARCHILÉS, F., CARNERO, T.: *Europa, Espanya...* Pàg. 249-262.

⁷⁰ "Planteamientos autonómicos muy avanzados en las principales opciones nacionalistas y regionalistas", *El País* (18-II-1979)

sociològicament nacionalista, un 6% del vot gallec i que, a les eleccions municipals d'un mes després, es va veure incrementat fins al 7'3% del vot, obtenint 258 regidors⁷¹. Per tant, estem davant d'un objecte d'estudi de tipus comparatiu que pot servir per entendre les problemàtiques nacionalistes a altres territoris que no siguen el País Valencià. També d'igual manera podem tractar a *Euskadiko Ezkerra*, coalició basca fundada al 1977 i de caràcter socialista i nacionalista que sí obtingué uns resultats positius al Parlament estatal, aconseguint un representant tant al Parlament com al Senat i el recolzament d'aproximadament 85.000 votants (el 6% dels votants bascos). Ben cert és que aquesta comparació no va lligada a termes electorals, sinó que la semblança amb el PSPV resideix en els camins que seguiran els dos partits, definibles com a paral·lels ja que a l'igual que el Partit Socialista del País Valencià, *Euskadiko Ezkerra* també s'integrarà al PSOE, tot i que quinze anys després de la creació del PSPV-PSOE⁷².

Però tornant a les opcions valencianistes, aquestes dos que es presentaren a les eleccions del 1977 no aconseguiren obrir un camí per al nou nacionalisme polític i acabaren desintegrant-se o diluint-se sense haver realitzat el camí complet cap a l'assentament de la qüestió nacional valenciana o, com a mínim, a fer-la visible de cara a la societat. No aconseguiren doncs obrir una escletxa política i ni molt menys, omplir un espai electoral que realment no hi existia fins al moment. I aquesta problemàtica passarà factura al nacionalisme polític valencià a la transició, quedant-se en un segon plànol des d'aquest mateix moment i impossibilitant l'augment del vot nacionalista a l'etapa posterior marcada per la creació del *Partit Nacionalista del País Valencià*.

Per últim, caldria destacar un tercer punt dins d'aquest apartat del nacionalisme valencià a la transició més enllà de la UDPV, el PSPV i els aspectes comparats amb altres territoris de l'estat; la creació del *Partit Demòcrata i Liberal del País Valencià* (PDL-PV). És cert que aquest grup és de caràcter preelectoral, ja que la seua primera posada en escena fou l'any 1974, però és interessant pel fet de marcar com a punt de partida en la carrera política de Francesc de Paula Burguera, de qui es parlarà més detalladament més endavant. Aquest PDL-PV significava una altra manera d'entendre el fet identitari valencià, sempre lligat al valencianisme. Es pot veure en l'escrit de Francesc de Paula Burguera en defensa de la manifestació del 9 d'octubre del 1977 tot i

⁷¹ www.historiaelectoral.com/munigal.html (22-IX-2012)

⁷² Per saber-ne més: EGIDO, J. A.: *Viaje a la nada. Principio y fin de Euskadiko Ezkerra*, Tafalla, Txalaparta, 1993.

estar ja englobat dins d'UCD⁷³. El PDL-PV, com la UDPV, entenien aquest valencianisme des de postures de centredreta, acceptant les tesis fusterianes. Burguera havia estat amic íntim de Fuster per la relació dels dos al si del grup Torre als anys quaranta i cinquanta, a més de compartir localitat⁷⁴. De fet, s'integraren sense pràcticament problemes en un principi a la coalició UCD-València, conjuntament amb el Partido Popular Regional Valenciano, dirigit per Emilio Attard. Tant el PDL-PV com el PPRV conflüen en federacions estatals que, finalment, acabaren creant la UCD a tot l'estat, tenint doncs, dos corrents internes al País Valencià; la defensada per Burguera, més valencianista, i la defensada per Attard, de caràcter més conservador i regionalista⁷⁵. Començaven a crear-se les primeres divergències entre els dos sectors englobats a la UCD al País Valencià, que a les eleccions generals de l'any 1977, al nostre territori obtingué un 29'5% del vot, per un 36'3% del PSOE. Aquesta derrota a nivell valencià provocà un augment de les tensions entre el PDL-PV i el PPRV ja que els primers volien per damunt de tot un règim federal dins del partit que donés prioritat als territoris i no a la centralització de les polítiques d'UCD. Aquesta idea no quallà entre els polítics del partit, que apostaren per una centralització dels seus discursos (entorn a Emilio Attard en un principi), deixant de banda les demandes territorials o, com a mínim, en un segon plànol. A Francesc de Paula Burguera, aquesta imposició el va fer renunciar a la seua acta de diputat a les Corts de Madrid per passar-se'n al Grup Mixt. L'assumpte de les nacionalitats no era gens baladí, desencadenant el primer debat obert entre les *formacions del consens*. La problemàtica creada a partir de les consideracions d'autonomies de primera, i altres de segona, era el clar exemple del problema autonòmic per al govern central. Naixia ara la idea en Burguera de que, després de l'absència de partits purament valencians i de la seua sortida d'UCD per discrepàncies en matèria identitaria, calia dur a terme una nova opció política de caràcter valenciana que aglutinés als descontents de les polítiques centrals gràcies als posicionaments progressistes en tendència europea del moment.

⁷³ BURGUERA, F.: "Tenim País" a *Francesc de P. Burguera...* Pàg. 108-109.

⁷⁴ Per saber-ne més: RIPOLL, F.: *Valencianistes en la postguerra. Estratègies de supervivència i reproducció cultural. 1939-1951*, Catarroja, Afers, 2010.

⁷⁵ També alguns dels seguidors del PDL-PV, com ara Ximo Muñoz. Per saber-ne més: GASCÓ, P.: *UCD-Valencia. Estrategias y grupos de poder político*, València, PUV, 2009.

Els anys del PNPV. Teoria i funcionament del partit.

Després de les eleccions generals que havien acabat per als partits nacionalistes valencians en una clara derrota i amb una dreta reformista al govern central que no anava a acceptar cap proposta valencianista, el nacionalisme polític quedava sense cap mena de representació política, ja que si els caps més destacats de la UDPV s'havien integrat (o desintegrat) dins d'UCD, igual havia passat amb el PSPV al PSOE. Aquest moment serà clau per al futur del nacionalisme valencià, que passava d'haver esdevingut important al tardofranquisme, sobretot dins dels àmbits universitaris i des dels inicis en la *Taula Democràtica de València*, a pràcticament desaparèixer. A la llum de la teoria es pot dir que el nacionalisme valencià havia començat el seu recorregut democràtic amb una problemàtica de base, passant pel punt més baix des de la seua creació al final del franquisme. Al 1978, amb aquest panorama es tancava la primera de les dos etapes del valencianisme a la transició.

No s'ha d'obviar que el 1978 és també l'any de la creació d'una nova constitució per a l'estat espanyol. En aquell moments en que Burguera decideix abandonar la UCD, s'estaven establint les bases al tema de les nacionalitats. Hi havia una clara diferenciació entre territoris. Els primers en aconseguir la preautonomia foren Catalunya, el País Basc i Galícia, mentre que la resta començà a gestionar el seu territori més tard⁷⁶. Era el cas del País Valencià, que quedava marginat en un segon pla a l'hora d'aconseguir un estatut d'autonomia semblant al dels territoris anteriorment citats. Aquesta serà una de les raons per les que Francesc de Paula Burguera comence a moure's en favor de la creació d'una plataforma política de caràcter nacionalista des d'on criticar aquesta marginalització del País Valencià pel que fa als temes identitaris i territorials. Abans, però, ja ho havia fet presentant una esmena en contra la disposició transitòria segona, que no fou aprovada, tal i com es pot veure al periòdic *Levante*⁷⁷. Burguera reclamava els mateixos drets que els territoris que en el seu dia (açò és, a la II República) votaren projectes estatutaris propis. Demanava aquests drets també per al País Valencià, que *durant tants segles d'història havien tingut unes institucions polítiques pròpies*⁷⁸. La idea del govern d'Adolfo Suárez de que el País Valencià havia de tenir una autonomia

⁷⁶ AGUILÓ, L.: "Els entrebancs jurídics de la Transició valenciana", *Revista Afers*, 67 (2010), Pàg. 711.

⁷⁷ "No fue admitida la enmienda de Burguera", *Levante* (22-VI-1978), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁷⁸ "No fue admitida...", *Levante* (22-VI-1978), *Arxiu BNV/Caixa Prensa 1978-1981*.

no tan plena⁷⁹ com sí l'havien aconseguit altres territoris, tindrà unes greus repercussions en matèria política i, finalment, llançarà a Francesc de Paula Burguera a l'intent d'ocupar un nou espai polític basat en el nacionalisme.

Abandonat i despenjat de la política, el nacionalisme valencià té ara una possibilitat nova de formar una nova organització que servís per a intentar a enganxar als descontents. Naixia doncs, el Partit Nacionalista del País Valencià, sent legalitzat el 7 d'octubre del 1978. Aquella Diada Nacional del País Valencià no fou similar a la realitzada l'any anterior, on més de mig milió de persones sortiren al carrer però tot i això, *es respira un ambient de desencís per com s'està portant el procés polític democràtic i, recordem-ho, preautonòmic*⁸⁰. Una clara evidència de que el consens de la transició es trencava quan es tractaven les qüestions nacionals. Tant el PSPV-PSOE com el PCPV, a nivell oficial, no recolzaren l'Aplec per la seua indefinició respecte al tema de la simbologia, indefinició que acabava de començar. Aquest fet els farà ser criticats pels sectors valencianistes durant molt de temps i creant tensions entre els grups polítics⁸¹. S'ha de recordar que al País Valencià, l'hegemonia política no era d'UCD, com si que passava pràcticament a la resta de l'estat, sinó del PSOE, el qual en matèria autonòmica seguia sense tenir unes directrius clares: mentre que Adolfo Suárez deixava ja entreveure les seues postures antiautonomistes per al País Valencià, el PSOE, per raons de consens intern, començava a desprendre's dels idearis valencianistes a la *macropolítica*, reduint la importància del PSPV a esferes locals i comarcals. Pel que fa al màxim responsable del futur PNPV, Francesc de Paula Burguera, aquest va obrir l'acte del 9 d'octubre amb una crítica a les polítiques estatutàries per part de la Generalitat però, això sí, sense identificar-se amb els càntics i eslògans radicals i d'esquerra que allí hi havia. *Si la Generalitat no accepta els plantejaments que estan clars en aquesta plaça, el País Valencià no serà el país que volem*⁸². El que tractava Burguera a través de la seua exposició en públic el 9 d'octubre era començar a crear unitat nacional valenciana, refermant-se en les seues postures que englobaren a tots els nacionalistes inclús més enllà del País Valencià: a l'acte assistiren també tant nacionalistes catalans com bascos.

⁷⁹ FERRANDO, J.: *Estudios sobre el Estatuto Valenciano. El proceso autonómico. Tomo I*, València, Consell Valencià de Cultura, 1993, Pàg. 128.

⁸⁰ "Una Diada Nacional amb tres manifestacions", retall de periòdic (15-X-1978), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁸¹ "El PNPV acusa de incoherentes al PSOE y PC en el tema autonómico", *Levante* (5-II-1980), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁸² "Una Diada Nacional...", *Levante* (15-X-1978), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

El PNPV fou presentat en públic el 6 de novembre del mateix any, tot i que Burguera ja l'havia presentat de manera informal des del balcó de l'ajuntament de Sueca el 8 d'octubre⁸³. Es creà *per fer front a les forces parlamentàries que tenen els centres de decisió final a Madrid*⁸⁴. A les reunions prèvies a la creació del partit, es veu la composició de la junta promotora, que fa veure en el PNPV un continuador del nacionalisme previ. Simptomàtic és que a aquestes reunions hi participaren persones desencantades en com havia s'havia tractat la qüestió valenciana. És el cas del propi Burguera i José Cabanes, provinents del PDL-PV, de Vicent Blasco, qui pertanyia a la UDPV, Vicent Pons, qui no acceptà l'entrada del PSPV al PSOE i, fins i tot, comunistes més pròxims al sector nacionalista del PCPV com Jesús Puig i Noguera. Aquest últim seria designat el primer president d'un Partit Nacionalista del País Valencià que es mou per trobar el seu espai polític, a l'estil del Partit Nacionalista Basc (no és casualitat la proximitat nominal del partit basc i el valencià) i de Convergència Democràtica de Catalunya. Serà amb aquests dos partits nacionalistes, sobretot amb l'últim amb els quals més proximitat ideològica compartirà el PNPV⁸⁵.

*Volem fer política valenciana des del País Valencià i per al País Valencià*⁸⁶. Aquestes foren les primeres paraules pronunciades oficialment pel PNPV, concretament de la mà de Jesús Puig, batlle de la Font d'En Carròs i primer president del partit. Aspiraven, com deixaren clar des d'un principi, a ser un partit de govern, que englobés a totes les postures de caràcter nacionalista al País Valencià, autodenominant-se de centre-esquerra⁸⁷. És interessant veure a partir de la investigació com aquests postulats, a les eleccions que tenen lloc al 1979 (tant les generals com les autonòmiques) no estan encara definits, fent més possible la hipòtesi de la precipitada creació del partit, que es presenta sense haver dut a terme un Congrés, que tindrà lloc mesos després, a finals de 1979.

Per tant, el PNPV es troba a inicis d'any, dos mesos després de la seua creació, en que ha de concórrer a les eleccions generals de l'1 de març del 1979, sense cap mena de document intern que es preste com a base del partit, i tenint una comitativa interna encarregada d'assignar els càrrecs, sent com ja s'ha dit Jesús Puig el president del partit,

⁸³ "El P.N.P.V. ya es legal", *Levante* (8-X-1978), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁸⁴ "El PNPV, legalitzat", retall de periòdic, *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁸⁵ LO CASCIO, P.: *Nacionalisme i...* Pàg. 38.

⁸⁶ "Presentación del Partit Nacionalista del País Valencià", retall de periòdic, *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁸⁷ "Hi ha estat presentat el Partit Nacionalista", *Avui* (7-XI-1978), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

i Francesc de Paula Burguera, el seu secretari general. En el moment de la creació del partit, solament comptaven entre 150 i 200 afiliats⁸⁸, fet que assenta la teoria de la ràpida creació i de la seua posada en funcionament. Sense unes bases sobre les quals cimentar el partit, el PNPV decideix presentar-se a les eleccions generals i, per tant, sense un programa de màxims. La creació del partit començava a la inversa del que seria la lògica política: crear un partit a partir d'una estructura establerta mitjançant les bases, les quals serveixen de pilar per desenvolupar la tasca política. En aquest cas, el PNPV començà el seu camí creant-se i presentant-se a les eleccions sense cap tipus de document de base, que no arribarà fins un any després de la seua creació, és a dir, també posteriorment a les eleccions.

Amb el que sí que comptaran serà amb un *Pla de Treball* elaborat per a dur a terme entre els anys 1979 i 1983 i que servirà com a programa electoral per a les eleccions generals, basat en quinze punts. En aquest pla destaca sobretot la seua política de mínims, on no es veu en cap moment ninguna de les premisses que després sí s'acceptaran com a màxims del partit a les *Bases de Convergència* elaborades a partir del I Congrés del Partit Nacionalista del País Valencià. L'única idea que ens pot redirigir al que després seran les Bases, és el primer punt del Pla de Treball, en el que *el PNPV propugnarà, com objectiu primordial i irrenunciable, la transformació i desenvolupament del País Valencià[...]* un País Valencià lliure i autònom, dins del marc democràtic de l'Estatut⁸⁹. La resta del programa electoral tracta objectius relacionats ja no amb la qüestió identitaria i reivindicacions institucionals, sinó que deriven més del que és una política social en favor de millores als tres sectors de l'economia, dels drets de les dones, d'un sistema públic en relació a la sanitat i educació i de la creació de plataformes, tant culturals i de joventut, lligades a la Universitat. És destacable que aquest Pla de Treball, el primer document oficial del PNPV, solament tinga quinze punts relacionats amb la seua política per a les eleccions. Es crea un programa de mínims sense marcar-se uns màxims a aconseguir, cosa que provocarà el desconcert entre aquells votants que, tenint un denominador comú, com és el nacionalisme valencià, rebutgen els postulats del PNPV per no tenir una definició política ben marcada. Al mateix temps, un tema que té molta presència en tot moment en el discurs d'aquestes eleccions, és la temàtica comarcal. De fet, si ens parem a mirar la

⁸⁸ "Presentación del...", retall de periòdic, *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

⁸⁹ *Arxiu BNV/Pla de Treball 1979-1983*.

propaganda electoral del PNPV, es veurà com el partit s'autodenomina *El partit de les comarques*⁹⁰, tema a tractar a l'apartat de les eleccions i a les Bases de Convergència del Partit Nacionalista del País Valencià.

Les eleccions de 1979 i el programa de màxims.

Amb aquest programa electoral creat en poc més de tres mesos, es presentà a les eleccions estatals de l'1 de març del 1979 el PNPV. Destacar que, tal i com veiem a *Las Provincias*, el 4 de gener del 1979 (és a dir, a menys de dos mesos de dites eleccions), Francesc de Paula Burguera afirmava que la seua intenció era presentar-se a les eleccions generals⁹¹. Per tant, dos mesos abans d'aquestos comicis, el PNPV no estava segur de presentar-se o, d'estar-ne, encara no ho havien confirmat. El que sí havien assegurat és que, de presentar-se, ho farien amb candidatura pròpia, sense recórrer a la unió amb altres forces. Aquest aclariment anava sobretot dirigit a aquelles veus que veien en la creació del PNPV una plataforma de recolzament d'UCD al País Valencià en cas de fracàs electoral del partit de Suárez.

També mesos abans de les eleccions, el PNPV aconseguí fer-se amb el suport de la UDPV, la qual tenia en ment presentar-se (tot i la seua divisió interna d'un any abans) encara que fóra de manera testimonial. Com es pot veure, el seu màxim referent, Eugeni Senent anava a encapçalar la candidatura però, si fem un repàs a la llista electoral del PNPV, el podem veure situat al lloc número 10 del llistat⁹². A més, pel que fa a la qüestió identitaria, tant l'UDPV com el PNPV tenien un punt de vista similar que podria fer-los encaixar dins d'una candidatura única, això sí, amb les sigles del Partit Nacionalista del País Valencià.

Pel que respecta a les eleccions generals aquestes, a nivell estatal significaren la victòria d'UCD d'Adolfo Suárez que perdia distància respecte al PSOE de Felipe González. Entre aquestos dos partits majoritaris acumulaven dos de cada tres vots dels electors (un percentatge que es dispara fins més del 80% si tenim en compte tant als comunistes com als conservadors d'AP). En canvi, aquestos resultats tenien matisos si

⁹⁰ Arxiu BNV/Pla de Treball 1979-1983.

⁹¹ "Los principales partidos siguen trabajando las candidaturas", *Las Provincias* (4-I-1979), Arxiu BNV/Prensa 1978-1981.

⁹² Arxiu BNV/Pla de Treball 1979-1983.

ens parem a analitzar les dades del País Valencià. És cert que el PSPV-PSOE va guanyar, però això sí, perdent distància sobre la UCD. Passava d'una distància d'un poc més de tres punts, a tenir-ne menys d'un en dos anys. Per tant, parlar del País Valencià en una anàlisi comparada entre les dos eleccions generals que hi havien tingut lloc en la transició democràtica, era parlar d'un fenomen més bé a la inversa. Pel que respecta als comunistes, aquestos sí tingueren una tendència positiva que, al País Valencià, es reflectia en un augment del 3% dels vots respecte als comicis anteriors (a l'estat, l'augment del PCE entre 1977 i 1979, és de l'5%). Pel que fa als partits polítics de caràcter valencià, aquestos s'han regenerat. Apareixen per primera vegada al 1979 la URV i el PNPV. El primer, de caràcter regionalista i anticatalanista, aconsegueix 15.694 vots a la circumscripció de València ja que no es presentà ni a Alacant ni a Castelló (a la província de València obtingué l'46% dels vots emesos: el 8% de tot el País Valencià)⁹³.

Però aquest treball el que vol és centrar-se sobretot en la política nacionalista i, per a tal efecte, s'ha d'estudiar més detenidament el cas del PNPV a les eleccions de 1979. Pel que fa a les eleccions generals, el partit nacionalista solament es presentà amb candidatura única per la província de València, aconseguint solament 13.828 vots (un 28% a la província, un 7% si tenim en compte tots els vots emesos al País Valencià). Aquest número és molt menor del que el nacionalisme valencià va arribar a traure a les generals anteriors, on entre el PSPV i la UDPV aconseguiren aproximadament 77.000 vots⁹⁴. Cert és que aquestes dos candidatures es presentaren a tot el País Valencià (a excepció del PSPV a Alacant), i que, per tant, el seu marge territorial era més gran, elevant el número de vots. Però també és cert que al 1979, la única candidatura d'unitat nacional al País Valencià, era el PNPV i que, si recordem les paraules de Burguera a una entrevista, aquesta tractava de *congregar tot el nacionalisme progressista –i no n'hi ha d'altre– per tal de dur a terme una tasca que ens concerneix decisivament: fer el País Valencià*⁹⁵. Per tant, la proposta d'interpretació que ací es fa és que el nacionalisme valencià no solament no s'havia solidificat, sinó que a més, havia caigut en termes electorals al punt més baix en matèria política. El més adequat seria dir que la societat no recolzava el nacionalisme des d'un punt de vista polític.

⁹³ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1979/comunidad-valenciana/valencia> (27-IX-2012)

⁹⁴ BURGUERA, F.: *És més senzill...* Pàg.149.

⁹⁵ "Francesc Burguera: fer el País Valencià", retall de periòdic, *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

Pel que fa al repartiment del vot, aquest es concentra sobretot, a més de a la ciutat de València, a ciutats que es troben al sud de la mateixa, sent ciutats centrals en el desenvolupament econòmic del País Valencià. On més vots va aconseguir el PNPV fou a la ciutat de València, amb 6.026 vots⁹⁶. Pràcticament el 44% dels vots emesos a favor de la candidatura nacionalista provenien de la capital, essent la setèima força més votada amb l'1'58% de l'electorat de la ciutat. De la resta de ciutats importants ací estudiades per a entendre el vot nacionalista a les eleccions generals del 1979, s'han de destacar quatre. La primera, per nombre de votants, és Sueca, amb 770 vots⁹⁷ (el quart grup polític amb més vots a la ciutat, amb un 6'17% dels vots emesos). Molta influència tindrà el fet de que Burguera fóra d'aquesta ciutat que, a més, comptava amb una certa tradició valencianista gràcies a la figura de Joan Fuster i les seues activitats com a escriptor i assagista pel fet identitari valencià. La segona de les ciutats amb un important vot nacionalista a les generals del 1979, és Gandia, on el PNPV arreplegà 624 vots⁹⁸ (la quinta opció més votada al municipi amb el 2'59% dels vots) i on el vot nacionalista sempre ha tingut una gran importància pel que fa a les eleccions locals, tenint representació des de l'any 1987 i sent clau per al govern municipal fins a les darreres eleccions. Tavernes de la Valldigna és el tercer centre urbà en el que el PNPV té una presència fora de la ciutat de València. Ací, el partit encapçalat per Burguera obtindrà 527 vots (la quarta força electoral amb un 6% dels vots)⁹⁹ i, a l'igual que a Gandia, el nacionalisme sempre estarà present i amb gran importància per al consistori municipal. Per últim, la quarta ciutat la qual s'havia de tenir en compte per veure el vot del PNPV, és Ontinyent. La capital de la Vall d'Albaida és, amb 509 vots, la quinta població on més vots arreplega el PNPV (la quinta força més votada amb el 3'31% dels vots)¹⁰⁰, on el vot conservador sempre ha estat derrotat a les eleccions (de 9 legislatures municipals, els conservadors solament ha tingut l'alcaldia en una i mitja). Tradicionalment s'ha considerat Ontinyent un nucli de força valencianista que ha fet expandir aquesta

⁹⁶ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1979/comunidad-valenciana/valencia/valencia> (27-IX-2012)

⁹⁷ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1979/comunidad-valenciana/valencia/sueca> (27-IX-2012)

⁹⁸ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1979/comunidad-valenciana/valencia/gandia> (27-IX-2012)

⁹⁹ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1979/comunidad-valenciana/valencia/tabernes-de-la-valldigna> 27-IX-2012)

¹⁰⁰ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1979/comunidad-valenciana/valencia/onteniente> (27-IX-2012)

tendència entre els territoris del sud de la província de València i al nord de la d'Alacant.

Ben cert és que aprofundir en aquestes cinc ciutats del País Valencià, ens aporta el 61% del vot del PNPV (8.456 vots). La resta del percentatge el trobem dispersat entre diferents localitats que, per destacar-ne algunes, es trobarien totes al sud de la ciutat de València: Font d'en Carròs (209 vots), Xàtiva (176 vots), Canals (154 vots) o Alzira (129). També cal parar-se a estudiar detalladament quin va ser el vot nacionalista a la zona metropolitana de la ciutat de València. Entre aquestes ciutats, veiem un número de vots per al PNPV molt més reduït del que es podria veure, per exemple, al sud de la província de València (tot i que les ciutats de l'àrea metropolitana, són més grans). Destacar que en la gran majoria d'aquestes ciutats limítrofes amb València, la URV va estar per damunt del PNPV, demostrant la teoria de que el blaverisme i l'anticatalanisme era potent a la ciutat de València i a la seua zona metropolitana¹⁰¹. Solament destaca en número de votats Torrent, amb 254. A la resta de ciutats (Silla, Burjassot, Catarroja, Sedaví, Paterna o Mislata, per citar les més grans), el nacionalisme no passà mai dels 150 vots a cada localitat. Al nord de la ciutat de València, si s'ha de destacar alguna ciutat, és Sagunt, amb 165 vots per al partit de Burguera. A l'interior, sobretot a la zona castellanoparlant, el vot nacionalista és pràcticament nul.

Aquestes eleccions generals significaren un fracàs per a les aspiracions nacionalistes valencianes, que inclús van veure reduït el seu número de votants. A més, el no tenir un programa de màxims definit fou un problema afegit per a les seues aspiracions de tenir representació a Madrid. Amb aquesta desfeta electoral, s'arribà a les eleccions municipals del 3 d'abril del mateix any. Sí és cert que en aquestes eleccions el PNPV tenia posades més esperances que a les generals, on les probabilitats d'aconseguir un major suport a nivell local eren majors. El partit, tot i que d'una manera molt ràpida, ja s'estava configurant a molts municipis, sobretot a aquells on hem vist que el vot nacionalista a les generals tenia certa importància, destacant sobretot les comarques de La Safor, les dos Marines, les dos Riberes, la Vall d'Albaida i la Costera. El PNPV estava ja en funcionament als nuclis poblacionals més importants d'aquestes comarques, a més d'altres pobles i ciutats en que no es presentaven amb aquestes sigles,

¹⁰¹ Per saber-ne més: FLOR, V.: *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*, Catarroja, Afers, 2011, i CUCÓ, A.: *Roig i blau. La transició democràtica valenciana*, València, Tàndem, 2002.

sinó que ho feien de manera independent dins d'agrupacions de caràcter local. És el cas d'Algemesí, on una coalició independent es va fer amb l'alcaldia i, amb el seu nou batlle, Joan Girbés, es crearan vincles amb els nacionalistes, amb els quals es simpatitzava des de la plataforma *Iniciativa per Algemesí* que, amb 4.794 vots i nou regidors, aconseguia ser la força més votada (un 40'7% dels vots). Algemesí fou, conjuntament amb la Font d'En Carròs les dos úniques ciutats on el govern municipal recaigué en mans dels nacionalistes. El primer, com ja s'ha dit, amb una coalició independent; el segon, de la mà del PNPV i Jesús Puig. Aquest va traure tres regidors (d'un total d'11 que hi havia al municipi) i governà la ciutat fins el 1981¹⁰², quan per decisió pròpia i per diferències dins del partit nacionalista, abandonà la seua estructura per passar-se'n al PSPV-PSOE.

El nacionalisme valencià no solament estava present a aquestes dos ciutats ja que, si fem un repàs del que significaren les eleccions municipals del 1979, aquestes aportaren encara un menor número de vots respecte a les generals. Si en les generals el partit de Burguera aconseguia fer-se amb 13.828 vots, en aquestes locals, si sumem tots els vots emesos al País Valencià (sense comptabilitzar els vots als partits independents pròxims al nacionalisme), ens trobem amb que solament 10.773 persones optaren per l'opció del PNPV. També és cert que, a ciutats com la mateixa Algemesí o a Castelló de la Plana, es presentaren grups pròxims. Relatiu a Castelló de la Plana, destaca la plataforma *Esquerra Independent de Castelló*, nascuda a partir del moviment veïnal per barris de la ciutat i des de la qual els seus caps més visibles, Vicent Pitarch i Pep Mata, dugueren a terme una política de consens en favor de la reorganització de la ciutat a través de les seues regidories (ensenyament i policia local, respectivament)¹⁰³. Amb 4.146 vots es convertí en la tercera força més votada a la ciutat i en un gran revulsiu per a la política social del moment, passant de ser diferents col·lectius a nivells de barri a formar part d'una agrupació política local amb gran pes dins del consistori local.

Així, si al final es sumen els vots d'aquestes dos agrupacions locals referides a Algemesí i a Castelló de la Plana, el vot de caràcter nacionalista augmenta fins als 19.713. Cert és que aquestes agrupacions independents també foren creades a altres ciutats, però ací solament s'ha volgut fer referència a les dos gran localitats on el seu pes fou important. Pel que respecta al PNPV en si, aquest es pot trobar representat a

¹⁰² A la seua sortida com a batlle el reemplaçà Jacinto Jiménez, de l'UCD.

¹⁰³ V. Pitarch, entrevista amb l'autor (20-IV-2012).

diferents ajuntaments. Sobretot destacar, a més de les ciutats Algemesí, Castelló de la Plana i la Font d'en Carròs, Ontinyent i Sueca. En ambdues ciutats el partit de Burguera tragué tres representants. En Ontinyent, el PNPV tingué que fer front a diferents problemes abans d'iniciar-se la campanya electoral, ja que l'UCD, finalment va comptar per sorpresa amb un seguit de candidats que anaven a formar part de la llista nacionalista. Són els anomenats *nacionalistes* que han fet bàsicament una tasca cultural a la ciutat i que, des del febrer del 1979, mantenien contactes amb Vicente Broseta, cosí de Manuel Broseta i candidat d'UCD local. Així i tot, el PNPV, encapçalat per Héctor Verdú, un dels integrants més destacats del Centre Excursionista Fontinyent i president de la Federació Valenciana de Muntanyisme, va aconseguir tres regidors amb 2.043 vots, sent la tercera força política de la ciutat amb un 13'9% dels vots (per darrere d'UCD i del PSOE, amb vuit i cinc regidors respectivament)¹⁰⁴. Amb aquests vots i regidors, el PNPV donarà suport al primer plenari democràtic (com el PCPV, també amb tres regidors) al candidat socialista, que es farà amb l'alcaldia.

Pel que fa a Sueca, en aquesta ciutat, per proximitat amb Francesc de Paula Burguera, el PNPV obtindrà 1.561 vots i tres regidors (sent la quarta força local amb el 13'4% dels vots). Destacar que a la capital de la Ribera Baixa, sempre ha hagut una gran tradició nacionalista des d'aquestes eleccions. Si ens parem a mirar els resultats electorals a nivell municipal posteriors, veurem com el nacionalisme valencià ha estat sempre present i, de fet, ha sigut sempre la clau per aconseguir l'alcaldia, tenint una projecció progressiva en quant al número de regidors, sempre en augment a partir de 1991. Sueca sempre ha tingut clara la seua postura a favor del vot progressista, cosa que ha afavorit molt la representació nacionalista. De fet, en aquestes primeres eleccions democràtiques municipals, el partit més votat fou el PCPV que entre 1979 i 1987 serà el partit a l'alcaldia. D'aquest PCPV a Sueca, l'any 1982, per problemàtiques internes, naixerà una escissió que, mesos després crearà *l'Agrupament d'Esquerres del País Valencià*, conjuntament amb altres grups relacionats amb el nacionalisme d'esquerra.

Altres localitats on podem trobar al PNPV a l'ajuntament són Tavernes de la Valldigna, Benidorm i Sedaví, totes tres, amb un regidor a cada població. A Tavernes de la Valldigna aconseguiren 793 vots (el 9'5% de l'electorat), mentre que a Benidorm, amb 622 vots (el 6'9% del total dels vots), el grup nacionalista es convertí en la quinta

¹⁰⁴ Arxiu Municipal d'Ontinyent (21-IV-2012).

força política municipal. Pel que fa a Sedaví, amb 349 vots i el recolzament del 9% de la població, el PNPV tenia, amb el seu regidor, la clau per donar l'alcaldia o bé al PSPV-PSOE o bé a la UCD. Finalment, el seu recolzament es decantà de costat dels socialistes.

Per tant, les eleccions municipals del 1979 deixaren un panorama ben interessant pel que fa a la geografia del País Valencià, on a les grans ciutats els governs locals caigueren en mans dels socialistes i, per contra, als xicotets municipis, les victòries es decantaren cap a la UCD. El paper del PNPV en aquest context era més bé mínim, amb solament representació a sis localitats i amb un total de dotze regidors, tot i que tenia relacions amb partits independents sí importants a les seues respectives ciutats. Si ho mirem en termes numèrics, veiem com la desfeta és més del que aparentment significaren les eleccions municipals. D'un cens de 2.530.019 electors al País Valencià (2.222.094 electors si comptem solament Alacant i València, províncies on es presentà el PNPV), solament 10.773 donaren el seu recolzament al PNPV. Però si ens fixem en els regidors, els números encara impacten més, ja que, de 5.078 regidors que s'anaven a elegir a tot el País Valencià (3.972 si descomptem els de Castelló), solament 12 foren del Partit Nacionalista del País Valencià. Aquestos resultats probablement siguen un altre element per demostrar la immaduresa del partit, que afluïa ara a l'abril, menys de mig any després de la seua creació. Com cita Jesús Sanz, *ni tan sols la organització estava mínimament consolidada. Era ben evident que pretenien cremar etapes més ràpidament del que les circumstàncies ho permetien*¹⁰⁵.

A la problemàtica electoral a la qual va tenir que fer front el PNPV, calia sumar la diversitat ideològica que hi convivia dins d'aquestes sigles nacionalistes, que provocaran divisions internes i eixides per part d'alguns dels creadors del propi partit. És el cas de Jesús Puig qui, abans de militar al PNPV, havia estat militant del PCPV. Òbviament, Jesús Puig, així com Vicent Pons, representaven l'ala més esquerrana del nacionalisme polític valencià. Per contra, dins del partit i en una vessant més socialdemòcrata, es trobava tant l'impulsor del PNPV, Francesc de Paula Burguera, i Marina de Paz, secretaria d'organització. Aquesta segona vessant serà la que guanyarà la lluita interna, sobretot arrel el fracàs electoral (tant general com municipal), del que culparan al president del partit, Jesús Puig. Així, aquest últim decidirà renunciar al seu

¹⁰⁵ SANZ, J.: *La cara secreta...* Pàg. 144.

càrrec com a president i, al primer congrés del PNPV, al desembre del 1979, abandonarà el partit per a dos anys més tard, deixar l'alcaldia de la Font d'en Carròs i passar-se'n a les files socialistes¹⁰⁶. Fins a tal punt era la necessitat de reformar internament el partit, que Burguera i els seus seguidors volien reformar els estatuts del grup per a suprimir el càrrec de president, quedant la secretaria general en mans d'ell i del seu sector, tal i com s'havia afirmar a les *Bases de Convergència*, després del primer congrés del PNPV. En aquestes bases es defineix el programa de màxims del partit, del qual mancaven fins al moment i que per tant, era necessari per seguir creant valencianisme des de la política valenciana i per a la política valenciana¹⁰⁷.

Si veiem les ací denominades *Bases de Convergència*, es podrà analitzar millor el programa polític del PNPV per així, entendre les seues postures. El primer a tenir en compte és el seu posicionament vers les polítiques de Madrid. D'ací que nasca el partit amb clara intenció d'unir als nacionalistes en un nou programa institucional que passa necessàriament per uns mínims definits. Seria interessant remarcar que aquestes Bases de Convergència es paren a tractar diferents temàtiques, no solament la qüestió identitaria: postulats relacionats amb la cultura, l'economia o les reivindicacions assistencials les trobem ja en aquest programa de mínims que en els anys s'anirà ampliant, ja siga per fer front als resultats de les eleccions del 1979 com per una reformulació que intente abastir un espectre més ampli, augmentant el número de punts que, en aquest primer moment són vint-i-huit, acompanyats d'un preàmbul. Però, tornant a les primeres bases, es pot veure al punt inicial i com a teoria sobre la qual desenvolupar tot el programa, *el rebuig a l'Estatut de Madrid [...] L'Estatut de Morella com a model d'alternativa autonòmica*¹⁰⁸. Realment, tot i que aquest punt està integrat dins de les *Reivindicacions Institucionalitzadores*, és la base sobre la qual es recolza la resta de l'ideari, tant d'aquest apartat com dels següents. A més, sobre aquest primer punt també podria descansar la idea general del següent, basada en el consens al qual s'hauria d'arribar entre les forces polítiques respecte a la problemàtica dels símbols: denominació del País Valencià, senyera tradicional de la Corona d'Aragó i l'acceptació de la unitat de la llengua baix el nom de llengua catalana són els trets principals d'aquest segon apartat del PNPV. Referit a aquest punt, molt interessant és llegir

¹⁰⁶ "El alcalde de Font d'En Carrós abandona el PNPV y cesa", Las Provincias (21-XII-1979), *Arxiu BNV/Prensa 1979-1981*.

¹⁰⁷ "Presentación del...", retall de periòdic, *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

¹⁰⁸ *Arxiu BNV/Bases de Convergència 1978-1979*.

l'article anònim aparegut al Levante l'any 1979, després de les eleccions generals en el que es culpava a l'ascens de l'anticatalanisme per part d'UCD i a la passivitat del PSPV-PSOE en matèria de la simbologia valenciana¹⁰⁹. En aquesta línia aniran també les bases relacionades amb la creació d'una política alternativa i pròpia, que busque el denominat als documents *retrobrament nacional del poble valencià*, el qual ha de tenir el seu dret a l'autogovern i a l'autodeterminació.

Pel que respecta als temes culturals, el Partit Nacionalista del País Valencià tenia clares les seues postures. Ho podem veure directament al primer punt de les *Reivindicacions Culturals*, en que defensen l'oficialitat de l'idioma i a favor d'un procés de valencianització a tots els nivells amb l'ajuda de la Universitat com a entitat reguladora, per així començar a implantar l'ensenyament en valencià a la educació. Es mostren partidaris de la creació de plataformes culturals exclusivament valencianes per contrarestar la cultura *centralista*. Per a tal requeriment, troben necessària la creació de plataformes de comunicació valencianes, és a dir, ràdio i televisió, en valencià i de caràcter dependent del govern del País Valencià el qual també ha de tenir pes pel que fa a les *Reivindicacions Econòmiques*. En aquestes es demana l'entrada en la *Comunitat Econòmica Europea* per aconseguir un model de societat europea, allunyant-se del passat franquista i redistribuint la renda del País Valencià per a fer disminuir les diferències entre aquells que més tenen i aquells que no tenen pràcticament res en possessió. Aquest punt és un dels que fan pensar en el posicionament del partit. Si més no, Burguera havia acceptat que *el ser d'esquerres o de dretes dependrà en gran mesura de la resta d'opcions polítiques representades als òrgans de cada govern*¹¹⁰, però aquesta premissa a les seues bases, conjuntament amb la idea de la fiscalitat progressiva i d'un control dels monopolis, fan pensar en el posicionament del partit, que es movia ambigüament entre el centre i el centre-esquerra. Si fem un repàs als articles periodístics del moment, es pot veure com el PNPV es declara obertament progressista i d'esquerres¹¹¹, però les disputes internes entre diferents bàndols acaben amb la victòria de l'opció més socialdemòcrata i centrista del PNPV: l'encapçalada per Burguera i Marina de Paz, com ja s'ha citat anteriorment, i deixaran arraconades les opcions purament esquerranes. Curiosament, tot i la victòria del sector més pròxim a Burguera, aquestos acceptaren pronunciar-se a favor de l'avortament, el divorci i altres temes

¹⁰⁹ "Los que debieran hablar y callan", *Levante* (12-X-1979), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

¹¹⁰ "Presentación del Partit...", retall de periòdic, *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

¹¹¹ "El PNPV en su congreso constituyente", *Levante* (2-XII-1979), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

d'aquest tipus en termes similars, sempre defesos solament per grups de l'esquerra extraparlamentària. Tractant aquesta problemàtica del posicionament polític del PNPV (centre-esquerra o centre-dreta) es pot entendre millor l'esdevindre del partit i el que serà, en definitiva, la seua entrada en la coalició de la UPV.

A més d'aquestes bases relacionades amb les institucions, la cultura i l'economia, hi trobem altres relacionades amb l'assistència. Aquestes *Reivindicacions Assistencials* es poden resumir en una necessitat de defensar i prioritzar el territori valencià, tant físicament com geogràfica, protegint el medi ambient i establint una nova legislació vers l'especulació i els agents contaminadors, així com l'intent d'impulsar les energies renovables. Les assistències a les quals es refereix aquest programa de partit no solament tracten el tema territorial, ja que també reivindiquen la prioritat i la plena dotació de l'ensenyament públic des dels nivells més baixos fins a la Universitat, la posada en funcionament d'una sanitat valenciana o la creació d'un cos de policia autòcton.

D'aquestes bases sortirà el full de ruta a seguir per part del PNPV i que el definirà com a partit socialdemòcrata, de centre-esquerra i amb un caràcter clarament europeista per així, deslligar-se de tota política i de tot grup polític amb vestigis franquistes. Dir que aquestes bases serviren també per a mostrar la victòria del sector de Burguera, que acabarà imposant-se a l'ala més esquerrana del partit en favor del moderantisme polític des de postures valencianistes. Un moderantisme molt pròxim als postulats de la nova coalició *Convergència i Unió* que, a l'igual que el PNPV, com afirma Paola Lo Cascio, també hagué de passar per uns *poc confortants resultats [...] en les quals el nacionalisme moderat no havia aconseguit afirmar-se del tot*¹¹². Amb aquest programa de màxims ja definit, el partit s'enfrontava a l'entrada dels anys vuitanta amb esperances d'anar creixent poc a poc per a ser ja un partit consolidat a les eleccions dels anys 1982 i 1983. La problemàtica esdevindrà quan aquest arrelament no es done amb la força esperada.

¹¹² LO CASCIO, P.: *Nacionalisme i...* Pàg. 93.

Els darrers mesos de la formació.

El PNPV quedava fora de les institucions generals de l'estat després de les eleccions generals. Per tant, no seria exagerat dir que l'únic camí que els quedava a la gent de Burguera era fer política a peu de carrer a partir de les diferents armes amb les que comptaven. Aquestes eren, clarament, els mitjans de comunicació. Sobretot els de caràcter valencià, on, per exemple, al Levante, Francesc de Paula Burguera era habitual columnista. A partir de finals del 1979, els nacionalistes dirigeixen tots els seus esforços a fer front al projecte d'estatut que s'estava debatent tant a Madrid com entre els partits valencians. De fet, tots els articles van dirigits a criticar les polítiques que es duen a terme al Parlament i com els partits allí representats les duent a terme al País Valencià. Es pot veure a partir de la investigació ací realitzada l'article sotasignat per Burguera al Levante on fa un repàs de com agradaria tant a la UCD com al PSOE es dugués a terme la política valenciana¹¹³. El primer, defensant la combinació territorial comarques-província. El segon, defensant el provincialisme d'un futur parlament valencià. Per a l'autor, el que està clar és que els partits parlamentaris estan elaborant un projecte electoral que més els convé en funció dels resultats obtinguts a les darreres eleccions, sense tenir en compte els interessos dels valencians. Ací aprofita per llançar una crítica al desenvolupament del procés estatutari i es pregunta si aquestes discussions i el no arribar a un acord és part d'una política dels dos partits estatals per allargar el procés estatutari valencià, que dubta que estiga per abans de les eleccions generals del 1982.

Aquestes crítiques al desenvolupament del procés identitari valencià les trobem a qualsevol dels escrits de Burguera. És el cas d'altres articles com *El proceso autonómico*¹¹⁴ o *Nacionalismo y socialismo*¹¹⁵. En el primer Burguera parla de l'acceptació, ja des de l'any 1976 d'un article 151 solament per al territori català, basc i gallec, obviant al País Valencià i deixant-lo sense la màxima autonomia. Per a Francesc de Paula Burguera, l'intent per part d'UCD i del PSOE per dur a terme un compromís autonòmic, no és més que una simple forma d'augmentar els vots, ja que des d'un principi tenien clares les postures. Al segon article, Burguera critica els posicionaments del PSPV-PSOE el qual, al mateix temps, fa referència la *insolidaritat nacionalista*. Burguera en aquest article és plantejar fins a quin punt el nacionalisme del PSPV té

¹¹³ "El acuerdo que no llega", Levante (25-XI-1979), *Arxiu BNV/Prensa 1979-1981*.

¹¹⁴ "El proceso autonómico", Levante (3-II-1980), *Arxiu BNV/Prensa 1979-1981*.

¹¹⁵ "Nacionalismo y socialismo", Levante (10-II-1980), *Arxiu BNV/Prensa 1979-1981*.

importància dins del socialisme valencià i, en cas de que el nacionalisme dins dels socialistes fóra menor, inclús es pregunta si no serà el valencianisme una problemàtica divisòria dins del PSOE, ja que, de tenir postulats relativament nacionalistes, el socialisme valencià no haguera deixat tirar endavant el projecte estatutari. El que Burguera veu com un sever problema per a la política valenciana, és l'intent del PSOE d'arreplegar vots tant entre el sector nacionalista com entre el sector no nacionalista, cosa que comporta a un augment de la base social del partit socialista, que per a ell, no té aleshores cap ideari definit respecte a la qüestió identitaria.

El PNPV, des de fora de les institucions, seguia reclamant per al País Valencià la via de l'article 151 per aconseguir la plena autonomia, base fonamental sobre la que descansa tot el partit, integrat a la Coordinadora Nacionalista, on tenien cabuda tots els partits de l'esquerra nacionalista de caràcter extraparlamentària. Aquesta coordinadora organitzarà al febrer del 1980 una manifestació en favor de la via 151 tant per al País Valencià com per a Andalusia. La manifestació, oberta per una bandera andalusa i una quadribarrada, lluïa ròtols de *País Andalus i País Valencià pels seus drets nacionals*¹¹⁶ i estava encapçalada pel propi Burguera. El PNPV era conscient de que l'única forma de fer-se visibles era amb aquestes activitats a peu de carrer i amb publicacions que feren la seua política més manifesta entre la societat.

A partir de l'any 1980, el PNPV accepta la realitat del País Valencià, que segons ell, ha perdut una gran part de les seues il·lusions autonòmiques en favor d'un centralisme estatal en el que el màxim perjudicat, diu Burguera, és el propi valencià¹¹⁷. Són doncs ara els anys en que el més adequat seria dir que el partit nacionalista va a la deriva per la política valenciana, on solament tenen representació a certs ajuntaments i on a nivell valencià, no tenen cap força. Havien perdut l'única alcaldia que tenien al seu nom, la Font d'en Carròs, uns mesos abans, i les bases del partit demanaven una reorganització entorn a la idea del nacionalisme valencià¹¹⁸. Demanaven establir contactes amb la resta dels grups nacionalistes valencians que havien anat sorgint als últims anys per a dur a terme una coalició nacionalista i fer front així a les eleccions posteriors. Començaven ara els primers contactes, a partir d'inicis del 1982, entre els

¹¹⁶ “Manifestación a favor de la vía del artículo 151”, Levante (12-II-1980), *Arxiu BNV/Prensa 1978-1981*.

¹¹⁷ “El pueblo valenciano ha perdido una gran parte de sus ilusiones autonómicas”, Levante (22-VII-1982), *Arxiu BNV/Prensa 1982*.

¹¹⁸ FRANCH, V.: *Què és el Partit Nacionalista del País Valencià? Ponència presentada en el II Congrés del Partit Nacionalista del País Valencià*, Ed. País Valencià, València, 1981.

diferents fronts nacionalistes valencians. La que ací s'ha denominat com a *segona etapa del nacionalisme valencià* es tancava probablement en pitjors condicions que la primera, amb un electorat encara més reduït, una situació interna problemàtica i gens unida i un context sociopolític en contra, sempre dirigit pels partits majoritaris a Madrid. De fet, inclús el propi partit nacionalista decideix prendre mesures en favor d'una unitat nacionalista, ampliant el seu espectre electoral a través d'una coalició que prendrà forma a partir del 1982.

Una nova etapa per al nacionalisme. El cas de la UPV

Després de l'estudi de la creació del PNPV a través sobretot de les fonts primàries trobades a l'arxiu del *Bloc Nacionalista Valencià*, cal centrar-se ara en el que significà, a partir del 1982, la creació de la Unitat del Poble Valencià. En aquest apartat, la anàlisi se centrarà sobretot en les primeres reunions per formalitzar la coalició i també en el funcionament intern per a, finalment, tractar el tema de les eleccions generals del 1982 i les autonòmiques i generals del 1983. El que tractarà d'analitzar aquest apartat del treball és primerament, la creació de la coalició i de com es tracta des dels mitjans de comunicació, per així entendre millor quina era la seua rellevància dins del panorama polític valencià. En segon lloc, es tractarà breument el funcionament intern, així com les seues aspiracions, bases i demandes, tot a través dels denominats *Els 21 punts de l'UPV*. Per últim, es farà en un tercer apartat, un estudi sobre el vot nacionalista als anys 1982 i 1983 per entendre la importància del nacionalisme valencià a inicis de la democràcia. Solament així es pot comprendre el significat del nacionalisme polític valencià als anys vuitanta i poder estudiar millor si hi ha continuïtat en el temps i en la democràcia.

La formació de l'UPV: els contactes entre els grups.

A mitjans març del 1982 apareixia al *Diario de Valencia* una publicació¹¹⁹ conjunta entre el PNPV, l'Agrupament d'Esquerres (AEPV) i Esquerra Unida (EUPV) en la que defensaven els interessos dels valencians per damunt de tota política. És aquesta la primera de les accions conjuntes d'aquests tres partits polítics. L'endemà, es publicarà un altre escrit amb el mateix títol al mateix periòdic, criticant les postures tant del PSOE com del PCE i d'UCD en el tema estatutari. Fan una crida per fer front a aquestes imposicions de Madrid, anunciant *la voluntat d'oposició i resistència i cridem el poble valencià a manifestar igualment els seus sentiments i conviccions de llibertat*¹²⁰. Entre abril i maig del mateix any, començava a prendre forma una nova coalició valencianista, tal i com es pot veure a partir dels primers contactes i conversacions entre el PNPV, EUPV i l'AEPV. Aquest últim proposarà mantenir conversacions per configurar una candidatura única del nacionalisme i de l'esquerra no

¹¹⁹ "Valencians i valencianes, el País Valencià està en perill", *Diario de Valencia* (9-III-1982), *Arxiu BNV/Prensa* 1982.

¹²⁰ "Valencians, valencianes, el País Valencià està en perill!", *Diario de Valencia* (10-III-1982), *Arxiu BNV/Prensa* 1982.

parlamentària, amb la certesa de que compten amb un ampli recolzament social i cultural. Tal i com afirmaven, *dividits en dos o tres candidatures, els nacionalistes deixarem el camp lliure per a una política com la seguida fins avui*¹²¹. Així, si analitzem la documentació que es pot trobar a la seu del Bloc Nacionalista Valencià, ens podem trobar amb la carpeta denominada *Els inicis del Pacte*, on es veuen els primers contactes entre els grups nacionalistes i en el que ja s'assenten principis i objectius concrets de la plataforma, que segons ells, *aspira a tenir continuïtat més enllà de la coalició electoral*¹²². Destaca la no aparició en cap lloc de la formació EUPV, que poc després sí s'integrarà, però que ara encara no s'havia pronunciat respecte al tema de dur a terme una coalició. Des d'un principi, cal remarcar el tema de que aquestes bases són més d'esquerres que les anteriorment tractades del PNPV, de caràcter més interclassista i socialdemòcrata, deixant entreveure el caràcter purament esquerrà de la futura UPV. Temes com la sortida de l'OTAN per fer front a l'imperialisme, la lluita per l'alliberament de la dona o la defensa del lliure exercici de la sexualitat són temes tractats a aquestes primeres bases per regular una nova coalició, i en la que els diferents grups polítics nacionalistes, així com persones a títol independent, accepten. A més, fa la impressió de que allò que lliga a tots aquests sectors són dos punts clau en tot moment al nacionalisme tant a la transició com a la democràcia. El primer d'aquest punt és la lluita per l'autogovern, la unitat de la llengua i la recuperació dels símbols valencians¹²³. L'altre, fa referència a les crítiques ja publicades des del PNPV vers els partits estatals, que han obrat al País Valencià en favor de Madrid i no tenint en compte la societat valenciana¹²⁴.

La creació d'aquests vuit punts sobre els quals treballar la nova formació política probablement siga el primer pas per a la creació d'una candidatura unitària del nacionalisme, tal i com desitjava Burguera¹²⁵ i que Joan Lerma veia com anecdòtica¹²⁶. Vuit punts creats a partir de les bases tant d'AEPV com del PNPV i a les que més tard, caldrà afegir les bases de l'EUPV, plataforma independent creada per Vicent Pitarch i que no serà fins el 1983 quan s'integrarà a la UPV, però que mantenia bona relació amb

¹²¹ Arxiu BNV/Carpeta AEPV.

¹²² Arxiu BNV/Inicis del Pacte.

¹²³ Arxiu BNV/Inicis del Pacte.

¹²⁴ Arxiu BNV/Inicis del Pacte.

¹²⁵ "Burguera vol un pacte d'unitat nacionalista", Avui (11-V-1982) Arxiu BNV/Prensa 1982.

¹²⁶ "La unidad nacionalista no va a cambiar el espectro electoral", Diario de Valencia, (11-V-1982), Arxiu BNV/Prensa 1982.

la resta de la coalició des d'un principi. En aquesta Esquerra Unida del País Valencià¹²⁷ s'integren grups que van des del *Moviment Comunista-Organització d'Esquerra Comunista* fins a l'*EIC* o els *Socialistes Independents de Xàtiva*¹²⁸. Respecte a l'AEPV cal destacar que és la plataforma creada a finals de febrer del 1982 en la que s'organitzava gent del PSAN, del PCPV i del PSPV, desencantats que continuaven sortint-se'n del PSOE. Destacar que molts d'aquests integrants de l'AEPV són adolescents que han tingut a finals del setanta els primers contactes amb la política gràcies al període universitari. És el cas de Pere Mayor, qui serà anys després secretari general d'UPV. Aquesta nova onada de nacionalistes és la clara evidència de que, amb aquesta coalició, el que s'intentava era dur a terme un nou nacionalisme valencià¹²⁹, allunyant-se del camí seguit fins al moment.

Naixia així la Unitat del Poble Valencià, encetant també ara la *tercera etapa del nacionalisme valencià*, ben diferenciada de les dos anteriors pel seu esdevenir als anys vuitanta, on comença a tenir certs recolzaments per part de molts sectors que anteriorment els obviaven. La UPV naix com a una coalició amb uns postulats més fermes, més sòlids i detallats que no pas el PNPV. Segurament, parlar de la continuïtat d'UPV significa parlar de l'èxit d'aquests postulats que, tot i que en un principi no triomfaran a les eleccions del 1982 i 1983, tenint aquestes uns resultats dolents si ens fixem en les estatals però, certament, la tendència és positiva i en augments de vots respecte al nacionalisme anterior (PNPV), és palesa des d'un inici. A més, a nivell autonòmic es pot parlar de fracàs a nivell de representació a les Corts, però segurament no en vots, on des d'un principi aquests ronden els seixanta mil. El que està clar és que, a diferència de les experiències nacionalistes anteriors, ara sí s'assentaran dins del panorama valencià com a una força potencialment en augment que poc a poc anirà acumulant un capital de vot interessant per a poder augmentar la seua presència i fer que primer la coalició i després el partit, es consoliden com a la força nacionalista més important del País Valencià, tenint entre els seus afiliats i simpatitzants sempre una tendència positiva. Aquesta idea d'augment de capital de vot a les eleccions també és un tema el qual Burguera veu. Per a ell, si la UCD haguera guanyat les eleccions del 1977 i 1979 al País Valencià, no hagués tingut necessitat de crear cap anticatalanisme amb el

¹²⁷ No confondre amb l'actual EUPV.

¹²⁸ ÀLVAREZ, V.: *La experiència a la Unitat del Poble Valencià i altres*, Dossier de l'autor.

¹²⁹ P. Mayor, entrevista amb l'autor (21-IV-2012).

qual fer front a l'esquerra socialista, guanyadora de les eleccions a territori valencià¹³⁰. Per a Burguera, la victòria socialista significà l'aspiració d'una autonomia plena i al final, una decepció respecte al tema identitari. Per a ell, *ha estat una esquerra insegura i poruga*¹³¹, que ha deixat dur a terme una autonomia minvada en la que la societat valenciana ha de veure exemple de les polítiques de Madrid. Burguera afirma que la sortida passa necessàriament per un moviment nacionalista que aglutine, de manera interclassista, a tot el moviment valencianista, ja que per a ell, un moviment de classe és incompatible amb les aspiracions nacionalistes.

El funcionament intern de la coalició.

El que intentava fer la UPV era aglutinar sota una mateixa coalició, a totes les forces nacionalistes del País Valencià per així, crear unitat enfront a les polítiques centralistes de Madrid gràcies a una instància electoral única, més àmplia que no solament anés en direcció política, sinó també que tingués recolzament a través de diferents entitats, col·lectius i forces socials i sindicals¹³². Així, amb aquesta declaració d'interessos naixia la Unitat del Poble Valencià, la qual es basava en els coneguts com a *Els 21 punts de la unitat*. En aquestos trobem la primera premissa a destacar que fan d'aquesta coalició el trencament amb el que havia sigut el nacionalisme polític en la transició valenciana fins al moment; es mostren partidaris de realitzar una reflexió del nacionalisme de caràcter polític que fins aleshores havia tingut presència al País Valencià, així com també de les polítiques que han regit als valencians fins al moment. S'ha de tenir en compte que, en el moment de la creació de la coalició, el nou estatut d'autonomia estava ja vigent des de feia uns mesos i que, per tant, el punt estatutari era el principal dins d'unes bases nacionalistes renovades i amb noves esperances d'augmentar el recolzament popular per fer front a una política *que tendeix a ajornar els problemes de la nostra identitat i a no resoldre cap qüestió valenciana*¹³³.

Des d'un principi, al pròleg d'aquestos 21 punts es troba la idea de continuar fent política per un altre model autonòmic, culpant als socialistes del suport donat a l'estatut des de postures centralistes. Destacar la crítica que fan a la pèrdua del

¹³⁰ "Això del País Valencià", El Correo Catalán (30-VIII-1982), Arxiu BNV/Prensa 1982.

¹³¹ "Això del...", El Correo Catalán (30-VIII-1982), Arxiu BNV/Prensa 1982.

¹³² Arxiu BNV/Inicis del Pacte.

¹³³ Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV.

federalisme per part del PSOE, que el converteixen, a ulls d'UPV, en continuador de les polítiques del govern anterior. Així, amb aquestes idees comencen a desenvolupar el seu programa polític, la qual gira entorn a les postures nacionalistes, però sobretot entorn a la societat valenciana i al que ells denominen *problemes concrets valencians*¹³⁴. Partidaris de continuar amb la tasca de conscienciació duta a terme fins al moment per altres grups nacionalistes anteriors, creuen que és ara, amb l'arribada de la democràcia, quan han d'articular el País Valencià; *volem configurar un bloc social de progrés, capaç de plantejar un projecte de futur per als valencians*¹³⁵. Aquestes declaracions d'intencions, així com altres objectius concrets continguts al programa electoral formen un conjunt de raons polítiques que expliquen l'existència d'UPV, coalició d'opcions polítiques purament valencianes i diverses, amb vocació d'intentar aplegar a molta més gent que coincidisca en l'intent polític del nacionalisme, però no solament per convenciments valencianistes, sinó també per plantejaments democràtics i progressistes.

Fa la impressió que la UPV intentava allunyar-se del que significà el resultat del nacionalisme polític anterior, però també s'ha d'afirmar la continuïtat ja no solament a nivell de partits englobats dins de la coalició, sinó a més, com a recull de la tradició nacionalista valenciana. És a dir, la UPV recull la tradició nacionalista anterior però amb canvis a les bases i a la direcció de les seues polítiques. És ací on tenen gran confluència i importància la pluralitat d'interessos i punts de vista que s'arreglen al si de la coalició, amb caràcter renovadora. Si fem una anàlisi comparativa entre les bases d'UPV i les anteriors del PNPV (les extretes del primer congrés del 1979), podem veure com la paraula *nacionalisme*, al 1982 no és la més important i repetida, cosa que sí passava tres anys abans amb el Partit Nacionalista del País Valencià. A les bases d'UPV, les paraules més repetides són *democràcia*, *progrés* i *poble* (així com derivats d'aquests). També és destacable en l'anàlisi comparada el fet que al 1982 es tenen més presents aspectes més enllà de la política, essent conscients de que el valencianisme ha d'agrupar no solament a grups polítics, sinó també a entitats socials i culturals.

Si ens fixem en el que són directament els vint-i-u punts de la coalició, es pot observar, a diferència dels punts sobre els que descansava la política nacionalista anterior, que la qüestió social pren força fins al punt de ser coprotagonista conjuntament amb la defensa del nacionalisme, de les bases del partit. Es podria parlar ara de la teoria

¹³⁴ Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV.

¹³⁵ Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV.

del pas cap a postures més esquerranes que no hi trobaríem en el pensament del PNPV, caracteritzat pel moderantisme des de postures de centre-esquerra. La UPV en aquestos moments té tocs més pròxims a l'esquerra socialista que no a la socialdemocràcia, sobretot per la gran importància que anirà tenint poc a poc en la coalició el front creat a partir de l'AEPV i, a partir del 1983, també d'EUPV, arraconant els postulats del PNPV que, tot i ser una de les forces més a favor d'aquesta unió nacionalista, anirà perdent força dins de la Unitat, com demostrarà la sortida de Burguera del partit per crear la *Unitat Valenciana del País Valencià* conjuntament amb José Luís Albiñana, expresident del Consell a les files del PSOE¹³⁶, i que deixarà pas a una nova comitiva més pròxima a postures esquerranes (Pere Mayor, Ernest Garcia, Doro Balaguer etc.). Així, si veiem els 21 punts, podem veure des d'un principi tant la defensa de la identitat valenciana com la defensa d'una millora social, que res té a veure amb la qüestió nacional. La defensa d'un canvi a l'estatut és el primer punt que ens podem trobar dins de les bases d'UPV. Significant és la seua condició dialogant al no acceptar solament un canvi d'estatut com a única via, sinó que es mostren disposats a la seua reforma per així, arribar a l'autonomia plena, a l'autogovern a un augment tant de competències com de democràcia al País Valencià. Ho defineixen com a *sobirania política per forjar instruments útils d'actuació per al poble valencià*¹³⁷. El següent punt és la defensa d'una nova llei de comarcalització del País Valencià que configure el territori entorn a aquesta divisió, substituint-la per la provincial i acceptant els símbols valencians; denominació de País Valencià, la senyera quadribarrada i la plena oficialitat de la llengua pròpia, comuna amb Catalunya i les Illes Balears. El tercer punt és el primer que no tracta la temàtica identitaria, essent la columna vertebral de les seues polítiques ecologistes. En aquest punt defensen la paralització de les centrals nuclears, en especial la de Cofrents, així com la declaració del País Valencià com a territori amb un pla energètic autòcton basat en les energies netes i renovables. En aquest sentit va encaminat també el quart punt, defensant una llei de protecció del medi ambient que recupere zones amenaçades pel factor humà.

El punt cinquè esbossa un pla per acabar amb l'atur al País Valencià mitjançant la inversió de la Generalitat en sectors públics (obres, sanitat, educació), així com

¹³⁶ "Burguera arremete contra todos", Diario de Castellón (13-VII-1983), *Arxiu BNV/Prensa 1983*.

¹³⁷ *Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV*.

gràcies a l'entrada de noves condicions laborals en benefici del treballador¹³⁸ com ara la reducció de la jornada laboral, la supressió d'hores extres, la jubilació anticipada o la defensa de la recomposició de l'activitat productiva sense eliminar llocs de treball (açò significa, paraitzar la reconversió de la indústria cap a postures on tota la feina és feta per maquinària, fent innecessària la presència dels treballadors i treballadores). El següent punt tracta les demandes de la petita i mitjana empresa i la seues condicions a l'accés dels crèdits. La UPV es mostra favorable a una millora de les condicions d'aquestes menudes i mitjanes empreses, així com d'una presència institucional valenciana al camp del comerç exterior. Les reivindicacions obreres són en aquestos 21 punts també un factor a tenir en compte. Els punts set, vuit i nou són un al·legat en favor de les condicions del treballador, tant de caràcter obrer com de l'agricultor així com dels joves que accedeixen ara per primera vegada al mercat laboral. La UPV recolza les ajudes públiques en favor de millores salarials, de l'extensió mínima per treballar la terra i de les ajudes per a la reconversió de cultius i la potenciació del cooperativisme, tant a nivell social com dins dels tres sectors econòmics¹³⁹.

El punt deu es mostra a favor de la creació d'un servei nacional de salut, dependent de la Generalitat i que es base en la comarcalització i en la medicina preventiva. Defensa també la UPV un sistema sanitari públic i de qualitat, mitjançant la seguretat social seguint el model europeu. Els dos punts següents tracten la igualtat entre els dos sexes i els drets homosexuals. Als punts tretze, catorze i quinze trobem diferents bases relacionades amb la educació, defensant l'escola pública, laica, gratuïta i democràtica a través d'una gestió valenciana basada en les relacions escoles-comitès comarcals-Conselleria. Al mateix temps, defensen també la implantació de l'ensenyament en valencià i, per a tal efecte, afirmen la necessitat d'una llei de normalització lingüística que contemple allò relatiu a l'ús del valencià a tots els àmbits. Aquestes 21 bases també tracten temes relacionats amb la política cultural, la qual volen impulsar per a intentar descentralitzar les diferents associacions i col·lectius i, al mateix temps, dur a terme iniciatives en valencià.

La temàtica comarcal continua al punt desset, fent referència a un pla de desenvolupament de les comarques endarrerides que millore les condicions de la zona i augmente els llocs de treball, readequant l'agricultura, així com les condicions socials.

¹³⁸ Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV.

¹³⁹ Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV.

Els punts divuit i dinou tenen temàtiques internacionals. El primer defensa la retirada de l'OTAN, prohibint les bases estrangeres (destacant la d'Aitana), reduint el pressupost militar i *a favor del desarmament i la solidaritat amb els pobles que lluiten pel seu alliberament*¹⁴⁰. El segon d'aquestos punts tracta l'entrada al mercat comú europeu, tema que s'ha de debatre entre la societat valenciana per saber si es vol o no l'entrada en aquest nou marc. Finalment, els últims dos punts tracten en primer lloc la defensa i l'ampliació de les llibertats i els drets humans, derogant lleis antidemocràtiques i restrictives i, en segon lloc, la potenciació de l'associacionisme de tots tipus com a forma natural i base per a la mobilització popular.

Amb aquestos 21 punts, l'UPV definia el seu programa polític i marcava quina era la seua postura política: nacionalistes d'esquerres. En aquest sentit, molt tindrà a veure, com ja s'ha dit abans, l'entrada tant dels independents dins de la UPV, com és el cas de Vicent Ventura, així com també de l'AEPV i d'EUPV al 1983. De fet, l'organització interna va estar configurada gràcies a la proposta d'AEPV. En aquest organigrama (veure l'Annex 2) es pot veure com els diferents col·lectius locals són els que defineixen les coordinadores comarcals que, a la seua volta, s'engloben dins de la *Coordinadora de País d'Unitat del Poble Valencià*. Aquesta Coordinadora de País és, conjuntament amb l'AEPV, PNPV, EUPV (a partir del 1983) i la *Coordinadora de Regidors* la que crea, organitza i desenvolupa la *Comissió Política*, en la qual tenen representació cada un dels grups ací citats. En aquesta Comissió Política, la Coordinadora de País té nou membres, mentre que cada agrupació n'aporta tres (és a dir, 9 membres de les agrupacions) i la Coordinadora de Regidors (coordinadora creada a partir del Gabinet d'Assessorament als Regidors), un. És aquesta Comissió l'encarregada d'aprovar els programes polítics i les candidatures electorals, sempre després de la realització d'un congrés d'UPV com a coalició. Per tant, la Comissió Política queda establerta amb 19 representants, els quals són electors del Secretariat, on sempre hi haurà sis representants; tres provinents dels grups polítics que formen la UPV (un per grup) més tres membres de la Coordinadora de País.

El que desprèn aquest organigrama és la divisió interna en quatre apartats. El primer d'aquestos és el *Secretariat Polític*. Aquest és un òrgan estable format pels sis representants abans citats, nomenats amb caràcter permanent. Aquest secretariat té la

¹⁴⁰ Arxiu BNV/Els 21 punts de la UPV.

potestat de crear comissions quan ho considere, però sempre en favor de mostrar una imatge de cohesió i unitat dins de la coalició i buscant fórmules de finançament. El segon apartat en el que es divideix internament la UPV és la *Coordinadora de Regidors*. En aquesta coordinadora estan representats tant tots els regidors amb les sigles de la Unitat del Poble Valencià, com els regidors que s'identifiquen amb els principis de la coalició (un clar exemple és la plataforma *Més Algemesí*). Té un representant al Secretariat Polític (o permanent o rotatori) i, al mateix temps, una de les funcions més important d'aquesta Coordinadora de Regidors és buscar el finançament del Gabinet d'Assessorament Municipal. Aquest últim és el tercer apartat, dedicat a la tasca d'aconsellar en matèries diverses a la coalició, sobretot a nivell local. És un recolzament base per a les polítiques i els col·lectius locals. Finalment, el quart grup el formen aquestos col·lectius locals, amb independència respecte uns dels altres (per l'heterogeneïtat dels grups) i de si tenen representació o no al consistori municipal. Els col·lectius, encara que no s'hagen presentat a les darreres eleccions municipals, poden existir. El que caldrà simplement és la creació d'un cens d'adherits que es lliurarà al Secretariat. Cada afiliat pagarà la seua quota, el 80% de la qual anirà destinada al grup local i l'altre 20%, a la coalició. Són els col·lectius locals els encarregats d'elegir als seus representants als col·lectius comarcals.

*La Unitat del Poble Valencià, en principi, no tenia secretari general[...] hi havia una mena de portaveus que anaven creant partit. No hi havia una persona segurament per les diferències internes*¹⁴¹. Amb aquestes paraules defineix Pere Mayor el funcionament intern i la seua directiva, la qual, no existí fins uns anys després, al 1987, quan siga elegit Secretari General fins el 1998. Destacar que en tot aquest entramat intern de la coalició, els partits que l'integraven continuaven amb la seua tasca com a partit polític, tot i que a les eleccions, aquestes agrupacions passaven a englobar la UPV per unir el nacionalisme progressista. Un exemple de la continuïtat de les forces polítiques independentment d'englobar-se dins de la coalició és el PNPV. Aquestos celebraren el 13 de novembre del 1982 el tercer congrés del partit per analitzar els resultats de les eleccions generals del mateix any, on la UPV no aconseguí cap

¹⁴¹ P. Mayor, entrevista amb l'autor (21-IV-2012).

representant¹⁴² i que deixà com a notícia més important, la dimissió de Francesc de Paula Burguera com a secretari general¹⁴³, essent elegit Andreu Banyuls¹⁴⁴.

El que tenia clar la coalició era que els seus postulats, a diferència del que havia passat amb el nacionalisme valencià anterior, havien de ser fermes i sòlids. S'ha de recordar que el PNPV va concórrer a les eleccions generals del 1979 sense cap mena de bases polítiques sobre les quals assentar la seua política de màxims. En canvi, la primera de les activitats conjuntes de caràcter polític que es van dur a terme al si de la Unitat del Poble Valencià, fou la creació d'uns punts a partir dels quals, dur a terme el seu programa ideològic. Segurament aquesta és una de les raons per les quals no es pot afirmar la idea de fracàs a la UPV: la seua continuïtat en el temps, fins a finals del segle XX, així com una nova etapa amb la creació del *Bloc Nacionalista Valencià* són clars exemples de que el fracàs de la coalició no es donà en termes tan generals, tot i que les eleccions tant generals com autonòmiques dels anys 1982 i 1983 no foren precisament un èxit del nacionalisme valencià, però que així i tot, aconseguí augmentar la seua presència local i poc a poc, anà creant un sentiment nacionalista que probablement no es pot titllar de fracàs pel seu augment progressiu als últims quinze anys del segle XX.

La UPV a les eleccions generals, autonòmiques i locals (1982-1983).

Les eleccions generals del 28 d'octubre del 1982 deixaren un panorama clarament a favor dels socialistes. Aquestos aconseguiren 202 de 350 diputats amb 10.127.392 vots¹⁴⁵ i un recolzament percentual del 48'34% de l'electorat. A més, exceptuant les províncies d'Àvila, Segovia, Sòria, Burgos, Pontevedra, Ourense, Lugo (on la victòria fou per a l'AP de Fraga), Biscaia, Guipúscoa (on guanyà el PNB) i Girona (on CiU aconseguí guanyar en vots), a la resta del territori estatal els votants es decantaren pel PSOE. El partit que quedava més pròxim als socialistes en número de representants al Parlament fou Alianza Popular, amb pràcticament la meitat dels diputats del partit liderat per Felipe González (107 diputats), ara nou president del

¹⁴² “Se convoca el Consell del Partido Nacionalista del PV, para el sábado”, Noticias (7-XI-1982), *Arxiu BNV/Prensa 1982*.

¹⁴³ “Burguera presentó su dimisión como secretario del PNPV”, Noticias (14-XI-1982), *Arxiu BNV/Prensa 1982*.

¹⁴⁴ “Andreu Banyuls, nuevo secretario general del PNPV”, retall de periòdic (28-XI-1982), *Arxiu BNV/Prensa 1982*.

¹⁴⁵ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1982> (11-X-2012)

govern. Destacar sobretot l'enfonsament del Partit Comunista (de 23 a 4 diputats) com sobretot, d'UCD (passà de governar amb 168 diputats a quedar-se solament amb 11), demostrant la teoria de que el partit d'Adolfo Suárez era un partit creat específicament per a la transició, sense cap posicionament ferm que el pogués fer ser un partit amb futur més enllà dels primers anys de la democràcia. De fet, la gran majoria de l'electorat que els recolzà tant a les generals del 1977 com les de 1979, ara passà a donar suport a la candidatura d'AP.

Pel que fa al País Valencià, la victòria del PSOE no era relativa, com passava en conjunt a l'estat espanyol, sinó que la victòria fou amb majoria absoluta, amb un 53'33% dels vots emesos (1.118.354 de vots)¹⁴⁶ i donant-li 19 diputats per al territori valencià. Els altres 10 diputats foren d'AP, deixant sense representació a la resta de partits presentats a alguna de les tres circumscripcions. Entre aquestes es troba la UPV que, amb 18.516 vots fou la setèima força més votada. El 0'9% de la població del País Valencià amb dret a vot li donà el seu recolzament, insuficient per entrar al Parlament estatal, i més amb aquest tan dominat pels dos grans partits del moment. Destacar que aquestos vots que arplegaren no són el total del vot nacionalista, ja que en aquestes eleccions, EUPV també es presentà en solitari, aconseguint 9.302 vots (el 0'45% del total valencià). Per tant, es pot afirmar ací que el vot nacionalista augmentà respecte a les darreres eleccions generals del 1979, on solament es contemplaren 13.828 vots per al PNPV. Ara, al 1982, pràcticament es duplica el vot nacionalista que, això sí, aquesta vegada està dividit en dos grups polítics: el total entre la UPV i EUPV aconseguiren 27.818 vots. Per a fer una anàlisi més exhaustiu del vot a la Unitat del Poble Valencià, s'ha de tenir en compte quina era la seua implantació. Aquesta era sobretot important a la província de València, on en aquesta circumscripció arplegaren un total de 14.513 vots (un 78'4% del total del vot aconseguit per la coalició). A Alacant, els vots a favor d'UPV foren 2.414, mentre que a Castelló, 1.589. Destacar que a la província de Castelló, EUPV arplegà més vots (1.967).

S'ha volgut ací fer un estudi sobre les poblacions on més vots aconseguí la coalició. Per establir uns mínim sobre dites ciutats, s'han escollit com a representatives, les ciutats més grans que es poden trobar al País Valencià i on el nacionalisme supera el centenar de vots. Al mateix temps, hi ha diferents ciutats que, tot i no ser de primer

¹⁴⁶ <http://www.datoselecciones.com/elecciones-generales-congreso-1982/comunidad-valenciana> (11-X-2012)

ordre en termes demogràfics, també s'han tingut en compte pel nombre de vots aconseguits per part d'UPV. Es poden veure perfectament a l'annex que es troba al final d'aquest treball (Annex 3) en forma de llistat on s'han tingut en compte diferents variables com ara el número de vots així com el percentatge que representa a la població.

El que desprenen aquestos resultats és la gran importància del nacionalisme a les comarques del sud de la província de València, així com al nord d'Alacant, com ja passà a les eleccions del 1979 i el PNPV. Comarques com la Safor, les dos Marines o la Ribera Baixa són l'escenari on més protagonisme rep el nacionalisme, així com a les grans ciutats tant de Castelló com d'Alacant. Destacable és el vot a la ciutat de València, on el vot nacionalista no varià pràcticament entre els anys 1979 i 1982. Si a les anteriors eleccions el PNPV arreplegava 6.026 vots a la ciutat, tres anys després els 6.024 vots nacionalistes se'ls repartien entre la UPV i EUPV (3.996 i 2.028 vots respectivament). Si es veu el percentatge i s'accepta com a font fiable, l'augment entre el 1979 i el 1982 és més bé mínim, passant d'un 0'73% dels vots al 0'9% tres anys després. Per tant, a partir d'aquesta investigació, el més correcte seria acceptar una mínima tendència positiva, això sí, en augment de votants nacionalistes, però també és cert que en un principi, a les eleccions del 1982, encara no s'ha assentat cap mentalitat nacionalista entre el votant valencià. Serà a partir dels anys posteriors quan el nacionalisme comence a prendre més força gràcies a la tendència ascendent del vot que, a aquestes altures, no és encara suficientment fort, raó per la qual Francesc de Paula Burguera decideix abandonar la secretaria general del PNPV, com ja s'ha citat abans i que EUPV s'integre dins d'UPV¹⁴⁷. Amb la integració d'EUPV a l'UPV entre finals del 1982 i inicis del 1983, quedava definida la coalició, a la qual també s'han de sumar diferents grups independents locals que adoptaren el nom de la Unitat del Poble Valencià. És el cas dels *Socialistes Independents de Xàtiva*, així com al 1984, *Esquerra Independent de Castelló*¹⁴⁸ els quals, a l'estar pròxims a EUPV, i amb l'entrada d'aquestos a la coalició, canvien el seu nom per UPV.

Amb aquest panorama s'arribà tant a les primeres eleccions autonòmiques del País Valencià com les eleccions municipals, ambdues el 8 de maig. Respecte a les

¹⁴⁷ "Unitat del Poble Valencià se presenta a las elecciones municipales y del Parlament Valencià", La veu de Xàtiva (9-III-1983), Arxiu BNV/Prensa 1983.

¹⁴⁸ V. Pitarch, entrevista amb l'autor (20-VI-2012).

autonòmiques, en aquestes la victòria fou per als socialistes amb 982.567 vots, és a dir, la majoria absoluta amb el 51'38% de l'electorat al seu favor¹⁴⁹ (i un total de 51 diputats en Corts), mentre que el seu màxim rival, Alianza Popular, obtenia el 31'88% dels vots i 32 diputats. La resta de diputats a les Corts, un total de 6, quedaven en mans del PCPV (tingué el 7'46% dels vots). Pel que fa al resultat d'UPV, aquestos tingueren, a les primeres eleccions autonòmiques del País Valencià, el recolzament de 58.712 electors que, tot i no ser suficient per a entrar a les Corts, els situava com a quarta força política valenciana amb el 3'07% dels vots emesos (votaren 1.931.142 d'electors, és a dir, el 72'74% dels valencians amb dret a vot), molt lluny d'aconseguir representació a l'hemicicle valencià. Un aspecte a tenir en compte relacionat amb aquest percentatge és que, de no haver existit la barrera del 5%, tal i com anomenen Pere Mayor i Vicent Pitarch a les respectives entrevistes, el resultat d'UPV hagués tingut els seus fruits amb dos diputats en Corts, un per la província de Castelló i un altre per la de València, és a dir, Doro Balaguer (provinent de l'AEPV) i Vicent Pitarch (d'EUPV), que encapçalaven les llistes per aquestes dos circumscripcions respectivament¹⁵⁰. Per Alacant, el cap de llista era Joan Josep Sendra, per part del PNPV. Tal i com es pot veure als documents de la coalició, el segon lloc per a Castelló fou entregat al PNVP, igual que el de València, mentre que a Alacant, el segon lloc en la llista electoral per aquesta circumscripció, fou per a l'AEPV¹⁵¹. Si veiem el llistat per la província de València, veiem entre els candidats, a més de Doro Balaguer i Andreu Banyuls, a Valerià Miralles, Vicent Ventura, Vicente Badía i Ernest Garcia, qui anys després seria el cap de llista per a les eleccions generals del 1986.

Si analitzem l'Annex 4 es pot veure clarament com el vot nacionalista ha augmentat tant en número com en expansió demogràfica. Ben cert és que no es pot fer cap tipus d'anàlisi comparativa per l'absència d'eleccions autonòmiques anteriors, però sí es pot traure una interessant proposta d'interpretació. I és que ara, al 1983, el vot nacionalista començarà una tendència ascendent tant a les eleccions generals com a les autonòmiques i locals, exceptuant el període de 1995, quan la UPV sofrí una davallada d'electors per l'escissió el 1991 del *Partit Valencià Nacionalista*, liderada per Pepa Chesa i que al 1999 tornarà a englobar-se dins d'UPV per crear el *Bloc Nacionalista Valencià*. Una altra proposta a tenir en compte a partir d'aquestos resultats, és

¹⁴⁹ <http://www.historiaelectoral.com/avalencia.html> (12-X-2012)

¹⁵⁰ "Las candidaturas nacionalistas", Noticias (11-III-1983), Arxiu BNV/Prensa 1983.

¹⁵¹ Arxiu BNV/Inicis del Pacte.

l'arrelament del nacionalisme sobretot a les comarques del sud de la província de València, el nord de la d'Alacant (sobretot la zona més pròxima al litoral valencià) i a les ciutats pròximes a la costa de la província de Castelló. Respecte al número de votants d'UPV, els 58.712 vots es repartien entre les tres circumscripcions de la següent forma: a València, el vot nacionalista fou el 3'43% del total, amb 38.142 vots, mentre que a Castelló fou de 10.678, aproximadament el 4'43%. En canvi, les xifres disminueixen molt si parlem de la província d'Alacant, on el vot no superà l'1'71% amb 9.883. Per ciutats, tal i com es veu a l'annex, aquestes han augmentat considerablement si ho comparem amb el valencianisme a les eleccions locals del 1979. El que s'ha intentat fer a l'annex és traure un mostrari de les ciutats més grans, així com altres on el vot nacionalista ha sigut important. El nacionalisme, com es veu a l'annex, ha augmentat considerablement els seus recolzaments gràcies a un discurs més ferm i basat en uns principis més sòlids que no pas el nacionalisme polític anterior a la UPV, a més de tenir al seu favor un camí que, tot i que no es pot veure en termes autonòmics, sí es pot analitzar a nivell local, on el nacionalisme tenia presència i per tant, un capital de vot que, com demostra aquesta investigació, anava en augment. Una de les problemàtiques que hi va tenir el nacionalisme a aquestes eleccions autonòmiques fou la victòria en termes absoluts del socialisme, que aconseguí molts possibles votants d'UPV cap a les seues postures, tenint aquestos últims en contra, com ja s'ha dit, la problemàtica barrera del 5%, sense la qual el nacionalisme, a les primeres eleccions autonòmiques, sí hagués tingut representació a les Corts, primer pas per assentar-se a la política valenciana des d'un principi.

Pel que respecta a les eleccions municipals, aquestes també tingueren lloc el 8 de maig del 1983, conjuntament amb les autonòmiques. El socialisme tornà a vèncer a les grans ciutats com a les anteriors eleccions locals, però aquesta vegada, la seua implantació anava poc a poc introduint-se a l'àmbit de les poblacions menudes, terreny fins aleshores dominat per la UCD. Un element a destacar d'aquestes eleccions és el cas del nacionalisme en si que, en aquestes eleccions perd la meitat dels vots respecte a les autonòmiques que, recordem, tenen lloc el mateix dia. En aquestes municipals, UPV obté 29.389 vots (un 1'54% del total), perdent 29.323 electors que sí donen el seu recolzament a nivell autonòmic. A més, el número de pobles i ciutats on es presenten augmenta considerablement fins al punt que, solament a la província de València es presentaren més d'un centenar de candidatures. Pel que respecta als regidors

nacionalistes, aquestes eleccions deixen un llegat de 35, repartits a tot el País Valencià, però sobretot destacant el sud de la província de València. A més, si comparem aquestos resultats amb els obtinguts al 1979, aquestos multipliquen per tres el nombre de representants nacionalistes als ajuntaments (passen de 12 a 35 regidors), triplicant també el vots (dels 10.773 vots arrellegats pel PNPV, ara passen als 29.389 d'UPV). Són 24 municipis els que compten amb regidors nacionalistes, sense comptar el cas d'Algemesí, on la plataforma independent *Iniciativa per Algemesí*, pròxima al nacionalisme valencià de la mà del seu cap, Joan Girbés, aconseguix l'alcaldia amb 14 dels 21 regidors. Per facilitar el coneixement del que significaren les eleccions municipals del 1983 per al nacionalisme, es pot veure tota la informació més detallada a l'Annex 5. En aquest, s'ha tingut en compte tant la població com la comarca de procedència, així com el nombre de regidors, el número de votants i el percentatge local de vot. Tot i que solament es marquen les localitats on el nacionalisme estigué representat, també caldria destacar, altres ciutats pel seu elevat número de votants que no van aconseguir representació. Són els casos de Tavernes de la Valldigna (430 vots i sense representació, tot i tenir-la quatre anys abans), Torrent (596 vots), La Vall d'Uixó (amb 669 vots) i, per últim, la ciutat de València, on el vot nacionalista d'UPV arribà fins als 5.685. Si veiem el llistat per la capital, destaca sobretot la presència de Just Ramírez al capdavant, seguit per Eugeni Senent i Gustau Muñoz, personatges importants dins de la coalició i del nacionalisme valencià en aquestos anys¹⁵².

A la llum dels estudis, el que queda clar d'aquestes eleccions municipals és que el fenomen nacionalista va augmentar respecte a l'etapa anterior. A nivell local, com es pot apreciar en aquest treball i com es podrà comprovar en estudis posteriors, la tendència nacionalista sempre serà ascendent, sobretot per la gran importància donada a la política de base a nivells locals. S'ha de tenir en compte el funcionament intern de la coalició per entendre aquesta tendència: el 80% de les quotes dels afiliats, anaven a parar al seu col·lectiu local, cosa que donava més pressupost per a la realització d'activitats, tant en campanya electoral com fora d'aquesta i que, en definitiva, consolidaven les posicions locals del nacionalisme, arrelant-lo a les localitats. D'ací que a nivell local, tot i perdre vots respecte a les autonòmiques, aconseguixen consolidar les seues postures i anar poc a poc augmentant la seua presència dins dels consistoris. Que els vots a les eleccions municipals es reduisquen a la meitat respecte a les

¹⁵² "UPV presenta un centenar de listas", retall de periòdic sense datar, *Arxiu BNV/Prensa* 1983.

autonòmiques, pot tenir la seua interpretació en la hipòtesi de que, a nivell de Parlament territorial, cal defensar un partit de caràcter territorial. D'ací el resultat de més del 3% de l'electorat valencià en favor d'UPV. Tanmateix, es poden desprendre dos altres aspectes a tenir en compte per parlar dels pràcticament 60.000 vots que rep UPV a les autonòmiques, el primer és la idea que es podria tenir al moment de que la coalició nacionalista defensa els drets dels valencians, sortint-se'n de l'etiqueta de la dreta i del regionalisme que els acusaven de catalanistes, i entrant en una nova dinàmica de caràcter valencianista. El segon, un augment de vots a partir de molts descontents per l'aprovació de l'estatut d'autonomia a partir de l'article 143 i no per la via 151. El més adequat seria afirmar que aquestes propostes d'investigació haurien de ser tractades amb més detall en estudis posteriors.

Conclusions

D'aquesta anàlisi exhaustiva sobre el nacionalisme valencià entre els anys 1978 i 1983 es poden traure diferents línies d'interpretació que, a partir de les dades estudiades i ací tractades, poden servir per a estudis posteriors referits al tema. La primera proposta d'interpretació que es pot analitzar, no respecte al nacionalisme valencià sinó parlant en un context més ampli, és que la democràcia nasqué sense un consens pel que fa als termes identitaris. No solament al País Valencià, sinó també a altres territoris on la qüestió nacional està vigent des d'aquest temps si més no. Aquesta mancança de consens prové d'una transició en la que, tot i ser consensuada en molts aspectes, en aquest, no fou tal. I més sí parlem en termes valencians, on el consens queda emmarcat en una dura disputa entre diferents sectors, tant polítics com socials: *la Batalla de València*, on l'acord realitzat exclougué una part de la societat i, com cita Ferran Archilés *deixà com a resultat un llegat d'ambivalències calculades i no poques improvisacions*¹⁵³. És en aquest context en el que el nou nacionalisme valencià, molt lligat al fusterianisme, intenta crear una escletxa per trobar el seu lloc en matèria política. La problemàtica amb la que es trobarà serà que aquest espai polític que intentava omplir (o crear) el nacionalisme, no existia. Sobretot es veu a partir del que ací s'ha denominat la *segona etapa del nacionalisme valencià*, amb el PNPV de Burguera al capdavant, que obtindrà uns resultats electorals encara més baixos que els anteriors amb el PSPV i la UDPV.

Acceptant la teoria interpretativa que accepta el fracàs del nacionalisme entre el 1978 i el 1982 (època del PNPV), s'haurà d'analitzar el per què d'aquesta desfeta. El que aquest treball analitza és, a partir de la investigació duta a terme, la creació precipitada del PNPV, que farà que es presente a les eleccions generals del 1979 sense cap tipus de document fundacional que tracte el seu programa de màxims i que per tant, fa que molts possibles electors no s'arrisquen a donar-li suport. A més, un factor extern del partit i que s'haurà de tenir en compte és el fet que l'arrelament nacionalista és pràcticament nul per les inicialment denominades *hipòtesis del fracàs*: la primera d'aquestes hipòtesis s'ha de treballar més en futures anàlisis, basant-se en la creació d'una opció nova i arriscada que no aconsegueix obrir l'escletxa nacionalista. A més, com a segona hipòtesi ací a tractar és que tant el centralisme com l'anticatalanisme

¹⁵³ ARCHILÉS, F.: "Transició política i qüestió nacional al País Valencià", *Revista Afers*, 67 (2010), Pàg. 562.

seran dos fronts difícils de guanyar pel gran recolzament que hi tenen. Tanmateix, cal tenir en compte que els mitjans de comunicació de la transició tenien un caràcter conservador¹⁵⁴ i que per tant, es mostraven en contra de qualsevol nova opció de caràcter nacionalista, ja siga al 1978 amb el PNPV com al 1982 amb la UPV. Una altra hipòtesi que ací a la investigació ha quedat reflexada en tot moment és el fet que l'absència d'un model estatutari propi valencià afectà de manera negativa els interessos dels nacionalistes i, en conseqüència, les seues possibilitats polítiques ja que els beneficiaris d'aquest nou estatut seran els partits amb seu a Madrid. El País Valencià, amb aquest estatut deixava de tenir especificitats i, per tant, un colp dur per a aquells que defensaven dites particularitats, Per últim, un aspecte a tenir en compte en aquestos anys i que té lloc al País Valencià, és la presència del socialisme. Aquest, tal i com es pot veure si ens fixem en els resultats electorals del 1977 i 1979 (així com els de 1982 i 1983), té la seua gran força a les grans ciutats del País Valencià i, a partir del 1983, a la Generalitat (a més del govern central des del 1982). Aquesta presència del PSOE a totes les esferes va suposar un colp dur per a les aspiracions nacionalistes per veure reduït el seu capital de vot possible en favor dels socialistes. A més, el transvasament de votants cap a postures socialistes és interessant i un factor a tenir en compte en tot moment, tot i que també és cert, com s'ha vist, que a les primeres eleccions autonòmiques el vot nacionalista augmenta, segurament pel descontent d'una part de socialistes amb el propi resultat autonòmic. Com ja s'ha citat ací, les aclaparadores victòries del PSOE al País Valencià aniran lligades d'una dependència política d'aquest, que arplegarà tot el vot d'esquerres, deixant molt tocada a la resta de l'esquerra política (sobretot als comunistes i als nacionalistes).

Per tant, aquestes primeres hipòtesis del fracàs s'han convertit en unes línies d'investigació interessants a través de l'estudi i l'anàlisi tant dels resultats electorals del nacionalisme com de l'estudi del valencianisme polític entre el 1978 i 1983. Un valencianisme polític que, ja siga per part del PNPV com d'UPV, es basarà en les comarques. Aquest fet és interessant entendre'l com a resposta a les problemàtiques sorgides a partir del blaverisme, amb un pes molt fort tant a la ciutat de València com a la seua àrea metropolitana. Per tant, el nacionalisme havia de trobar el seu espai territorial i demogràfic on tenir cabuda, i aquest el troba a les comarques. En un

¹⁵⁴ Per saber-ne més, BELTRAN, A.: *Els temps moderns. Societat valenciana i cultura de masses al segle XX*, València, Tàndem, 2002, Pàg. 209-220.

principi, durant la presència del PNPV en solitari, la zona on més implantació troba el nacionalisme és al sud de la província de València i al nord-est d'Alacant però, amb l'entrada de la coalició, aquest territori augmenta en número de votants i, al mateix temps, s'expandeix per altres comarques, sobretot per totes les ciutats costaneres de la província de Castelló. A destacar sobretot la Plana Alta, la Plana Baixa, la Ribera Alta, la Ribera Baixa, la Safor, la Vall d'Albaida, la Marina Alta i la Marina Baixa. Com es pot veure si es fa una anàlisi cronològic, en aquests territoris el nacionalisme té un percentatge de vots per damunt respecte a la mitjana total del País Valencià i, allà on el nacionalisme a nivell local té representació, en la gran majoria dels casos perdura en les eleccions posteriors.

Com a factor de fracàs del PNPV en aquesta línia d'investigació, s'ha de tenir en compte a més de les problemàtiques externes i de la creació precipitada del grup, la divisió interna entre dos sectors, aquells més influenciats per les polítiques socialdemòcrates europees, com Francesc de Paula Burguera, i el sector més esquerrà, provinent del comunisme o del socialisme, com és el cas de Jesús Puig i de Vicent Pons. Aquesta disputa interna significarà el final d'una època que, en conjunt, havia sigut un pas enrere per al nacionalisme valencià que, si més no, tocava ara el seu punt més baix en matèria electoral. Aquesta proposta relacionada amb el fracàs del nacionalisme també era present entre els nacionalistes del moment, que acceptaren la necessitat de crear una coalició unitària de tots els valencianistes.

Aquesta coalició naix amb uns postulats més fermes i unes bases més sòlides que permeten parlar del *nacionalisme de la tercera etapa* (1982-1987) com un exemple de continuïtat, tot i que els resultats electorals es poden titllar de fracàs. Ben cert és que aquestes bases assentaren un nou nacionalisme, més d'esquerres, però també cal veure els resultats de les eleccions del 1982 i 1983 que, tot i no aconseguir representació, sí aconseguiren millorar els resultats anteriors. A les generals, l'augment del vot nacionalista fou pràcticament nul però, si comptem que la UPV no era l'únic partit nacionalista, ja que estava EUPV i sumem ambdues formacions, els vots es dupliquen respecte als anteriors comicis. A nivell local, l'auge es veu clarament, multiplicant per tres els resultats del 1979, mentre que a les autonòmiques no es pot fer cap anàlisi comparativa, però sí foren bon senyal, amb pràcticament seixanta-mil vots. Aquest treball el que ha intentat exemplificar és que, no és fins a la tercera etapa del nacionalisme quan aquest comença a assentar-se, època en la que la tendència és

positiva tant en l'augment de capital de vot, com en el número de simpatitzants i afiliats. Aquest augment té la seua raó de ser en que el nou nacionalisme d'UPV no es limita, tal i com es veu a les seues bases, a unir a tots els valencianismes polítics, sinó que també va més enllà en el seu intent de cohesionar a nivell social i cultural. Aquesta és una de les diferències més importants que es poden trobar respecte al PNPV, així com l'augment dels discursos on el denominador comú és la democràcia, la societat i el poble, a més de les qüestions identitàries. Per tant, es pot considerar la UPV com el principal punt de la renovació nacionalista al País Valencià que, tot i ser continuadors de l'època anterior, aquest es renova i marca un punt de partida nou amb un llarg recorregut que ha arribat fins els nostres dies. I molt tindrà a veure el funcionament intern, ací estudiat i tan característic de la UPV. Una de les causes de l'augment del nacionalisme en termes municipals és, a la llum de la teoria i després d'investigar sobre el funcionament intern, el sistema d'autogestió dels col·lectius locals, que donaran més importància i presència als nacionalistes de cada poble i ciutat i que, en definitiva, fan un treball de camp positiu per al seu entorn més pròxim, d'ací també l'augment del treball de base que caracteritza a la UPV.

En definitiva, aquest treball ha dut a terme una presentació de diferents línies d'investigació sobre el nacionalisme valencià entre els anys 1978 i 1983, sobretot relacionades amb el funcionament intern i el per què de l'absència d'arrelament a la societat d'una ideologia de caràcter purament valencianista, democràtica i social. L'augment del nacionalisme valencià hi té lloc als anys vuitanta, però no abans del 1983, quan es consoliden postures i augmenta la presència del nacionalisme ja no solament a nivell polític, sinó també a alguns cercles culturals creats ara així com a la societat. El que es pot veure a partir de la investigació, és que el nacionalisme valencià de l'últim quart del segle XX té un recorregut llarg que comença amb un fracàs i que, fins el període ací tractat, aquest poc canvia. Serà a partir del 1983, com ja s'ha dit, quan la tendència del nacionalisme canvie i poc a poc augmente la seua presència, tema a tractar en estudis posteriors.

Caldria ara tenir en compte certes hipòtesis a tenir en compte per a estudis posteriors. La primera té molt a veure amb l'arrelament del nacionalisme a la societat de la transició. Caldria saber el seu grau d'implantació per entendre millor el fracàs nacionalista entre el 1978 i 1983. També seria interessant veure quin era el projecte de govern respecte a la temàtica nacionalista i saber el tracte rebut a les seues bases. Com

es veia el nacionalisme per part dels partits majoritaris? Seria molt útil per a aquesta tasca, saber les relacions polítiques, si hi havia, entre els nacionalistes i la UCD, el PSOE i, més endavant, també amb el Partit Popular. Solament així es podria definir millor el paper del nacionalisme polític dins dels marges valencians.

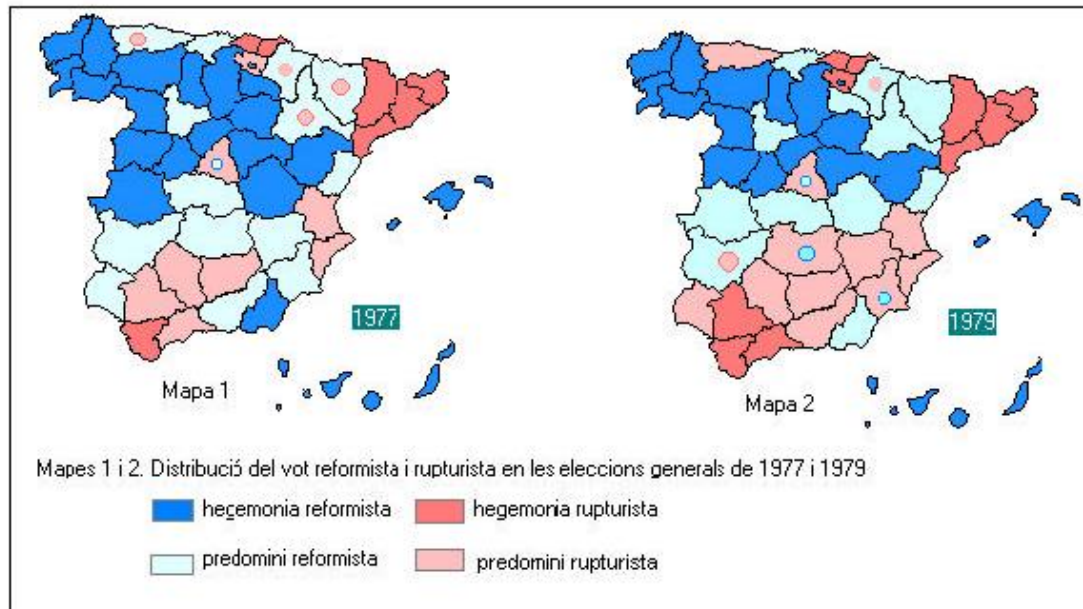
Un altre aspecte que s'hauria de tractar i que ací es llança com a hipòtesi és: quin espai de socialització tenia el nacionalisme? Ben cert és que, tant els entrevistats per a dur a terme aquest treball com els diferents objectes d'estudi ací analitzats, parlen de la Universitat com a factor principal, però també és cert que el període universitari, de mitjana, era d'entre cinc i sis anys, per la qual cosa, caldria estudiar altres espais de socialització, com poden ser llibreries, cafeteries, teatres o diversos col·lectius. En aquest àmbit, seria també necessari l'estudi dels diferents col·lectius que recolzaren el nacionalisme a partir del 1983. Quin grau d'implicació tingueren? Funcionaven a mode de *think thanks* o simplement es dedicaven a la tasca de la divulgació de la temàtica valenciana?

Altres estudis que s'haurien de dur a terme per completar aquest estudi, van relacionats sobretot en aquests aspectes que, per manca d'espai, han quedat més al marge d'aquest treball, centrat sobretot en el caràcter polític del nacionalisme i del seu arrelament d'entre els valencians. Aquest estudi, com s'ha citat anteriorment, fa referència a la segona etapa del nacionalisme valencià i, en certa mesura, a l'inici de la tercera etapa. La resta d'etapes, així com l'anàlisi comparativa amb altres territoris com ara el basc, el gallec, el català o el balear, seran treballades en estudis posteriors per així completar el recorregut del nacionalisme valencià a l'últim quart del segle XX i tancar el cercle del que, aquest treball, solament és el principi.

Annexos:

Annex 1:

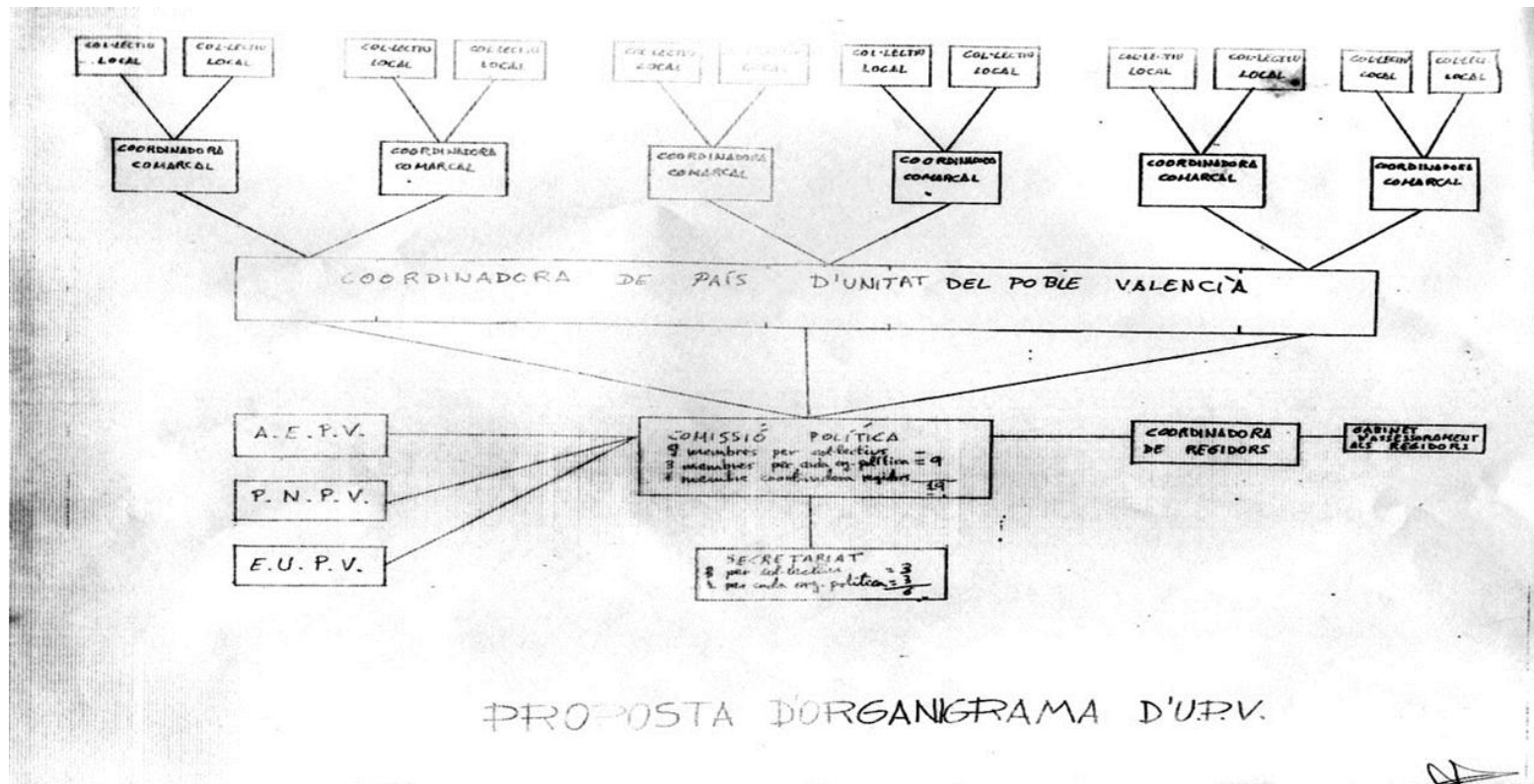
Assentament del vot a les eleccions generals del 1977 i 1979.

Font: BODOQUE, A.: *Partits i conformació d'elits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià. Working Papers 183*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2000, Pàg. 27

Annex 2:

Proposta d'organigrama de la UPV

Annex 3:

El vot a la UPV a les eleccions generals del 28 d'octubre del 1982.

Població	Comarca	Número de vots	Percentatge a la localitat
Alacant	Alacantí (Al.)	207	0'15%
Alaquàs	Horta Oest (V.)	71	0'53%
Alcoi	Alcoià (Al.)	110	0'3%
Algemesí	Ribera Alta (V.)	310	2'43%
Alginet	Ribera Alta (V.)	227	3'52%
Alzira	Ribera Alta (V.)	83	0'61%
Benidorm	Marina Baixa (Al.)	136	1%
Benifaió	Ribera Alta (V.)	95	1'37%
Borriana	Plana Baixa (Cs.)	377	2'5%
Burjassot	Horta Nord (V.)	166	0'9%
Carlet	Ribera Alta (V.)	127	1'64%
Castelló de la Plana	Plana Alta (Cs.)	361	0'5%
Catarroja	Horta Sud (V.)	147	1'43%
Cullera	Ribera Baixa (V.)	83	0'77%
Dénia	Marina Alta (Al.)	196	1'63%
Elx	Baix Vinalopó (Al.)	215	0'24%
Gandia	Safor (V.)	719	2'6%
Manises	Horta Oest (V.)	68	0'51%
Mislata	Horta Oest (V.)	95	0'49%
Oliva	Safor (V.)	455	3'83%
Ontinyent	Vall d'Albaida (V.)	515	3%
Paterna	Horta (V.)	63	0'35%
Pedreguer	Marina Alta (Al.)	171	5'22%
Pego	Marina Alta (Al.)	77	1'33%
Picassent	Horta Sud (V.)	81	1'01%
Puig	Horta Nord (V.)	100	3'12%
Sagunt	Camp de Morvedre (V.)	668	2'6%
Sedaví	Horta Sud (V.)	104	2'15%
Sueca	Ribera Baixa (V.)	485	3'38%
Tavernes Blanques	Horta Nord (V.)	132	3'17%
Tavernes de la Valldigna	Safor (V.)	444	4'73%
Torrent	Horta Oest (V.)	256	0'9%
València	Ciutat de València (V.)	3.996	1'22%
Vila Joiosa	Marina Baixa (Al.)	66	0'6%
Vila-real	Plana Baixa (Cs.)	263	1'1%
Xàbia	Marina Alta (Al.)	100	1'92%
Xàtiva	Costera (V.)	118	1%
Xirivella	Horta Oest (V.)	75	0'45%

Font: Elaboració pròpia a partir de www.pre.gva.es/argos

Annex 4:

El vot a la UPV a les eleccions autonòmiques del 8 de maig del 1983.
--

Població	Comarca	Número de vots	Percentatge a la localitat
Alacant	Alacantí (Al.)	880	0'76%
Alaquàs	Horta Oest (V.)	186	1'6%
Alberic	Ribera Alta (V.)	201	4%
Alboraia	Horta Nord (V.)	425	7'32%
Alcoi	Alcoià (Al.)	626	1'78%
Algemesí	Ribera Alta (V.)	984	7'67%
Alginet	Ribera Alta (V.)	394	6'46%
Almassora	Plana Alta (Cs.)	313	3'35%
Almenara	Plana Baixa (Cs.)	269	9'53%
Altea	Marina Baixa (Al.)	277	4'87%
Alzira	Ribera Alta (V.)	1.093	5'38%
Benetússer	Horta Sud (V.)	191	2'7%
Benicarló	Baix Maestrat (Cs.)	344	4'2%
Benidorm	Marina Baixa (Al.)	711	5'87%
Bocairent	Vall d'Albaida (V.)	159	5'4%
Borriana	Plana Baixa (Cs.)	1.257	8'88%
Burjassot	Horta Nord (V.)	546	3'32%
Carlet	Ribera Alta (V.)	354	4'71%
Carcaixent	Ribera Alta (V.)	236	2'39%
Castelló de la Plana	Plana Alta (Cs.)	3.206	5'21%
Catarroja	Horta Sud (V.)	237	2'33%
Cocentaina	Comtat (Al.)	150	2'53%
Cullera	Ribera Baixa (V.)	481	4'72%
Dénia	Marina Alta (Al.)	767	7'25%
Elx	Baix Vinalopó (Al.)	467	0'66%
Gandia	Safor (V.)	2.333	9'35%
Godella	Horta Nord (V.)	164	4'08%
Manises	Horta Oest (V.)	156	1'23%
Massanassa	Horta Sud (V.)	211	5%
Mislata	Horta Oest (V.)	240	1'39%
Oliva	Safor (V.)	801	6'89%
Onda	Plana Baixa (Cs.)	666	6'93%
Ontinyent	Vall d'Albaida (V.)	1.162	7'45%
Paiporta	Horta Sud (V.)	168	2'14%
Paterna	Horta (V.)	547	3'41%
Pedreguer	Marina Alta (Al.)	530	17'57%
Pego	Marina Alta (Al.)	451	8'34%
Picassent	Horta Sud (V.)	284	3'83%
Pobla de Vallbona	Camp de Túria (V.)	399	10'3%

Puig	Horta Nord (V.)	230	7'5%
Quart de Poblet	Horta Oest (V.)	197	1'43%
Sagunt	Camp de Morvedre (V.)	2.209	8'2%
Sedaví	Horta Sud (V.)	208	4'57%
Silla	Horta Sud (V.)	295	3'57%
Sueca	Ribera Baixa (V.)	1.234	8'86%
Tavernes de la Valldigna	Safor (V.)	711	7'63%
Torrent	Horta Oest (V.)	420	1'67%
València	Ciutat de València (V.)	9.941	2'56%
Vall d'Uixó	Plana Baixa (Cs.)	719	4'54%
Vilafamés	Plana Alta (Cs.)	147	6'85%
Vila-real	Plana Baixa (Cs.)	1.282	6'33%
Vinaròs	Baix Maestrat (Cs.)	435	4'76%
Xàbia	Marina Alta (Al.)	325	6'16%
Xàtiva	Costera (V.)	905	7'5%
Xeraco	Safor (V.)	366	13'5%

Font: Elaboració pròpia a partir de www.infoelectoral.mir.es

Annex 5:

Ciutats amb regidors d'UPV després de les eleccions municipals del 8 de maig del 1983

Població	Comarca	Número de regidors	Número de vots	Percentatge a la localitat
Ador	Safor (V.)	2	199	25'4%
Algemesí ¹	Ribera Alta (V.)	14	7.506	58'5%
Alginet	Ribera Alta (V.)	1	356	6%
Almenara	Plana Baixa (Cs.)	1	241	18'5%
Alzira	Ribera Alta (V.)	1	1.297	6'5%
Beniarjó	Safor (V.)	2	240	28'2%
Benicolet	Vall d'Albaida (V.)	1	59	18'7%
Benidorm	Marina Alta (Al.)	2	941	7'7%
Borriana	Plana Baixa (Cs.)	2	1.182	8'5%
Dénia	Marina Alta (Al.)	2	785	7'5%
Gandia	Safor (V.)	2	2.928	12%
Massalfassar	Horta Nord (V.)	1	104	10'5%
Meliana	Horta Nord (V.)	1	387	8'6%
Oliva	Safor (V.)	1	985	8'35%
Ontinyent	Vall d'Albaida (V.)	1	1.248	8'15%
Pedreguer	Marina Alta (Al.)	2	414	13'8%
Poblets	Marina Alta (Al.)	3	159	29'7%
Puig	Horta Nord (V.)	1	238	7'9%
Quartell	Camp de Morvedre (V.)	1	123	14'35%
Quatretonda	Vall d'Albaida (V.)	1	179	11'25%
Sagunt	Camp de Morvedre (V.)	1	1.469	5'55%
Sueca	Ribera Baixa (V.)	3	2.452	17'8%
Xàbia	Marina Alta (Al.)	1	302	5'85%
Xàtiva	Costera (V.)	1	984	8'4%
Xeraco	Safor (V.)	1	399	14'8%

Font: Elaboració pròpia a partir de www.pre.gva.es/argos

¹ A la ciutat d'Algemesí es presentà la coalició municipal *Iniciativa Per Algemesí* (IPA), de caràcter nacionalista i d'esquerreres.

Bibliografia

- ALCARAZ, M.: *Cuestión nacional y autonomía valenciana*, Alacant, Institut Juan Gil Albert, 1985.
- ALCARAZ, M.: *De l'èxit a la crisi: pamflet sobre política valenciana*, València, PUV, 2009.
- ÀLVAREZ, V.: *La experiència a la Unitat del Poble Valencià i altres*, Dossier de l'autor.
- ANDERSON, B.: *Comunitats imaginades*, Catarroja, Afers, 2005.
- ARCHILÉS, F. (coord.): *Transició política i qüestió nacional al País Valencià*, Revista Afers, núm. 67 (2010).
- ARCHILÉS, F.: *Una singularitat amarga: Joan Fuster i el relat de la identitat valenciana*, Catarroja, Afers, 2012.
- ARCHILÉS, F., CARNERO, T.: *Europa, Espanya, País Valencià. Nacionalisme i democràcia: Passat i futur*, València, PUV, 2007.
- BALAGUER, S.: *L'esquerra agònica. Records i reflexions*, Catarroja, Afers, 2009.
- BARBERÀ, O.: *Unió Democràtica de Catalunya (1931-2003). Evolució política i organitzativa*, Bellaterra, UAB, 2010.
- BELLO, V.: *La pesta blava*, València, Eliseu Climent, 1988.
- BELTRAN, A.: *Els temps moderns. Societat valenciana i cultura de masses al segle XX*, València, Tàndem, 2002.
- BELTRAN, A.: *Un país possible*, Tavernes Blanques, L'eixam, 1994.
- BERLIN, I.: *Nacionalisme*, València, Tàndem, 1997.
- BILLIG, M.: *Nacionalisme banal*, Catarroja, Afers, 2006.
- BLAS, A.: *Enciclopedia del nacionalismo*, Madrid, Tecnos, 1997.
- BODOQUE, A.: *Partits i conformació d'elits polítiques autonòmiques. Transició política i partits polítics al País Valencià. Working Papers 183*, Barcelona, Institut de Ciències Polítiques i Socials, 2000.
- BREUILLY, J.: *Nacionalismo y Estado*, Barcelona, Pomares-Corredor, 1990.
- BURGUERA, F.: *Del poble, del país: escrits compromesos*, Catarroja, Afers, 1998.
- BURGUERA, F.: *És més senzill, encara: digueu-li Espanya*, València, Eliseu Climent, 1991.
- CALHOUN, C.: *Nacionalisme*, Catarroja, Afers, 2008.

CARRIÓ, B., MARIMÓN, A.: *El nacionalisme a Mallorca: evolució històrica des dels orígens fins a l'actualitat*, Palma, Perifèrics, 2003.

CASANOVA, E., HAUF, A., MESEGUER, L.: *En el món i l'obra de Joan Francesc Mira*, València, Denes, 2008.

COLOMER, A., COMPANY, R., FRANCH, V., NADAL, M.: *Document 88*, València, Eliseu Climent, 1988.

CUCÓ, A.: *El valor de la nació*, València, Alfons el Magnànim, 1995.

CUCÓ, A.: *País i Estat: la qüestió valenciana*, València, Eliseu Climent, 1989.

CUCÓ, A.: *Partit Socialista del País Valencià*, València, Tres i Quatre, 1977.

CUCÓ, A.: *Roig i blau. La transició democràtica valenciana*, València, Tàndem, 2002.

CULLA, J. B. (coord.): *El pal de paller: Convergència Democràtica de Catalunya (1974-2000)*, Barcelona, Pòrtic, 2001.

DD.AA: *La influència de "Nosaltres, els valencians" de Joan Fuster en la vertebració del País Valencià*, València, UGT-PV, 2002.

DD.AA: *Què és el Partit Nacionalista del País Valencià?*, València, Edicions del País, 1981.

DD.AA: *Revista L'Espill*, núm. 7, (2001).

EGIDO, J. A.: *Viaje a la nada. Principio y fin de Euskadiko Ezquerria*, Tafalla, Txalaparta, 1993.

FERRANDO, J. (coord.): *Estudio sobre el estatuto valenciano. El proceso autonómico, Tomo I*, València, Consell Valencià de Cultura, 1993.

FERRANDO, A., FURIÓ, A.: *Francesc de P. Burguera: l'obsessió pel país*, València, PUV, 1998.

FERRÉ, X.: *Abans i després de "Nosaltres els valencians"*, Barcelona, Curial, 2001.

FERRÉ, X.: *Construcció nacional: trajectòries i referents*, Palma, Leonard Muntaner, 2010.

FERRÉ, X.: *No tot era Levante Feliz. Nacionalistes valencians (1950-1960)*, Benicarló, Alambor, 2000.

FLOR, V.: *Noves glòries a Espanya. Anticatalanisme i identitat valenciana*, Catarroja, Afers, 2011.

FUSI, J. P. (coord.): *La época de Franco (1939-1975), Historia de España Menéndez Pidal, Tom XLI, Vol. II*, Madrid, Espasa Calpe, 2001.

FUSTER, J.: *Nosaltres, els valencians*, Barcelona, Edicions 62, 2010.

GARCIA, M., SANTACREU, J. M.: *Eleccions i partits polítics a la Comunitat Valenciana (1976-1993)*, Alacant, UA, 1995.

GARCIA, M., SANTACREU, J. M.: *La transició democràtica al País Valencià*, Simat de la Vallidigna, la Xara, 2002.

GASCÓ, P.: *UCD-Valencia. Estrategias y grupos de poder políticos*, València, PUV, 2009.

GELLNER, E.: *Nacionalisme*, Catarroja, Afers, 1998.

GELLNER, E.: *Naciones y nacionalismos*, Madrid, Alianza, 1988.

GUIA, J.: *És molt senzill: digueu-li Catalunya*, Barcelona, El Llamp, 1985.

HOBBSAWM, E.: *Nacions i nacionalisme des del 1780. Programa, mite, realitat*, València, PUV, 2011.

HROCH, MIROSLAV, *La naturalesa de la nació*, Catarroja, Afers, 2001.

HUNTINGTON, S.: *La tercera ola. La democratización a finales del siglo XX*, Barcelona, Paidós, 1994.

KEDOURIE, E.: *Nacionalismo*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985.

LO CASCIO, P.: *Nacionalisme i autogovern. Catalunya, 1980-2003*, Catarroja, Afers, 2008.

LLUCH, E.: *La via valenciana*, Catarroja, Afers, 2003.

MARIMÓN, A.: *Entre la realitat i la utopia: història del PSM*, Palma, Documenta Balear, 1998.

MARQUÉS, J. V.: *País perplex*, València, Eliseu Climent, 2000.

MARQUÉS, J. V.: *Tots els colors del roig*, València, Eliseu Climent, 1997.

MIRA, J. F.: *Crítica de la nació pura*, València, Eliseu Climent, 2005.

MIRA, J. F.: *Sobre la nació dels valencians*, València, Eliseu Climent, 1997.

MOLLÀ, D., MIRA, E.: *De impura natione*, València, Eliseu Climent, 1986.

MORLINO, L.: *Cómo cambian los regímenes políticos*, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1985.

NADAL, M. i SANZ, B.: *Tradició i modernitat en el valencianisme*, València, Eliseu Climent, 1996.

NINYOLES, R.: *El País Valencià a l'eix mediterrani*, Tavernes Blanques, L'eixam, 1993.

NÚÑEZ SEIXAS, X. M.(coord.): *La construcción de la identidad regional en Europa y España: siglos XIX y XX*, Madrid, Marcial Pons, 2007.

O'DONELL, G., SCHMITTER, P.: *Transiciones desde un gobierno autoritario*, Barcelona, Paidós, 1994.

PÉREZ MORAGÓN, F.: *Himnes i paraules. Misèries de la transició valenciana*, Catarroja, Afers, 2010.

PIQUERAS, A.: *La identidad valenciana. La difícil construcción de una identidad colectiva*, València, Alfons el Magnànim, 1996.

QUINTANA, X. R.: *Un longo e tortuoso camino. Adaptación, crise e cambio no BNG 1971-2009*, Vigo, Galaxia, 2010.

QUIROSA-CHEYROUZE, R.: *Historia de la Transición en España. Los inicios del proceso democratizador*, Madrid, Biblioteca Nueva, 2007.

RIPOLL, F.: *Valencianistes en la postguerra. Estratègies de supervivència i reproducció cultural. 1939-1951*, Catarroja, Afers, 2010.

RODRÍGUEZ TEJADA, S.: *Zonas de libertad: Dictadura franquista y movimiento estudiantil en la Universitat de València. Vol. II*, València, PUV, 2009.

ROMEU, F., SANZ, B.: *Memoria histórica de la Transición y la democracia valenciana*, Galapagar, Fundación Jaime Vera, 2006.

SANZ, J.: *La cara secreta de la política valenciana. De la predemocracia al Estatuto de Benicàssim*, València, Fernando Torres-Editor, 1982.

SMITH, A.: *Els orígens ètnics de les nacions*, Catarroja, Afers, 2008.

SMITH, A.: *La nació en la història*, Catarroja, Afers, 2002.

SMITH, A.: *Las teorías del nacionalismo*, Barcelona, Península, 1976.

SOLVES, J.: *El pensament nacionalista valencià*, Paiporta, Denes, 2003.

VENTURA, V.: *Política per a un país*, València, Eliseu Climent, 1977.

VIADEL, F.: *Valencianisme, l'aportació positiva, cultura i política al País Valencià (1962-2012)*, València, PUV, 2012.